

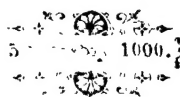
శ్రీ మత్సర దేవతా యై నమః .

పాండవవిజయము

శ్రీ తిరుపతి నాంకేశ్వరస్వామి

చరిత్రము

సి. హెచ్. కృష్ణారావు బ్రహ్మచారి
కవితా ముద్రాక్షరాలా రంగు
కనాకర్ల వేంకటాద్రియ్యులు
ప్రముఖ కవి.

కొనసాగు.

వె. రు 1-0-0

కాపీరైట్.

1925.

తరుపతి వేంకటేశ్వరులు ,
శతావధానము.

ఉపోద్ఘాతము

—(0)—

చనువరులారా!

మ॥ కలఁగుంబట్టితిఁ గొన్నినాఁడు కవితాకన్యాను కూలుండఁ
చాలఁగుంబట్టితి నేఁడు జీవితకు నై యాపత్తిధర్మముగా
విలిఖించెన్ మగనిప్పనిన్ ద్విజులతోపృథ్వికి యెక్లాటచే
ఖలమున్ మెట్టితి దాననిల్లు గదలంగా వీలులేదెమ్మెయిన్॥

అనుపద్యమువలన నేను బ్రస్తుతము ముద్రాణమున కనుకూలింపఁగ నలెటూరున నుండించుచుండుట లోనగునాశములు విస్పష్టములగుచున్నవికదా? దివాక రాస్తమయము వలన మత్స్యసోధ్యాయ స్వర్గపరిఘాటయు నెఱిగియున్నారకదా? ఆయాహేతువు లంబట్టి నూపాండవ నాటకములకు మీరెన్నెన్ని బాబులుపొసినను మీకాయాయ శాస్త్రముల నందింపఁచుకున్న నన్ను మన్నింపుఁడు. తిరుపతికాస్తిగారి శ్రేష్ఠపుత్రుని పునరుద్ధరణమున కుపకరించితిని. భగవంతుని గృహమువలన నచిరకాలమున నే మీకుఁదక్కినగ్రంథముల నందింపఁగలుగుదును. మనము మాగ్రంథ పునరుద్ధరణము మధ్యకాలమునఁ గొండొకయెడమగుటచే నూనాటకముల చేరులనే పెట్టి కొండఱుకొన్ని మఱికొందరు మఱికొన్నియుఁ బ్రకటించి లోకము మెప్పునకుఁ బాతులగుచుండుట తెలిసికొని యానందించుటయే కాక వారిరెండల మేలు మిగులఁ గృతజ్ఞులమై యుంటిమి. కూడ విన్నవించుకొనుచున్నారము. అదిబుటులుండె, మేమిరువురమును గ్రంథసంస్కరణ మొనర్చి గుడిగిరించు దినములయందగుఁగాడఁ బ్రమాదములుగొన్ని నివ్వియుండెడివి. అట్టిసిద్ధిలో—

“ శ్రీహర్షేతి దివంగతేమయి మనోహినేచ ”

అన్యోకమున పురాచారణమైయున్న నాచేహత్యము సంస్కరింపఁబడిన యీ ముద్రాణమునందు విశేషించి లోపములుపడి యుండవచ్చును. వారి సంస్కరణమును

“ మహాత్మునిధిరాభారోఽయమారోపితః ”

అను తెలుగున విస్తృతవికాండలయందెడి యధామతిఁ బరిశీలించఁగాఁగన్నట్టి న లోపములలో ముఖ్యమైనవారి శీక్రిందనుదాహరించుచు నింతతో విరమించుచున్నాఁడను.

చెళ్ళపిళ్ళ వెంకటశాస్త్రి,

కతావధాని.

ముఖ్యముగా దిద్దవలసినవి.

పేజీ పంక్తి	లిప్య	ఓప్పు	పేజీ పంక్తి	లిప్య	ఓప్పు
2 11	సంజార	సంపార	63 7	నడసి	నడిసి
4 6	యర్జనుని	ఆర్జనుని	65 12	శంతినపుత్ర	శంతినపుత్రు
6 21	ప్రయత్నంబు	ప్రయత్నంబున	71 11	వితివివ్యరేని	వితిమెవ్యరేని
10 10	నలఁతులె	నలఁతులె	72 8	గానజనుమా	గానజన మా
17 9	దేవతులు	దేవతులు	74 17	కాగలింమకొని	కాగిలిండికొని
18 2	సునాశీరు	సునాశీరు	75 22	మర్భర	మర్భర
23 19	పాటిపోయి	పాటిపోయి	77 7	మియది	మియది
20 20	యుక్తిస్థిరు	యుక్తిస్థిరు	80 21	సమఖమున	సమఖమున
26 16	యథాశక్తికి	యథాశక్తికిని	81 9	సేవతి	సేవతి
35 24	మప్తామప్తి	మప్తామప్తి	82 10	భీష్మగూర్చి	భీష్మగూర్చి
36 21	దేవరలు	దేవరలు	82 19	యిరిడను	యిరిడను
38 10	మనమందు	మనమందు	83 4	చేతికి	చేతికి
40 17	నీకడుపు	నీకీకడుపు	18	కిరీటి	కిరీటి
19	మంట	మంట	69 20	పార్షి	పార్షి
నిర్భేదవ	నిర్భేదవ	నిర్భేదవ	90 29	జూవర	జూవర
చనం	చనం	చనం	110 27	శిరే	శిరే
43 9	గంగిరే	గంగిరే	112 4	గాని	గాని
44 13	శిరీసు	శిరీసు	113 18	మడిరిరి	మడిరిరి
46 8	గొంశెమ్మ	గొంశెమ్మ	115 16	నీతినిక	నీతినిక
51 13	కలుమాత్తుం	కలుమాత్తుం	119 14	భావము	భావము
డను	డను	డను			

మరియునుగల న, న, ప, ని, శ, స, ఇత్యాదులును, అర్థబిందు వ్యత్యాసములును, రేఫశకటరేఫవిపర్యాసములును దయ చేసి పదువరులే పురించుకొని గోరెదను.

చె. వెం. కా.

ఉ పో ధ్ధా త ము.

(తృతీయ మధ్యము)

చదువరులారా!

ఈమాడనకూర్చుకొని డి.సేక పాఠశాలలందరినీ యానామయ మిందుక నుర్పించి
డినది. దీనినందీ చెందక యెకటి రెండంకితులు తగ్గించి నూనెనుగా నొకయంకము
చేర్పబడినది. ఆరెండంకితులను మోకొన్న యంకములు చేర్చి పాండనోద్యోగమును
చేరి నొక గొక నాటక మచిరంబునన ప్రకటింపఁబడి. ఇంతకునున్న నానా కలలో భార
తయొక్క నాటకములకు నీటి న్రానినను ఈకారణమున నైదునాటకములు కావలసివి
చ్చినది. ఇప్పటిను ర్పచొప్పునఁ బ్రదర్శకులకు మనుపటివలెఁగాక సుకరమగునని యెం
చితిమి గాని తిరిగియు మధ్యమధ్య గొన్న విశేషములు చేర్చుటచే వెనుకటియంత పె
ద్దనాటకముగా నిదియు నిందుమించు కాకతీనది కాదు. ఆగలగాక. ప్రదర్శకులు శాగ
హతులగుదురే! బ్రీటిష్మంషనున్నను.....

పూర్వ ఫలితమును యుద్ధప్రధాన మేగాక సంధివిషయమునగుడ నొరసియుం
డెడినది. ఇప్పటిను ర్పచొప్పునఁ జేవలయుద్ధమును తిరిగి మే యందుఁ జేర్చబడినది. ఈ
విషయమునందేమి యిది భారతనాటకములయందేమి మేము చేసినామిట్టి కొన్ని యెడల
సంస్కృతిభారతమును నొక గొడలఁ దెలుగుభారతమును నెనునరించి మోకొన్నయె
డల నాటక సంప్రదాయమునందీ యారెంటికిని పున్న మగునట్లు రచించియుండిమి.
ప్రణవధర్మమున నీతిపడి సంకతి స్పష్టముకాగలదు. తెలుగుభారతము సంస్కృత
మునందీ పెచ్చినదేయైనను ననేకస్థముల నెఱవోభిన్నముగ నన్నయది స్థానీపులాకనాన్య
యముగాఁగొన్ని మోహ్యుస్థులు మాఁడఁబడుచున్నవి. ద్రౌపదీస్వయంవరప్రస్తావనలో
గర్జనఁడు మత్స్యముంజియును చముకుటుకు నిధిస్తాయుండ ద్రౌపది

“ నాహంవరియోమిసూతం ”

అని యనవరించునట్లును పదపడి యుండు విముఖుడైకట్లును సంస్కృతమునందఁ
దెల్లగా నొకఁడు చాపము కెక్కు కెట్లుటకై తిలమాత్రీయ కడకు యున్నట్లు మార్ప
బడియున్నది. మఱియు నభిమత్యుధనుట్టున గుత్తానన సుతునిచే నభిమత్యుఁడు మ

డినినట్లును పదపతి మఱియొకప్పు డీదాశ్వాసన ద్రావచయ్యుచే జంపఁజేసెట్లును సం
స్కృతమందుండఁ దెల్లలో నీరవైరును నేకకాలమందే హతులైనట్లు బున్నది. మఱి
యుఁ దెల్లలో భీముఁడు కర్ణునినాలుకఁ గోయఁబోగా శల్యుఁడు వారింఁచినట్లున్నది.
సంస్కృతఁ లోఁ గర్ణుఁడు మూర్ఛపడినట్లుమాత్రమే యున్నది. ఇట్టివినోకములుగలవు.
గ్రంథవిస్తరభీతిచే నీవిషయమును విరమించెదము. ఇంకనీభారతయుద్ధ మెప్పుడఁగిన
దన? శల్యపర్వములోని

“ప్రసన్నంకలియంగం విధి”

యను శీర్షకప్రవాక్యము ననుసరించి కలియుగ విందుక భుక్తమైనవీడ్పట్ట నని శేలుచు
న్నదిగాన నిప్పటి కిండుమిందుగ నైదువేల వత్సరము లనుకొందము. ఇంకేదైన మత
భేదమున్న నుండ నిండు గాని యుద్ధస్థానింభ తిథిమాత్రము.

(కార్తికామావాస్యకాదు, కార్తికశుద్ధదశమి.)

అమావాస్యవాదులకు 14 నాటి రాత్రీయుద్ధమున దీపములు వెలిగించుటయు
సగమురాత్రీ గతించినపిదపఁ జంద్రుడుదయించుటయుఁ బూర్తిగా బాధకములు.
ద్రోణపర్వము 163-165 అధ్యాయములు చూడుడు. అంతఃకర్కశలేషు ఈవిష
యము తెల్లఁజూచిన ద్రోణపర్వమున 5 వ అశ్వాసములోఁ జేలును. దశనిరపక్షము
న నీబాధలేదు శుద్ధదశమికి 14వ దినము బహుళాష్టమిగాన నాఁడు 16 వ పాదమునఁజం
ద్రుడుదయించుట సంఘటించుచున్నది. ఇట్లేని

“అప్తపంచాశతం (58) రాత్ర్యైశ్చయాః స్యాద్యమేగతాః”

అనునానాశాసనములోని వాక్యముకుదురుట దుర్బటమందులేని ఈ 58 రాత్రులు శర
తల్యతయనానంతరము 25 వ దినమునఁ గృష్ణుడు

“పంచాశతం వట్పు (58) కురుప్రవీర శేషుండినానాంతపజీవితస్య”

యన్న నాటినుండి లెక్క పెట్టిన దదిరాత్రీలో సరిపోగలదు. ఇక్కడ వ్యా
ఖ్యాత క్షిప్తార్థమున జెప్పి ఇంక నీకు 30 దినము లాయువుకలదని తేల్చెనుగాని యది
తిక్కన్నగారి తెల్లనకు విరుద్ధ మగుటయేగాక

“ఉషిత్యాశర్వరీక్రీమాః పంచాశన్న గరోత్తమే”

యని యాచార్యునికమునఁ జెప్పిన దానికిఁగూడ విరుద్ధము ఈపంచాశత్పదమునకు వెను

కటివాసింబలెఁ గ్గి ప్తగ్గముచెప్పి 30 రాత్రులని సాధించుట యశక్యము 30 దినము
లలో భీష్ముడు స్వర్గస్థుడైనచో 50 దినములపైని ధర్మజుఁడు వెళ్ళనెంచెనని యతఁడు
చనిపోయిన 20 దినములకా! ధర్మరాజు భీష్మునిజూడఁగోనది? కాదుకదా! తిక్కన్న
పంచాశతంపట్టు

అను శాంతిపర్వస్థానమునకు

“ ఏబదియా అుదినములకు ” అనియును ఉపిత్వా... “ పంచాశత్ ”
అన్నచో

“ పంచాశద్వాస రాసంతిరంబ ”

యనియును దెనిఁగించె. దీనింబట్టి శాంతిపర్వమున

“ పంచాశతం పట్టు ”

అనుసంఘమునకు 30 దినములను నర్థముచెప్పి అంతకుఁ బూర్వము శరతల్పశకునము మొ
దలు 28 రాత్రులనియును ఈ 30 యు ఆ 28 యుగలికి 58 చేసి

“ అష్టపంచాశతం ”

అను స్థానమున నర నెట్టి కార్తికామావాస్య మొదలు మాఘశుద్ధాష్టమివఱకు 68 దినము
లనియు నలదు భీష్మునియుద్ధదినములు 10యును గ్రోవేయఁగా 58 రాత్రులాయన యం
పశ్యంత్యుఁడు ముం దననియుఁ జెప్పవశ్యము పూర్తిగా దుర్బలమని తేలినది. ఈమాసిన
వేళాక యాపక్షమున నింకొక వ్యాధినములు ధర్మజున కాశోదిషయమున వృథాగా
గల్పికొనుట యొకయనుచితము. అదికల్పనిచో భీష్మఃమృతీమాఘ శు 5 వాడుకావల
యుటే కాక

“ అష్టపంచాశతం చతుష్పంచాశతం ”

కావలసివచ్చును. లోకపరినిర్ధమైన భీష్మకాండశీర్వాదములు నేతివీణకాయలగుచున్నవి
అమావాస్యపక్షవాదము భీష్ముఁడు శరతల్పవందున్నది 58 రాత్రులనిగదా చెప్పయ
న్నారు. వారికిఁగలవిప్రతిపక్షజ సంగ్రహముగాఁ జూపితిమి. కాననిక శుద్ధదశమి
పక్షవాదులనిద్ధాంతమును జూపుచున్నాము. వీరిమతమున భీష్ముఁడు శరతల్పమందున్నది
82 దినములు మాఘశుద్ధద్వాదశి నితఁడు స్వర్గతిచెందెను. కార్తిక శుద్ధదశమికి మాఘ
శుద్ధద్వాదశి 92 వ దినమగును. కాన భీష్మయుద్ధదినములు 10 యును 82 లో జేర్చు
కొన్న 92 దినములుతేలును

“ అష్టపంచాశతం ”

అనునది తిరిగియు కాంతిపర్వమున 25 వ దినమునఁ గృష్ణుఁడు

“ పంచాశతంపట్ట ”

అని చెప్పినది మొదలుకొని లెక్కించుకొనవలెనని వ్రాసియే యున్నారము. 25వ దినమున శ్రీకృష్ణుఁ డేమాటచెప్పె ననునిర్ధారణమొట్టనఁగా! భీష్ముఁడు శరశయ్య నలంకరించి నది మొదలుకొని రెదినములు యుద్ధశేషముగదా! 9వనాఁడు దుగ్యోధనమృతి. నాఁడు మొదలు 12 దినములు ధర్మజున కాశౌచము క్రాధవాన, పురస్రవేశ, పట్టాభిషేక ప్రకృతిసాంత్యవాదులకు 4 దినములు వెరిసి 24 దినములు. 25వ దినమున భీష్మనికడ కరిగినట్లువిన్నపము- అనూవాస్యాపక్షవాదుల కనకులముగ వ్యాభ్యాత ఈ లెక్కలో యుయుక్తుఁడు వైశ్యాపత్యముకనుక నిరికి 18 దినముల వలె కాశౌచమగుటచే నరికఁడును పాండవులును క్రాధముకలిసిచేసి నట్లభిప్రాయపడి వృథాగా నలసికై 4 దినములు ధర్మకాదులు క్రాధ మొనరించుకొనక మిన్నకున్నట్లు వ్రాసినాఁడు. అట్లాగుట లోక విరుద్ధమును కాస్త్రవిరుద్ధమునుగూడనై యున్నది కావున నీవాల్గుదినములును మేముకట్టుకొనలేదు.

“ క్షత్రియోద్వాదశాపేన వైశ్యఃపంచదశాహుకైః ”

అని పరాశరస్మృతి, లేలినసారాంశమిది. భీష్మశరతల్పశయము మొదలుకొని 25 వ దినమున ధర్మజుఁడు శ్రీకృష్ణుడులతో భీష్మఁ యుద్ధకు వెళ్ళెను- కృష్ణుఁడు నీతిక 58 దినములు జీవిత శేషమనిచెప్పెను- కావున సర్వాణాదినమున భీష్మఁడు 58 రాత్రులు లెక్కచెప్పెను- ఇమ్యేడ (గతా) అనుపదమునకు “ వెళ్ళుచున్నెను ” అనునర్థమేని చెప్పికొనవలెను లేదా

“ ఈషదైవ్యమ్యమనివశీత ”

మని యేని యనఁదగు- ఈమాత్రము సహించితిమేని దశమీపక్షమున నేదిక్కునులేదు. అనూవాస్యవారికో ?

“ పంచాశతంపట్ట ”

అను దాని! భారతసారవేదియుగ తిక్కన్న సోమగూరి 58 అని లెక్కించియుండఁగా 30 దినములని క్లిప్తవ్యాఖ్యానము చేసుకొవలెను. అందుకు సన్మతించినను “ ధర్మజుఁడు 50 రాత్రులు పట్టననున నుండిన పిదప నీవిషయమును స్మరించెనని యానుకాశనికములో

నండుటచే నతడు పశువుడు కావలసివచ్చును. దానిపై భీష్మనిర్యాణమట్లు జరిగినది. తక్కువల విరోధము లట్లుండ నమావాస్య వారికి లెక్కలోగూడ వైని జెప్పిన వైషమ్యము లేకపోలేదు. అందుకే వ్యాఖ్యాత 18 వ దినమున వైశ్యులనుబట్టి చెప్పటకు బదులు 17వ దినమున జెప్పినాడు. ఇట్లు చెప్పనిచో 28 వ నాటి ధర్మ జుండు భీష్మనియుద్ధికి వెళ్ళినట్లుగును అట్లేని కుదకు

“ అష్టపంచాశతం, నవపంచాశతం, ”

కావలసివచ్చును. ఇంకను విస్తరించిన నొక గ్రంథము వ్రాయవలసివచ్చునని చూత్రిస్తా యుగా వ్రాసితిమి. మేమిదకమిపక్షమును గనఁగొనుటకు లీజము మున్ను కావారింది న గ్రోపవర్ణనగు నధ్యామద్వితయును, కావ వలయువారిని చూతురుగాక. అమా వాస్యవారికి 18వ నాఁ దశ్యతామ చీకటిలోబోయి శివరము చొచ్చెనను భారతము గూడ విరుద్ధమే యగును. అనాడు బహుళద్వితీయకదా కావలెను 4 గడియలరాత్రి కే చంద్రోదయమగును లెల్లవారుదనుక వెన్నెలపువ్వు పువ్వువలె నుండును. దశమిప క్షము వారి కీ బాధలేదు. వీరికి నాడు బహుళద్వాదశిగాన 24 గడియలకుఁ గాని చం ద్రోదయముకాదు. అప్పటికి నశ్వత్థామకృత్యమంతయు నెఱవేఱవచ్చును. కావున నిం దెన్నటనేని ఈషద్యైషమ్యమున్నను వారివలె మానయులును బక్షులును సౌమ్యతగ్గుం డనందునఁ జదువరులు శుద్ధదశమినే భారతయుద్ధప్రారంభదినముగా నెఱుంగుదురుగాక మాఖశుద్ధద్వాదశి భీష్మనిర్యాణము. కావుననే అష్టమి మొదలు నాటివరకును నీవృత మానరించుట యాచారముగా నున్నదియని గ్రహింతురుగాక. మేమశ్వమేధములో వ్రాసిన యేకాదశినిగూడ నీషద్యైషమ్య మని సమన్వయించుకొందురుగాక.....

తిరుపతివేంకటేశ్వరులు.

నాల్గవముద్రాణము

పోతక మహాశయాలారా ?

ఈసాండపనియ మిప్పుడు నాల్గవసారి ముద్రితమైనది. మూడవసారి ముద్రితమైనప్పుడు ప్రాసిన పీఠికయందుఁ జేరియేయున్నదిగాన నలయు విశేషము లత్రానికతన నెఱుంగఁగోరెదము..... మేమెంత శ్రద్ధగాఁ జూడవలయుననుకొన్నను గ్రంథము స్వకర్తృకమగుటచేఁ బద్యాద్యక్షరము చూచినంత నేతక్కినది చూడకయే మాకునడుచుచుండును. అట్టిపట్టున మధ్య నేయేయక్కఱములున్ననో, యెఱిగలేనో, యెచ్చట నెట్టితప్పు వొరలినదో యవిగతమగుట కడుఁగవ్యసాధ్యముగా నుండును. ఈయంకమనుభవజ్ఞులకుఁ బెల్లనక్కఱమేలేదు. అనుభవమున్న నుజ్జనలవదుర్విదగ్ధ లట్టిపట్టుల నే మేమొనదడుచుండురు. ఎందఁజ్ఞానలవదుర్విదగ్ధఁడైనను నీమాత్రము తెల్వియులేకయూండఁజని మాయభిప్రాయము అదియటులుండె, తాదృశుల వృథాలాపములనుగని ప్రాజ్ఞులగువారు భవకరపములుగాఁ గూడఁ బరిగణింపకుండుట మేమనుభవపూర్వకముగా నెఱింగియు నెవరో తాదృశులు గొందఱు “మేల్పూర్ణ” యని తల యూత్రువారుగూడ నుండవచ్చునని తలఁచి యొకరింద నవ్వారల చాకట్టునకుఁగా వ్రుద్ధిదద్దుటలో మోపారఁబడినచోట్లు నిక్షాళియు చూత్రుచున్నారము.....

తిరుపతి వేంకటేశ్వరులు

ఇండువచ్చుచాత్రాలు.

1 వ అంకము

1. నూర్సాదాదు
2. నటి
3. భీష్మడు
4. కృష్ణుడు
5. అర్జునుడు
6. సాత్యకి

2 వ అంకము

1. భాగీరథి
2. యమున
3. సరస్వతి
4. కృకాసుడు
5. విశ్వానుడు

3 వ అంకము

1. పంచపాండవులు
2. అభిమన్యుడు
3. కరండకుడు
4. బకటకుడు
5. సుమిత్రుడు
6. ద్రౌపది
7. యుయుత్సుడు
8. కృష్ణుడు

4 వ అంకము

1. కృష్ణుడు
2. అర్జునుడు
3. ధర్మరాజు
4. బకటకుడు

5 వ అంకము

1. ధర్మరాజు
2. నేమిడు
3. కృష్ణుడు
4. భీముడు

5. అర్జునుడు

6. సాత్యకి
7. సాత్యకి
8. ధృష్టద్యుమ్నడు

6 వ అంకము

1. కల్యణుడు
2. కల్యణుడు
3. కృష్ణుడు
4. అర్జునుడు
5. ధర్మరాజు
6. అశ్వత్థామ

7 వ అంకము

1. దుర్యోధనుడు
2. సంజయుడు
3. కంఠాశకుడు
4. కృపాచార్యులు
5. అశ్వత్థామ
6. కృత్వర్న
7. పండపాండవులు
8. కృష్ణుడు
9. కిరాతుడు
10. బలరాముడు

8 వ అంకము

1. దుర్యోధనుడు
2. పాండవపంచము
3. కృష్ణుడు
4. బలరాముడు
5. సంజయుడు
6. కృపాచార్యులు
7. అశ్వత్థామ
8. కృత్వర్న

శ్రీమద్భక్తచరిత్రామృతము
పాండవ విజయము.

తమిళం నేకటియము

(నాటకము.)

ప్రథమంకము

(పాండి)

చ. కరము మనోహరంబు లతికర్ణము లాశ్రితవత్సలంబులు
బరపురభేదకంబులు సుమంధపాంగవివాసభూసులు

సురకృపభావుకంబులు విభూతపితౄమనా మస్తకంబులౌ
నారినార వాధుగోచరము నైతికి న్నిజయులు గావునెడ.

సూత్రీధారుడు—(పాండవులనుండి) అర్జునా! నీయొడలి నీకార
ము మగించుకొని త్వరగా రమ్మ.

నటి—(ప్రవేశించి) అర్జునా! ఇదిగో వచ్చితిని. ఏమి నెలవు?

సూత్రీ—ఏమి యంత తడవించి? రసాస్వాదనత్విరామనానములగు సభానడు
లింతటి కాలవారమున కొద్దురా?

నటి—ఈవారు తలచువ్యక్తిమటకుఁ గొంచె నులస్థమయినది కావున కుమింప
వలయును

సూత్రీ—సహజశ్రీగల యాకురుల సంతతికే శృంగారము గూడ నేల ?

నటి—సహజశ్రీగలవానికయినను సంస్కారమువలన మిగుల శోభవచ్చును గదా ?

సూత్రీ—(అభీచించి) ఔను. విషమ శ్రీలకు సహజసౌందర్యమేసౌందర్యము. అం
దును నక్కతిమాత్రంకదలములలో గురులసంతతియే ప్రథమగణ్యంబు.

గీ. కృష్ణవిమతంబు దోగిగాంగేయభూషి, తంబు ద్విష్టభింబిమద్రబహుశంబు
కర్ణసంకోధియై కల్పిండుగాంచుగాని, కాలగతిఁగుంగుఁబాండవాక్రంతమగుచు
నటి—కాలక్రిమమునాటఁ దలంచిన నీకురుల సంతతయే కాదు—

గీ. అంచితాంగతిశయమెల్ల నడఁగిపోవుఁ, బలరతు బలంబు శత్రుశక్తిప్రమగును
గడకు భీమగదాపాతఁ గాల్గు గదప, లేక చెడురాజరాజైన వీర కాడలి
నూత్ర—ఈయపుస్తత ప్రశంసవలనఁ బ్రకృతమే ముఁచితిని.

నటి—‘ఏమిఁజెల’ విని మొదట నేనొర్ధింపితిని గదా ?

నూత్ర—ఇదిగో నీపత్నికఁ జదివికొనును. (చేతికిచ్చును)

నటి—(తనలోఁజదివికొని పులికాశముగా)

గీ. పాండుసంతానకీర్తిదర్శనము ధార్మ, రాష్ట్రశతతదుర్యోధ్వణము నెరి
సాపణముఁ జూడవలయు సంతారభార, తరణమగునట్టి యాభారతరణమిపుడు
అని యిందున్నది. కావునఁ దత్కథాభూయప్రమగు నాటకమును బ్రదర్శింప
వలయు కాని యట్టివాటక మేదియో స్మృతికి రాకున్నది.

నూత్ర—స్మృతికి రాకేమి ? నేనిదివరకే నెఱ్ఱియించుకొనియున్నాను.

నటి—దానిపేరేమి చెలవిండు ?

నూత్ర—నీ. గోదావరీపాననోదారతీరవ్యయారాజతాపనీదారుఁడనుచు

సంస్కృతాంధికవిత్వ సారస్వముకరందభసలాయితామితప్రతిభుఁడనుచు

మూలభాషాదన్య దుల్లంఘనకళిమ పొన్న చీ. వీ. పట్టభద్రుఁడనుచుఁ

గరుణాతరంగరంగత్కటాక్షచ్ఛటా పాలితాఖిల పరివారుఁడనుచుఁ

నెని నుతియింటు రట్టిసోలవరసగర, పాలకుండును బ్రాహ్మణ ప్రభువునైన

కృష్ణభూపాలవరుని ప్రేరేపణమున, సకలగీర్వాణ రూపరూపకము లరసి.

చ. నవరసపూరపూరితము నాటకమీయది యంచు నెంచి పాం

డవిజయంబుఁ దెల్లన నొనర్చిరి వీరరసప్రధానమున్

నటి—కృతికర్తలపేరు చెప్పరై తిరి !

నూత్ర—చెప్పచుండఁగ నే నీకింత తొందరయేల ?

కవలవలెం జరించుచుఁ బ్రకాసి విహించు శతావధానులే

కవులిక నారిపేరులు అగన్విదితంబులు చెప్పనేటికి

నటి—తిరుపతి వేంకటేశ్వరులూ ?

మాత్ర) — ఏమీ నీ తెలివిలేటా? చెప్పకయే తెలిసికొంటివి

నటి — (నవ్వుచు) నీమాటలు వినిన 'నేమీ నీ తెలివిలేటా' లవి కాకున్నరనుగానే మరలనవలసి వచ్చినది. 'వారిపేరులు జగద్విదితంబులు చెప్పినేటికికొ' అనుచు నట్లు తెలిసికొంటివిని యడిగితేమి ?

మాత్ర) — ఆపాండవవిజయ మీసభాసదుల గూనలికిందగినది. కావునదానంబ్రదర్శింపితిము. ఈనీ విగురివాక్యములకేమిలే. సంగీతము పాడి చాతుర్వేదము గనఁబఱచుకొనివలయును.

నాటి — నీ ఋశువునాశ్రయించి పాడవలయును ?

మాత్ర — మనము ప్రదర్శింపఁ జేయు నాటకమున కనుగుణమగు నీశరద్యతువునే వర్ణింపుము.

నటి — గీ. ధార్తరాష్ట్ర సమాహంబు దక్షిణాశ, కళియశంఖగఁజను సమయింబుచూచె ప్రబల పాండవసాంసలు పట్టువదలి, యచ్చమాననైకల్య మనుభవించు.

(తెరిల్పి)

భరతపుత్రా ! ఏల యిట్టి యసూధ్ధాలాపము బుపన్యసింపఁ జేయుచుంటివి.

ఈ నేటికి రెండునాళ్ళు యె నేను ధనస్సు ధరించి శాత్రువో

ఘాటిన మానరిందుటకుఁగా నని వేయఁగడంగి ; నేన నా నాటికిఁ బాండవేయులది నాశనమందుకై కాన కాన నే పాటునాటించు గౌరవులపక్షమునఁ బట్టువల్కు పేలాకి.

మాత్ర — (వినుటవడించి) చెలీ ? నీ ఋశువర్ణ మునందలి ధార్తరాష్ట్ర పదంబునకు హంసవిశేషము లను నర్థముకన్న రుషితిస్సుతిగా నందుచున్నకతన ధృతరాష్ట్ర పుత్రులను నర్థంబును గైకొనుటచేఁ గాఁబోలు భీష్ముడు మనపైఁ గనఁబడు నటువచ్చుచున్నాఁడు. ఇకమనమితని యగ్రమున నిల్చుట తగదు. పోద మరగొమ్మ. (నిష్క్రమింతురు)

(ఇది ప్రస్తావన)

(భీష్ముడు ధనుఃపాణియై పటాక్షేపమునఁ బ్రవేశించి దృష్టినించి తనలో)

ఓహో ఇదియూహేతువు!

చ. అనలము గ్రుమ్మరించెడి మదస్త్రుపరంపరచేతఁ జాల నొ

చ్చివకతివన్ యదూహ్యహుడు చేత సుదర్శనమున్ ధరించితా

మును పొనరించు నాసమయమున్ దిగఁద్రావి ననున్ విధింపఁగా

నరికిఁ గడంగె (కొంచెమూరికుండి) యర్జునుని మానవముల్లది నెల్లనమ్మిపేన్

(అశ్చర్యముతో)

మ. తనకేలకొల పగ్గముల్ కళయు భగవంశాగతి నొకటి పాఠ

మ్ముని చక్రంబును కలఁగెకొని యధర్మరంభఁడయ్యున్ సద

ర్మనిఁ బార్థున్ గెలిపింపఁగంచి యచలంబుం బోనికాంతయు న్త్యం

దనమందుండి మృగేంద్రభంగి ధరకున్ దైత్యాది లంఘించెడిన్.

(మరలఁ బరికించి)

చ. వెనుకకు లాగు బాహువులు బిగ్గఁగఁబట్టి ధనంజయుండు ; కో

పనుడు సుదర్శనాయుధుడు పార్థునితోడనవచ్చుచుండె ముం

దునకు ; మహాశుగోద్ధతిని దూఁగుచు సంధ్రము సాంధ్రభంగి ని

స్పృశితముగాఁగ నెగు తరిసంయుత మాతరి యేపు దోఁపగన్

(యథోక్తముగాఁ గృష్ణార్జునులు ప్రవేశింపురు)

అర్జు—కా. బావా ? కోపము సంపాదించును రణప్రారంభమున్ మాను మీ

వేషేవైకొరణమున్ బొనర్చునెడలన్ వీడెల ? నీధాకకున్

జేషక వీడని పీరుఁడెవ్వఁడు ? కృపాసింధుండవై నాయక

శ్రీవర్ధిల్లఁగఁ జేయుచున్న యనఘా ! చేపొడ్పు సంధించెడన్

కృష్ణ—(అనాకర్ణితియగా ముందడుగు వేయుచు)

కా. వృద్ధుండొ నలజాబుదగ్నుడనుకొంతో నీడు ? పార్థుండు నీ

ఘోరప్రక్రియ కోపాటించె నని లో నుబ్బంగ నింకెంత నే

పాదత్రస్టు వహించెదో కనెదఁ గా కాహారవివ్యాప్త ది

గ్నుద్ధంబై జగ మక్కజంపడఁగఁ జక్కన్ జేతు నీ న్నిక్కడన్.

క. జనకుండు నేచ్చాచురణ, శూనాసంగ వ్నాకటించుఁ బొంగెదనో ? య

య్యనిమిషు లష్టంబైవను, నినుజంపు సుదర్శనంబు నేడెఱువన్.

భీష్మ—(ధర్మసంక్షోభములతో) దేవా ! లీలామాసమగ్రహ !

వీ నేడుగా నాధమ్నముంబునోక్త విఖ్యాతమయ్యె స విల్సనూప !

నేడుగా నాజన్మ మీదులేని యశం బబాంధంబు నిండించె దంకితా !

నేడుగా నాబాహునాడుల బ్రవహించురక్తంబు శక్తంబు కుక్తగేతు !

నేడుగా శంతిను నృపతివరణ్యంబు పుత్రివంశం దిభిభూకళిత్ర

నేడుగా నిర్దరాపగ నిక్కమైన, వీరమాత పృథ్వీదంభోరుహాక్ష !

రమ్మదయసేయు మిటువేగిరమ్మ సంగ, రమ్మతీర్థయు భూమిభరమ్మతోడ.

మ. దయసేయంగదయ్య కృష్ణ ! త్రిజగత్కళ్యాణ !; మోక్షం బొగిన్

దయసేయంగదయ్య !; దక్కిన మత్కంతంబు వైకుంఠ ! వే

గయివేయంగదయ్య !; ధర్మసుతు సేకచ్ఛత్రసంపత్తిచే

గయివేయంగదయ్య !; నీ కిదె నమస్కారంబు నారాయణా.

ఆర్జు—(ఎట్టకేలకుఁ గృష్ణ నిలువరించి) బావా? వెనుదేవందన?

కా. గీతిలో నెప్పి రణంబునేలతకు నమన్, గీల్కొల్పు పెల్లన్ ధరా

సేతిలో నప్పగఁ నంబుసేయుటక మానే ! కొంప నైరించి నా

ఖ్యాతినిల్పును సాక్షికిక దుఃఖిని ట్లాలంబు బాలింపవే

సేనాత్మకు యుద్ధరంగయున నే శతేరంగా నేటికిన్.

ఉ. దక్కిను దాల్చి నేవు రిపునక్కిను దుగ్గించుటదమితక్క ?

నక్కినుమే యెనర్చుకది వాంగునె యాపదువాల్లొకనులో ?

శక్కినుకుండు వీరుఁ డనునద్యతయన్ గలిగింతువేని నీ

విక్కినుమన్ మరల్చు మరవిందదళేక్షణ ! భక్తరక్షణా.

(పటాక్షేపమున నాత్మకి ప్రవేశించును)

అన్నా ! బలభద్రనిందర ?

స. కలగినవైద్యమల్ ప్రియకాలపటత్పటదభగిగల్గెద

బల నొనరించుచున్ రిపుసమూహముపై నదె యేగుచున్న నా

వలనికిఁ జూడుమయ్య ? 'తలంపు ఘటిల్లునొ' యంచుఁగుందునీ

యలఘు పరాగ్రిమకర్మను నర్జునుఁ బోగింఁగదయ్య నెయ్యనిన్.

కృష్ణ—(వెనుక దిగి చూచి) తమ్ముడా ?

కా. పాటుంబోకుల నీన్య ప్రాటర మరల్చిన్ బోకు మొక్కిరియే !

ధీరత్వమ్మును గోలుపోయినపు డేదోకాధిపుల్ నిల్చి కా

చీరవ్యాసుగ్రీవుహారాతుడనుటన్ వీరే? నీవే? నే?

ప్రారంభించితిగాదె యాహవమొనర్పన్ ధర్మరక్షార్థమై

అర్జు—బావా? నీవికగ్రీవుం బక్రీమంబగుటంజేసి ధర్మరక్షార్థంబు గానేరదు గాని
శేవలమాపదంబునకు ధర్మరాజరక్షణ మని యర్థము చెప్పుకోవలసివచ్చును.

కృష్ణ—అర్జునా? వృధాగా నన్నెందులకు వాడించెదవు? దుర్జనభర్తనంబున కొక్కొక్క
క్కతఱి నధర్మప్రవర్తనంబుగూడ నుపక్రమింప నగునని నామనస్సాక్షికి
వచ్చుచున్నయది. ధర్మమార్గి మేయి నను సజ్జనాపకారంబునకుఁ గారణంబగు
నని యవలంబింప ననర్హంబు-

చ. తెలిసె భవద్భూతాబలము; తెల్లముగాఁ దెలిసెన్ సమస్త సే
నలయలకూరతాగరిమ; నన్నిఁక వారణ సేయఁబోకు మీ
కలను, సమస్తమీదినను కాలునిపోలికిఁ జేరుఁగాక భూ
తల మిదియెల్ల నాధునిగ ధర్మతమాభవుఁ గోరుఁగావుతన్.

(సేనలదికైట. బిగ్గరగా)

ఓహా! పాండవ చమూపతులారా?

ఉ. పాండీక నాలుబిడ్డలను బోలఁగఁ గన్నులనిండఁజూచి కొం
దొందొకఁ జేల తోడు విలయార్థతక్షిలికిఁ జక్రిపాలికిన్!
భండన మింతతోనుగినె పాండవులకాగ్రిజతోడఁ జెప్పఁ జే
గుం జభిషేకవస్తువులు గుండువుడు మార్పుడు యుద్ధసర్థతుల్-

భీష్మ—(తనలో) అర్జునుఁ దెట్టకేలకుఁ బనిపండెన్ జడుగులలో నీవిశ్వంభరు
నిలువించినాడు, కాదుకాదు ఇయ్యచఘ్నుడే భక్తపరమంతురైనదగుతన ఫల్లు
నానురాగంబుఁ బ్రకటించుటకై యతనిప్రయత్నంబు నాగిన్లు నటించె నను
ట భువిము- లేనిచో—

చ. విలయాంభోదయలీల మే నొలయు నుర్రీదకగ్రిమెల్లన్ దలా
తలపర్యంపము కుగ్రింగఁ జక్రిరుచు బువ్వద్విద్యుదుల్లాసముల్
దెలుపక నింహనినాదముల్ పిశుగులై దీపింపఁ గల్పక్షయం
దెలమిన్ జేయగవచ్చు నీతనికి నడ్డ కీడియున్ గీడియున్-

(నిగూపించి) ఇంతకుఁబూర్ణముగా సంరంభము తగ్గ లేదు! ఏమైనను నిక నాకుఁ
గృతార్థశ్మయకలుగుట సంశయాస్పదమే (యోజించి)అవును ఇదినిశ్చయమే

మ- అలవదంబులు ధర్మమూలములుగా ? యం దీమహాభాగుడే

తెలియంగాఁ బడువాఁడుగా? యతఁడె యుగోక్తి వి యిప్పట్టునా?

గలనా? పూరు లనేకు లున్నయెడ నంకల్పించునే నూన్పుత

స్థలితం బాపనివేయ? నట్లయిన లోకంబెల్ల ఘోషిల్ల దే

ఒక వేళ దుష్టశిక్షణ కిష్టరక్షణంబులు తనపనులుగాన నెట్లెని యయ్యవి కర్తవ్యం
బులనియు మర్దనాగ్రగణ్యుండగు సుయోధను నవలంబించిన నేనును దుర్లనుం
డనే కావున వ్యక్తమయిన నన్నుక్కడంప నెంచెనయును నిప్పట్టున
యోజింప నయ్యెడిఁ గాని దీర్ఘచర్మకులగు వారిదియును సమజసమగు వ్రోస
గా భావింపరు- ఇది నిక్కముగా నన్యదీయకార్య సంరంభంబునకు నోచుటెం
చు పార్థుని బాహుబలంబు పురికొల్పుటకుఁ బన్నిన పన్నుగడయే గాని నే
టింపకు గాదు. ఇట్లే కానిచో—

ఉ- నాఁడు సుయోధనుండు కరుణామయుఁ బన్నును గట్టుపూనిక ను

న్నాడని పూర్తిగా నెఱిగి న్యాయపథంబును జెప్ప విచ్చి మో

మోడక నూడుమిక్కిలిగ నుక్కుమెయి కొదన కగ్గనర్ప మా

టాడక విశ్వరూపధరుఁ డయ్యును మిన్నక పోననేర్చునే ?

ఇయ్యవఘన కిట్టియూహయే నిక్కముగా నన్నచో విశ్వరూప ప్రదర్శనయ
నోడ నే భారతయుద్ధము ముగియవలసినది- (నిమిట సూచించి) స్వామి యేమో
మేఘగంధీరభేషణంబు లగు భావణంబుల నర్జునుని యెడలఁ గనలినయట్లు
నెఱించు మఁ గృపగనుపర ముచున్నారు-

కృష్ణ-ఆర్జునా ! యిఁ నీనూటలయం దంతిపాటవ మున్నట్లు నాప నమ్మికలేదు
ముక్తాట్రీకి నిన్నుఁబుర్రొల్పిపురికొల్పివేసారయే తుదకీ నుదర్శనమ్మును సంస్క
రించితిని నీకును నాకును లేకమేని భేదంబు లేనయిపుడు మనలో నన్యోన్య
జయంబులన్యోన్యమును సంకల్పించుటలో నాజ్ఞేపణ మేమున్నది-

కా. గాంధేయున్ బరిహర్తు మొట్ట మొదటకా; ఖండింతు నామీఁద ద,

స్సంగున్ ద్రోణు ; ఇధింతు నాపయిని నశ్యధామ నాచిన్క న

య్యంగాధీశ గతానుఁ జేయుదు ; ససోదర్యంబుగా రాజు ను

ర్పిం గూల్తున్ వెనువెంట , నిత్తు నవనిన్ వేయేల నీయన్నకున్-

అర్జు—బావా ! నీవు నలుపరాని దిండీయునుగాను. ఇందుకునే యీపట్టు బుత్తర
కుమార పండ్లులుగాఁ బరిణమించును గాని నీకు నియ్యవి స్వభావోత్పలకును
దీపిపోవును ఇదియులులుచును. నీవొన్నన విజయము నన్న సంగ్రహించుట
కు నీనుడివిన యుక్తిమాత్ర మతివ్యాప్తిగ్రస్తమై యున్నది. ఏమందువా?

ఉ- నీవిజయంబు నాదిగ గణింతురయేని బ్రజల్ ; భవిజయ
శ్రీవిభవం బభేదమును జేసి సుయోధను సంగమింప శే
లా వెనుదీయు? నెల్లరకు నాన్మృత కా వె మహానుభావ! నీ
వేవచియించి తింతియును నింతిగ గీర్ణులు విస్తరించునే?

కృష్ణ—(సవ్వి) ఖల్లునా ! గీర్ణాగ్రహణం బనసామ్యంబుగాదు అందునేసక్కు
యెడ మత్కుప్తులై మత్స్వరూపంబుని నొక్కివక్కాణించి యంటి నయ్యది
విశేషాకారంబుగ గ్రహింపఁ దగునంతంబు- ప్రకృతంబది విచార్యంబు గా
దు- దుర్యోధనండు నికృష్టండగుట నాకుం గడుదభ్య. ఇదిగాక యేమద
ఱుచుభక్తపరాధీనుండనని యెఱుంగును ఎన్నటికేని భక్తుండనైకృయం
గాంచుఁగాని యభక్తుండందుల కర్హుండుగాఁడు ఇదియంతయు మున్నవచి
చినదేమగుటఁ జర్చితచర్చణంబున బిప్ప్రపేక్షణంబును నగు.

ఉ- నొచ్చితి వీవుచాలఁ; గడు నొచ్చెదురంబు ; లేను మిక్కిలి
నొచ్చితి ; నంగకంబులఁ గనుగొనుమెన్ని శరంబులున్నవో?
చిచ్చున మృింతుకారడవి నేన యికన్ మన మూరకొన్న వి
వ్యచ్చుడ ? భీష్ముఁగ్ గదియ విచ్చిని యెండోరుఁ డెంతవాఁకిక

చ- పలికిరి బీరముల్ స్వపులు ; పల్కితవివాక కొన్ని బీరముల్
సలి పడి వేరేకుక బలము చాలకపోయె నశక్య మాపణ
దల నిడుకొఁ దరంటె యికఁ దప్పదు సిద్ధము నేఁ జొకింత నే
నలుగకయున్న రాజ్యమచి యబ్బు సుయోధనుచేతి కర్హునా!

క- కావున నన్వారింపకు, మీవీరమృత్యు భీష్ము నిప్పుడ త్రుంకున్
కావలుఁడు సుయోధనుడీ, భూపలయంబేలఁ జూచుఁబో! కృష్ణుడెటుల్.

అద్ద—దేవా! నాలోనే నే నీ మొగముగన సిగ్గిలుచున్నప్పుడు సర్వజ్ఞుండవయ్యునన్ను మఱియు నవమానపఱచు టనునది యుత్తముల శ్రోవకాదు. ఇంతవఱకు నొనర్చి నతస్స లన్నియు మన్నించి మరల నొగలెక్కదశేసి.

ఉ. ఏమగునో ధర్మర్థులనెల్లను మింగెడిభీష్మవిహ్ని ! యిం
కేమగునో రణావనికి నెల్ల గురుండు ఘటోద్భవుండు ! తా
సేమగునో కృపుండు ! మఱి యేలక యేమగునో ? కషంగౌనం
గా మద నీవకాతుకముఁ గాంచెను మేల్ ! బలి ! యంచుమెచ్చుచున్.

(పాదములం బడిలేకబండును)

కృష్ణ—(తనలో) ఎట్లును భీష్మునిచేతిలోఁ జూపమున్నంతవఱకు కర్ణుఁడెట్టి వీరుడై నను నతనికొ దలకడఁవఁ జాలఁడు. ఉండుపాయ మేమి ? (యోచించి) ఉపాయ కాలియగు నజాతశత్రుండు సంగరారంభ సమయమ్యున నయ్యనముకొ దర్శించి “తాతా ! మాకుజయంబు పొసాదింపు” మన నమ్మహామహుఁడు ధర్మపక్షపాతంబునకొ జేసి “నీవు మరల నేలేంతువుగాక. నీకు కుభంబు కాఁగల” దని విచియించి యున్నవాఁడు. ఇతఁ డిట్లనితరసాధ్య వికృమక్ర ముండై కొన్నాఁడు పోరినపిమ్మటఁ దిరిగియు ధర్మజుండతని కడకరిగి—

మ, కలన న్నినెదిరింప నేర్చునె మహాకాలుండు గానీ లయా
నలుఁడుంగాని యఖండచండిముఁడు పూర్వాకక్రియాధుర్యుఁడు
జ్వల తేజం డలశూలి గాని; కరుణింపకొ గాల మేలేంచె మ
నత్రుల బార్తిం బడి మృిందుచుంటిమి దయకొ బున్నింపవే దీనులన్.

ఉ. నిద్దుర రాదు నేలకు నీదగు కేరును విన్న ; నెట్టలో
నిద్దుర పట్టినకొ గలను నీకల మాహకు విచ్చి వెంట నే
దద్దురుకాలు చేతులు, వృధాయుఁక మాళిమిమెల్ల ; మాకు నీ
యెద్దటి నెట్టువా పెదవో ? యేగతిసేలను నేలఁజేతునో

క. నీవెంతిపరాక్రిముఁడొ, గావించునటంచు మన్న గన్గొననైతికొ
నేవ ! యిద యెఱుకపెడినకొ, గావించునె యాహుంబుఁ గావఁగదగూర్చి!

అని మఱియు మఱియుఁ దన్నుఁ బూర్తింప డెందంబు కరఁగి స్వార్థత్వాగ్నియగు
దేవప్రీతుండు సుట్టతుడ కా మనుమని విషయమృతకు మెచ్చి తన్ను నిగ్గి

హిందు సుపాదులు వక్కాణించు, పిదప నితండతని సంగరంబునుండి తప్పింపఁగలదు కావున నిష్పడనొనర్చిన యకాండతాండసంజ్ఞల బాండు నేనాపతులకు శాశ్వతాకాశవాదంబుగా సమర్థించుకొని యింక యథావూర్వకంబుగ నరచంబు నడిపించుటయ కర్తవ్యంబు అంత నల నేని యింకనొక పరి యిట్లే యీ సేవలం బురికొల్పుటకును నర్హుఁడే శౌర్యంబెక్కించుటకును బయల్పడెదఁగలను.

(అర్జునిని లేవనెత్తి, ప్రశంసలు)

చ. పరికినయంతపట్టు సలుపంగలవాడవె నిన్ను మెచ్చుకో

వలసిన నుండఁగావలయు వక్రియలొక్క సహసగి; మించుగా

వలకురె కొంద ; అందఱును నట్టిరె; రమ్మరదయ్యైకే; నే

నల నెనకొల్పి సాత్యకి చనంగలవా ; డిదె వోవుఁ జక్రియక.

(చక్రియను విసర్జించును. సాత్యకినిష్క్రమించును కృష్ణార్జునులరథమధికాహింతురు. రణోచితంబులగు ధ్వనులు మోగెను)

భీష్ము—(తనలో) ఇంతకుమున్ను—

కా. “చచ్చెక్ భీష్ముఁడు చచ్చెఁ జచ్చె” ననుచుకా జాపంబు లంసమ్ములక

గచ్చుకొ బిచ్చునుగాఁ దగిల్చిని చీకాకైన నై న్యంబు వి

వ్యచ్చుం గూడి యురారి తేరి కరుగక వై నర్హయక బాపె నీ

కోచ్చెన్నదము కోదనేకువారమం దుచ్చండమై పర్వెడుక.

(పట్టరాని సంతోషముతో)

కా. “లీలానూనుషవిగ్రహుండు రణకలీలాలసుం డైనఁ గా

కాలం బందెదిరింప లే రొరులు భీష్మచాద్యు” నందుకా భుజా

కాలుల మెచ్చఁగఁ జేసె శౌరి; యింక నాజన్మంబు ధన్యంబు

(వైమనస్యముతో)

దు, శ్రీయం డీకురుసంక పాంసనుఁ డనిక జేయించుటించెందుకో.”

చ. కొలఁదికి మీఁసెన్బ్రతునికోల కరంబునఁ గాగిల లీల న

య్యలఘుఁడు నన్నెకా దెని నై నను జంపఁగ నేగు దెంచు న

వృలన మహానభావఁడటు పాండవ పక్షముఁబూని యుండ నీ

కల నెటు నెగ్గ నేర్పుఁ; దనుఁగాచెడి వాఁడెవ డంతపట్టుగక?

జౌరా ! యూగుయోధుని యవివేకము !

మ. భగవంతుం డితఁడంచు స్వప్నపడియెన్ బాహుబలప్రాశితే
నగధారిత్వముచే విశిష్టమనిమాన్యత్వముచే విశ్వనూ
పగతిన్ జూపుటచే ననేకగతులన్; బ్రహ్మాదులర్పించు లా
క గురున్ గృష్ణు జయిష్ణు నిష్పడయిన్ గైకొందు పీఠంధుడై
(మోజించి) అయినను నాకిప్పు డివిషయము ప్రస్తుతమగుగాదు (నింహనాదంబు
చేసి ధనుర్ధులు మోయించును) ఓ నేనానాయకులారా !

ఉ. విచ్చిన మొగ్గ రంబులను వీరక మొయిన్ బురకొల్పి నిల్పుకొని
డెచ్చట నేరికిన్ దలచి యేడ్చెడి పీఠముఁ డేను గల్గి వి
వ్వచ్చుఁడురాదు మీపయికి; విచ్చిన నెచ్చెడుఁ గాక మీరు నె
న్నిచ్చితనన్ మర్యకి నెంకింతయు నా చెవి సోకికుండుతన్.

(రణాభిముఖ్యమును నటించును)

కృష్ణ—(చేతితోఁ జూపుచు) ఫణువా? కనుగొంటివా! మనసేనలకు భీష్ముడనిన
నెంతభీతి గల్గియున్నదో?

కా. టంకారం బొసరించె సింహరవి ముట్టంకించె నాపుద్గుర, డా
శంకాసంకులమయ్యె నైన్యములు ధార్వ్యంజెల్లఁ జీకాకుగా
నింకన్ బాణ మొకండు గాని విడువండే యాతఁ డాకార ! యీ
జంకున్ గొంతును మాన్పఁగా విలయు నీశార్యం బవార్యక్రియన్.

చ. తలయును గడ్డమున్నర నెఁ దాతయచంజనఁ డెల్లలోకము
త్తిలపడునట్లుగా రణముఁ దనయు నిమ్మహిణుం డొనర్చు నా
మెలఁకువ గూఢబావిభవమేదుర తాతీతయంబు నామహా
జ్ఞులరథచాలనంబును సాంగసీరితఁ బరాక్రమింపుమీ ?

అర్జు—బావా?

చ. అతఁడు మహామహుం డనుట యందఱికిన్ విశదంబు యాతఁడ
ప్రతిముఁ డుంగ నేల ! కుసుమంశ భవుండనె యేనుఁ గూడ న
మృతఁ గనుంగొమ్ము తాతయును మన్మఁడుఁ బోరెడుతీరు , మాటలన్
జతురత మాపనేల ! క్రియ సాక్ష్య మొసంగెడుఁగాక నీకింకన్.

రథంబు భీష్మాభిముఖంబుగఁ దోలుదువుగాక

కృష్ణ—(రథము తోలుట నటించును)

అర్జు—బావా?

కా. రణమున్ జేసెడిపట్ల నొక్కొకయెడక రాగూడదే నేలుకా
రణమై కొండొక హెచ్చుతగ్గు! లడి పోరక లేమియే! శత్రుకూ
రణకర్మంబు లెటుంగ నేయనఘ? చక్కొంటిలో దాబ్బవే!
యలుమాత్రంబు సహింపఁగా ఎలదె? దేవా యింతకాయుగ్యమే?

కృష్ణ—(తనలో) ఇతని నీకమెల్ల న సమాధానపఱుపవలయును (ప్రకాశము) అర్జు
నా! నేను చక్కంబు గైకొనుటకుఁ గారణము నీవెఱిగెనును నాత్మేఁపించి
నేనేమి యుత్తరం బీసేర్తును.

కా. గంగానందను బాణపాతముల కాక లేక చక్రంబు కే
లంగైకొంటి; సమానులే యరువురుక; లావున్ జలంబుక సమం
బంగీకారమె; తాతయన్నదయ నీ వావంత నూచితు నే
ర్పిం గన్నట్టఁగ నీడతం డురక గంభీరావానోత్పాహియై

అర్జు—బావా? యానీయుశ్రేష్ఠులు నేనెఱుంగనివి కావు నేను బృథమహన బంధు
వధంబునకుఁ దలఁతుటయు నీవాఁడుజ్ఞానంబు వారించుటయు నప్పుడే గలించి
నవి. ఇటీవల నాకట్టి ప్రీతి యుదయించుట లేకమేని లేదు. మఱియు నొక
విశేషంబు.

లే. గీ. చిన్నతనమున నెత్తిమాయన్నదమ్ము, లందఱినిలెంచె వాపగానందనుండు
అతని కబ్బిననబ్బుఁగాకట్టికరుణ, నాకులేదునిక్కం బిది నమ్ము మనఘ.

ఉ. ఆతఁడనేకయుద్ధముల నాఱియుఁ జేసిన వృద్ధమూర్తి నే
నో? తరుణుండ నక్కతన నుండిన నుండగవచ్చునుంత వి
ద్యాతిశయంబు తాతయెడ; నందులకున్ బదివేలరెట్లు నీ
యూతఁగదా గదాధర ! జయోదయమబ్బుట కింక శంకయే
సర్వంబును నిర్వహించెడివాడవు నీవయైనను ననుమన్నించి గూఢాశంబునాకుండ
క్రింతము.

కృష్ణ—(అంగీకరణ నూచనాపూర్వకంబుగ రథవేగంబు నిరూపించును. ఇరువురును
నిష్క్రమింతురు.)

భీష్ము—(తనలో)

- మ. కడు సశక్తియు పాండవుల్ మనుషులున్ గానన్ రణం బంత
 క్కుడుగాఁ జేయుట పాడిగా దనుచు నాకున్ దోచులో నప్పడ
 ప్పడు; యుద్ధాభిముఖుండనై నతఁజి బోవున్ సర్వ మాకేర్పి; నే
 నుడుగంగావలె; గాంధీ గానతె జయం బుదోక్తులై పాండవుల్
- చ. కరమునఁ జూప మున్నదని కన్న నుఁ గెల్పెడివాడు గాఁడు శం
 కరుడు త్రికూలపాణియగుఁ గా కనెనే తక్కువర్ణమందు సే
 ర్పరియగుఁ గాన నాకెదుటపక్షున న్నిలువంగఁజాలె ధ
 ర్మరఁగుడు ధర్మజుం డతఁడె రాజగు శివుర మెంతసోరినన్ -
- (పరికించి) చ. భరముగఁ బొగుచున్నయవి పాండవనై న్యము లస్మదీయులున్
 దురమున వెన్కద్రొక్కయ దోర్బలమున్ బ్రకటించుచున్న నా
 రరిగెడుఁ గాక నాయరద మగును డున్నెడ కింకొకింతలా
 నరుణుడు గ్రంథక బోవునమయం బగుచున్నది వేగమేగెదన్
 (నిష్క్రమించును-)

గద్య.

ఇదిశ్రీ...తిరుపతి వెంకటేశ్వరులొన

ర్పిస పాండవవిజయమునందుఁ

బ్రథమాంకము-

శ్రీమత్పరశ్వతామ్రము పాండవ విజయము.

—:0:—

ద్వి తీ యాం క ము.

(విదప తెల్లని చీరతో భాగీరథి ప్రవేశించుచున్నది)

భాగీ—హా కుమార ! హా భువనైకధనుర్ధర ! హా పరశ్వశాసనజీవి ! హా ఆస్థలని బ్రహ్మచారి ! కురువృద్ధ ! ఈయుద్ధము నీకొంతవచ్చినదా? పెండ్లి పీఠములు లేకపోయినను నాంటిజుండెతోడ నే! వ్యాసాదులవలె జరికాలజీవి ఎగుమెనుకొంటింగాని యింతలో నాకడుపున జచ్చిదుమెనుకొనలేదోయి నిలచితి!

(చదికిలబడుచున్నది)

యమున—(నల్లని చీరతోఁ బ్రవేశించి దెసలు పరిశీలించి) ఎచ్చటనో యాతాత్మీ నాదము వినిపించుచున్నది- (నెవియొగ్గి) భాగీరథిదేవిగారి కంతస్వరములె నున్నచే- (ఎదుటఁ జూచి సమీపించి) సోదరీ! ఏలవిచారగగ్నిస్తూరాలవై కుండుచుంటివి?

భాగీ—(అనాకర్ణిత్వముగా) అధర్మరాజానకెట్లు నోరాడెనో! చచ్చుటకుందగిన హాథ నముం జెప్పుమని యడిగినట- అకిరీటి కెట్లు చేతులాడెనో! శిఖండి దెనుకనుండి తానే బాణములు ప్రయోగించెనట.

యము—దేవీ! ఎవరమ్మా! ఎవరిరి! నేను యమునను, తలయెత్తు - నానంకకుఁ జూచు

భాగీ—(తలయెత్తి) చెల్లెలా! యమభగినీ! కురుపాండవులకు జరగుమామయుద్ధములో మనభీష్ముడు పదిదినములు పోరి నాయదారిశిఖండిచే దుడకు నొచ్చి మకరా యనప్రవేశ నాశించి శరతల్పంబున నిరశనవుతుండై పడియుండె నట!

యము—కుమారా! విజితపరశురామా! నీకెట్టిదశవచ్చినది! ఓరీ చండాలమర్యాదన! ఎటుంటివారి కంతలేసి నూపదలు లేచ్చి పెట్టుచున్నావురా! (గంగదక్షిణ-జల! విచారింపకుము- నీకన్న సంత నము పుడమియూడ నొక్క డైనను నెలిచి యుండెను గదా యనుకొంటివి! యింతకు వైనవిధి యిట్లున్నది- ఈనాఁడు మాయన్నగారి యింటినుండియే ఎచ్చుమంటిని, పదిదినములనుండి భీష్మునిచే తఁ జచ్చిన యోధులగు పేరులు చిత్రగుప్తు లతనికి విన్నవించుచుండఁ

జాటుననుండి విడిచిని. పాపమాయుటా కొడుకిరావంతుడలంబనుచేత
మడిసెనట. భీమునిచేత జచ్చిన కురుకుమారు లెందలో వారి పేరులన్నియు
మఱచిపోయితిని. సునాభుండట, పంశితకుండట, మహాపరుండట
ఎవరోయట ! ఎవరోయట ! మొందఱు రాజులమ్మా ! ఇంక పైతరులమాట
లెక్కయేలేదు.

భాగీ—ఇంతమంది కడతేలుటకు నీలయ్యుడు కర్ణుడే పరిధమకారణము.

యము—అంతడేమిచేసెనన్న ! విభీష్ణుడు కానివారందఱిని మహారథులతోడెల్ల
వానినర్ధధులతోడ కేర్చెనట. వానికిం గోనించి నీయుద్ధము ముగియునటను నే
ను ధనుర్భాగములు ధరింపనని పఠినపట్టి గుంట చేయుండెనట.

భాగీ—ఈపదిదినముల యుద్ధముకొనికె వచ్చిన నేమి రాకున్న నేమి ! మొదటిమాట
చెప్పును !

యము—అగున నానిమతము పట్టిదుర్మతమై పోయినది. వాడుమాత్రము బ్రతికిబట్టి
ముగట్టుకొనువా యేమి ! మాచూరాకృష్ణుడేదియో యొకమాయ పన్నిక
పన్నున.

భాగీ—జేనిది అంతయు నానుదేవుని పనియే సంధికానీయక కారవసభావిశేషంబు
లున్నవి కొన్ని లేవికొన్ని ధర్మరాజుతోడ జెప్పి యుద్ధమునకు సన్నద్ధపఱచె
ఇరులేగల నడుమనుండి గురుజననధ మహాపాతకంబునకై భీతిల్లి కంపించు వి
ష్వద్యునకు గీతలుపడశించి మనంబు విఱచె. నరునకు సారథ్యంబు గావించుట
లెప్పుడకగ్గును బట్టిరావకు నేర్పాటున్నును గుమారశరధారాభివృత్తిరీతుండై న
కగ్గును ధరించె. ఇంక నెన్ని యకృత్యములు చేయునో నిజ మితనివలన బాం
డవి పాంచాలయుద్ధ మధర్మప్రధాన మనిపించుకొనకమానదు.

యము.—జే! గతజల సేతుబంధనమేల? కరతల్పగతుం డగువిడ్డనొకసారి కడసారి
చూపు చూచివెల్తురా-

భాగీ—ఎచ్చట బిలియుండెనో! మొట్టొండెనో? చూచివెల్తునని మనసరిస్వతి యేగి
నది రానీ-

సర—(పచ్చని చీరతోడ బ్రవేశించి) ఇదిగో దేవిగారిని యగున యూరడించుచున్న
ది- (శబ్దమిచ్చి) దేవీ ! ఏమనవిన్నవించు, కైరిక రాగధారాలంకృతం బగు

మేరుగిరిదండంబున ఘనీభవించిన నెత్తుటిచారికలతో శరమయంబగు తల్పం
బునఁ బరుండియున్న నేవనికుం జూచి వచ్చితిని.

యము—తగినయుపచారములు చేయుట కవ్వరును దగ్గఱ లేరా?

సర—లేకేమి. అంతవఱకు ధర్మరాజులును గురూధనుఁడును జుట్టిమే యున్నా
రఁట. కాని నేఁ బోవునప్పటికిఁగర్భునితో నే మేమో మంతనములాడుచున్నాఁడు.

భాగీ—సరస్వతీ! ఇంక ను మంతనములాడుటకుఁ దగిన తెలివిలో నున్న వాఁడుగదా.
యము—(తనలో) కర్భునితోఁ జేయుమంతనములెట్టివి? ఒక వేళ వానిజన్మస్మృత్యంతో
ము తెల్పుచున్నాఁడేమో.

సర—అమ్మా! మహానుభావు లిచ్చాఁగ్గినమరణముగదా!

భాగీ—అది యశనికొక దండిగారిచ్చిన పరిమే.

(తెరలో)

పాండవయోధులారా! కారవచనముపఠులారా! ఆలకింపుడు!

గీ- కారవశ్వర? చూడు నీకడకుఁదెత్తు, బాణులతో యుధిస్థిరుఁ బట్టుపట్టి
పార్థుఁ డొక్కింతయే నడ్డ దకయున్నఁ, బగకువెన్నెచ్చియారతడుపారకున్న-
అని కుంభసంభవుండు దుర్యోధన మహారాజున కభయమిచ్చినాడు.

యము—సరస్వతీ! ధనురాచార్యునకు సర్వసేవాధిపత్యమునకుఁ బట్టులుగట్టిరాదేమి?

సర—ఔను. దేవప్రీతుండు పడినపిదపఁ గురురాజు రాధేయునితో నాలో చించిచొదో
ణుంబాగ్గించి యాయాధిపత్యమిచ్చెనఁట.

భాగీ—ఈన్న పెద్దవారల నందఱిం జంపించుట కీరులు పడియేమార్గము.

యము—సరస్వతీ! తరువాత ?

సర—తరువాత గురుఁడు సంతోషించి కురురాజు నొకవరము కోరికొమ్మనిన నతఁడు
రణంబున “ధర్మరాజుం బట్టి తన కొప్పగింపు” మని కోరెనట.

యము—వీనికోరిక పాడుగాను ! ధర్మరాజునో, భీమునో, యర్జునునో, కపలనో ఇం
పుమని కోరిక యిది యేమి కోరిక ! మరలజూదమాడి యడవులకుం బంపవల
యునని కాబోలును.

సర—అవును ! అదియే యని వింటిని.

యము—ఈ గ్రోణి పొరితిన పాండవులు విని యుందురా?

సర—ఓని పెట్టి యమునా ! పశ్చిమంబులు వినవలయునని వరుచాటించుచుండఁగాఁ బాండవులేల వినకుందురు? (తెరలో మరల చాటింపు వినబడును.)

యము—(వినుటనడించి) ఓహో! ఈచాటింపబడెను! సరస్వతీ ! ధనురాచార్యుఁ డును సానుస్యఁడుగాఁడే. అతనిపరిజ్ఞకుఁ బాండవులు జడియవలసినట్లే.

సర—జడియకేమి! ధర్మరాజుగోలయెత్తుచుఁ దనతమ్ములందఱిలో జెప్పుకొని మరల నడవిలోనికి బోవుపయత్నము చేయఁగా విప్రుచ్చుఁడోదార్చి మరలైనట్లు నును—అటులేని వేటియుద్ధము మహాభూరియగు జరుగును.

సర—జరుగుచు నేయున్నది. మాడు మాకసమావంక; దేవులెల్లు గుములై చెప్పుకొ నుచున్నారో!

యము—(అకాశమంజూచి) అవును. దగ్గఱనున్న వారందఱు యుద్ధమునకుఁబోదురు ఒంటిగానున్న భీష్మునియొద్ది కీ నేవిం దోడ్కొని పోదమురా? (నిష్క్రమించుచున్నారు.)

(పీదప యుద్ధప్రకంసఁ గావించుకొనుచుఁ గృపానువిశ్వానకులను నిరువురు గంధర్వులు విమానములలో బ్రవేశించుచున్నారు.)

విశ్వా—కృపానూ! దివామధ్యప్రచండుండగు చండకిరణునిపగిడి నీయడుసలిపాటుఁ డు నేను యుద్ధస్థిరుం బరాధమదవానలంబుపాలు నేయు నేమోగదా! అదిగో కాంచనవేదీపతాకావిరాజితంబగు నరదం బతనిమీఁదికే పోవుచున్నది.

ఉ. “చేతులతీటు వోగలను చేసెద గ్రోణినితోడ నేడు; చే నేతల నేర్పు నామభుజ సేతువు చాటుగఁ జూచుచుండు మ యాత్మ! తలఁకేల” యంచుఁ దమయన్నకుఁ గీడి దింబు చెప్పెఁగా కాతనియొద్ద నేర్పి మహావ్రాహ్మ లగురునాగ నేర్చునే.

కృపా—గంధర్వరాజ! పశ్చిమిభావికేషమున గురువుల నతిక్రమించు శిష్యులే లేరా? దీపమొక ప్రతియైనను నాధారివికేషంబునం బ్రభావంతమగు గతి విద్యకును బ్రతిభావికేషంబున హిమ్ముగ్గులు గలవు ఆనియునుంగాక.

గీ. ఫల్గునుండొక్క కుంభసంభవునియొద్ద, నేర్చెనే దివ్యసాయకనిచయ! మతని
నడ్డుటకుఁగాదె మఱిఁకొన్ని యభ్యసించె, శివునివలనను మనసునాశీరువలన.

విశ్వా—సువాసీరతనూబాతుండు కుంభసంభవు నెడికింపలేడనికాదు. గురుపరాభ
షమహాపాతకంబునకు జంతు నేమాయని.

కృశ—అయ్యా! జంకిన మూరలలేదా! మరల గీతలుపఠింపఁదా! గురుపరాభవంబు
కంటె భ్రాతృప్రసాదంబు తక్కువదా?

విశ్వా—కృశానదా! తిలఁబోవుచు గుచులఁడు నేల? అదిగో ములులసంగరింబుగ్గూ
రంబగుచున్నది. నేనాపతిద్వయంబున శత్రుసహస్రవైరులును వివింశతభీమసేనులు
ను ఘోరిశివశ్శిఖిండులును లక్ష్మణశత్రుదేవులును నిల్లఁడు మామలగునకులశత్రు
లును కారదృతభృష్టశత్రులును వృషసేవచేకిలానులును విరాటకర్ణులును ద్రుప
దుశ్శాసనులును దలఁపడి శరాసారంబున ముంచుకొను చున్నారు. ఈదెన

లయగ్రాహి

హరులకబంధములు దారువులుగా గజశరీరములు తాలుగ శిరోజులు నీలాం,
భోరుసానమూసములుగారభయలొడ్లు విపారములుగావిహగ వారములుగాడిం
డిరములు గాఁగఁ దరవారులు శింఖువేలిచీరలు దగన్మపరివారముగ స్థూరా
కారముగఁజిత్రపు లేలు ప్రవిమోచిత రణధానుశీమనంబు వీరపారఁగనుగొమ్మా.

కృశ—అగ్రహ! మనము నలుదెసల సమరియు పరికిలింతులచే నొకతెయు సాకల్య
ముగఁ జూడలేకున్నారము. కావున నీ పారవాభియన్యల సంగ్రామము మా
త్రయు కనుగొందము.

విశ్వా—(అనైపునకుంజూచి) బలే! సౌభద్ర! నీతింకిరికంటె సమగమహాపరిబంధ
మునం దేదాకు లెక్కువ నెదివెతివి.

(తెరిన)

చ. నిలు నిలు మోరిపార్థ సుత! నీబల మాబలహీనుఁ బారవుం
దలపడినంత నే తెలిసె నా; కిదెచ్చితి వాఁగెనావ నీ
యలవు గమంగొనంగ; విడు మారిన మూర్ధము; కాదుకోర? నీ
తల మగు నేని మామకగదాపాతి నీతల వ్రేచుకండగన్.

కృశ—అన్నా! వింటివా! రథాశ్వసారధుల నుద్గచ్ఛే పారవుని దలపట్టియొప్పు
చున్న నేల్వుకొర మనుమనిపై వేనేఁగవియుచున్న సైంధవుని దురాలాపములు
దీని కభిమన్యుడేమి ప్రత్యుత్తర మిచ్చునో నిందము.

(తెరలో)

ఓరీ! దురాత్మా! నాడరణ్యంబున ద్రౌపదీపరాభవంజైన సహించి దుస్సుల
మొగంబు చూచి మాలిండ్రి బారకుండిరి గాని యిపుడు నిన్ను గాపాడు
నా దేవేంద్రురా!

విశ్వా—నిజ మభిమన్యుడా! నిజము, శిష్యుడా! చూచితివా కుమారుని చాకచక్రము
ఉ. కత్తియుల గల్గిలంబులగొని కప్పిచిబిడ్డ విల్పచనంబులం
జొత్తిలుకెంపు చే మొగము సూరల నెఱ్ఱుడంగ దంతిపై
మర్త్యమృగాధిపం బులుకు మారీగా నెదెన్నుచున్నవా
దుత్తిది యింక పీఠుపృథు దూపిరితో నయిరంబు నేయుటల్

కృతా—అయ్యో! అయ్యో! ఎంతలో నెంతఘోరకృత్యము జరిగినదో. సౌభద్యం
డల్లు జయద్రోహుని మీడికిం దునుకుచుండ మధ్యేవార్గంబున—
ఉ. “నీకు భయంబులే దెదిరి నిల్వను నీధునతీ!” యటంచు ఘో
రాకృతియైన శక్తిగొని యడ్డలుగాఁజనుటెంచి వైచెన
స్తోకబలుండు శబ్దు; డగ నూర్యకతప్రభతో నెలుగుచుం
దాఁకమనయ్య! దండధిరసండునువో లెగిరిటి నందనున్.

విశ్వా—శిష్యుడా! యేల భయపడనవు. కొంచెమోషికయందు చూడును.

గీ. కారవానీకినికి ముఖకాంతి తఱుగ, బాండవమర్యాదానికి ముఖప్రభల పెరుగ
మద్రీసతిసుక్తశక్తి నే మరలఁద్రప్పి, కొట్టలలవాఁడువిచ్చుకొడుకు చూడు
కృతా—కుమార ఎరాకీమ మణికంపఁ దమతమ ప్రతిపక్షులుగాడ నుత్సాహలగు
టంజేసి స్వంస్వయుధస్థులు చాలించి విరాటమృపదసాత్యకి ధృష్టకేతు
శిఖండి ధృష్టమృగ్నుధర్మజులును గలలతో ద్రౌపదీయులును దక్కుంగల
యోధులును మూగుచున్నారు. తనశక్తి విఫలంబయ్యె ననుకోపంబునం
బాపంబు గదార సంన్వయసం బగు గదాదండంబుం దిప్రకొనెనును నూదీ
సహోదరుండు మరలఁ గేశవభాగి నేయుం దాఁకుచుండెను.

విశ్వా—ఈసమయమునం దర్జునఁ డుండఁ దిగిచడి పాల్కొడలినడుమఁ దిరుగుకప్ప
పుఁగొండసంగమనఁ గొరివనేం గలచు కుమారుని నైపుణిం జూచును.

కృపా—అర్జునుడున్న గొడుగుని నేయటయే తటస్థించదు. పాపము! సమరము నే
యదగినప్రాయమా! మొన్నటి పనిచాడు

విశ్వా—కల్యణశిల్పి పసివానిం దాడుచుండ నీవిరాటమృగపదాదు లగు మహామౌఢు
లందఱు మరక చూచెదరేమో?

కృపా—వీరెవ్వరును గదాయుధసరిశ్రమయే యెఱుగరు. (ఎదుటికిఁ బారంజూచి)
పిల్లవాడని తలంపక గదాయుధబునకుం దొడకిన బామనప్రపతికిఁ దగిన
ప్రాయశ్చిత్త మగునులే.

మ. కనకక్షీణిధరంబుపైఁ గురియు మేఘవ్రాత మన్నట్లుగా
వెనుకన్ముగదును బ్రక్కలం దగుల వేవలయులం జిమ్ముయో
ధనికాయుక్తు గ్రేణినేయుదు గదాదండంబు సారింపచున్
మొన చెందాడును వచ్చి యడ్డపడు భీమం జూడువా యగ్నిజా

విశ్వా—ఓకలర్ప! యింక నీకల్యణంబులు విఱిగినవికా తలంపుము. ఏవ్వువ సేమనో యే
లక్ష్మణుడుమారునో సాధమృగ నెదిరింపజేసి నీవుగూడఁ జూచుచుండున నీచేట
మూడడుగద!

(తెరలో)

చ. “అని నిను వొంటిఁజేయఁ జనువా! యిటుఁ జోద్యము మాడ నంత త
ప్పనిపని యేమివచ్చెఁ బసిపాపని బోరికిఁ బంపు సేమ: నీ
తనవులు గాల్పనో? పిదప; దంధనరాధిశ్ఠలార! దేవకీ
తనయుఁడుఁ దమ్ముఁడు న్వినిన దత్తు నొకో మనప్రాణమానముల్.”

కృపా—భీమసేనుండు దురాగ్రహంబునఁ బల్కుపల్కులు విని ధృవ్విద్యున్ను సృ
ఖలందఱు శరాసన్నులను నిదకికొనుచున్నారు.

విశ్వా—దీనికేమి, తన్నుం గయ్యమునేయవలదని నివారించు పెదతండ్రి కర్ణవనంద
నుండెట్టి ప్రశస్తిరము చెప్పనో విందము

(తెరలో)

అన్యు! వస్త్రేలవారించెనవు రణాభీలాషంజేసి వాకు నెవైవచ్చి ఈనరాధి
పుల “బాసట వల”దని నివారించిన నిల్చిరిగాని వారిలోపముగాదు.

క బాణాసంబు నేనొక, పాణిం గొని నిలువమద్రపతి యొకరెక్కా!
ప్రాణాశయన్ని సగం, స్థాణునకు వశంబె యొదిరి సమరము నేయక.

కృపా—ఎందును రాచబిడ్డ రాచబిడ్డయే, అందుం గిటిసననడచు హరికి మేనయల్లుఁ
డతనినొట ననుచిత్రుల బల్కులేల విలువకును.

విశ్వా—అయ్యోదా ! యిదింటి భీమనేమిటా శత్రునితో గళాయుద్ధమునకుడికొనియె
అవ్వలిదెన భారద్వాజుండు పృథ్వీరాష్ట్రునిపగిడి బాంచాలనేనం జెక్కెనెం
దాడు చున్నాడు. మనమేనమరయి చూతము.

కృపా—మనకూ భారద్వాజుని యుద్ధమే చూడవలయును. ఏమన—

ని- “బలరమునందూ బట్టికొనివచ్చెద ధర్మజా” నందుల గుంభనం
భవుండు పృథిష్ఠ చేసె గురువల్ల భువోడఁగిరిటి యన్నతో
“నవలయవకుమయ్య ! నేఁ గలరిణంబున నిన్నుఁ బరాభవించువా
రె” రనియూతె యిచ్చె నిపు డేమగునో సమయంబు వీరికిన్.

విశ్వా—సహోదరా! రెండును సమదర్శనీయులులే యని నాకుఁదెలుచున్నది. కా
వున నీవిపక్కినగుండియిచ్చటివిశేషంబులు. నాకుం దెల్పించుదును. ఏనా
వలగుండి యిచ్చటి నంగతులు నీకుఁజెప్పవలెదను. రెండునుకూచినట్లగును
కృపా—మంచిది (అవలితెట్టినకుఁ బోవును)

విశ్వా—అయ్యోదా ! పాథమధ్యముండు పృథ్వీరాష్ట్రుని సౌధముని వారించి మనస్స
తింఛాకుట నేవునూచినచే- ఇవుడెగదా ! గదాధరులగు భీమనేశకల్యుల
స్వరూపములు చూడదగినవి.

ఉ. శృంగములందు మధ్యములఁ జెంతిలఁబూచినకింతుకంబు లా
ప్పం గగనంబునం దునుపక్షులవచ్చిలు నాఁగలంగి రు
పొంగుచు నీరు వారుఁ దమపోకివిచిత్రము తెఱచుచుండ న
ర్స్వంగములందు భీకరగదాహతి నెత్తురుధార లోడఁగన్.

కృపా—అగ్నిజా! ఇచ్చటమాత్రమేమి తక్కువ సాయంత్ర సార్కమండలంబునకు
మరల మధ్యాహ్నంబు వచ్చిన తెలుగున గ్రోతాచార్యునకు మరలఁ గౌమారం
బు ఉట్టింపినది. పృథ్వీకాలవారివాహంబు గర్జించువడువున నిజస్రోణంబు
దాంకరించుచు “ భారద్వాజా ! రక్షింపుము రక్షింపుము ! గురువర్యా !
కావుము కావుము ! కుంభసంభవా పోవుము పోవు” మని పెద్దయెలుం
గులతోఁ బంకరాజులంబులు నమస్కరింపఁ గటాక్షించుచు “శిఖండి ! నిలువు
ము. సాక్ష్యీ ! పాక్షిపోతుము నకులససాదేవులారా ! నాయొద్దఁ జదివిన ధను

ర్మిగమం బప్పగింపుడు, ద్రౌపదీయులారా! మీరు కుమారులు నాబానికి
వొలంగుడు, ద్రుపదా! కేటితో నీకు సురద్రుపదంబు జూపిండు. విరాటా!
నీవేల యీశారాటమునకువచ్చితి', ఎనుచు బదింటనో యిరువదింటనో ముప్ప
దింటనో చేతికివచ్చినకొలంది; దూతులం జాటుక్కున గాడ నేయుచు నీటి
మీడినూకెందంబున సర్వత్ర తానయై యుప్పతిలం జేయు శరన్నితంబు
లకుఁ గొందఱు వైకుంఠు "శ్లో॥ ఆర్జునః ఫల్గుణః పార్థః కిరీటీ శ్వేతివాహనః,
కీభత్సో విజయః కృష్ణ స్వప్యసాచీ భనంజయః" అని యుత్తరి నామంబులు
స్మరింప మఱికొంద "జేరి కక్కడిపాండవు! కక్కడియుద్ధ ? మెక్కడి ధ
ర్మరాజా? నేను గురుంచు కనవాట చెల్లించుకొనఁ గల"డని బిక్క మె
గంబులతోఁ బలిపింపఁ గురంగంబుల మీడికి దుముకు సింగంబు చందంబున
సురువడించుచు ఘృతకోశంబుమాడ్కిఁ దనయుధిష్ఠీరనామంబు నిరర్థకంబు
గావించు ధర్మతనయు వెంటఁ బడివిల్లుచునిమి కేతనంబుఁ ద్రుంచిరభ్యంబులం
గూల్చి చక్కరిక్షకుండగు సత్యజిత్తును వృకునితోఁ గూడఁ జదిపి శరభూతం
బులకోర్చి మరల నెదిరిన విరాటద్రుపదులందఱిమి యనేకుల బాంచాల కుమా
రుల సురాంగ నాకుఁబకుంధ పాణులం జేసి విక్రమించుచున్నాఁడు.

చ. కిదనము నేటితో ముగియుఁ గౌంపవాధుఁ డవృప్తకాలి యీ

ముదుసలి జన్మిగట్టు మనుసుందఱఁ దీలిచె వేరమెల్ల; ఎ

ట్టిది పృజలంద తాడుకొనులే యది; పాండవపక్షపాతి గాఁ

డదయుఁ డితిండు; బ్రాహ్మణుల కార ! పరాక్రమ మింతయొప్పు నే.

విశ్వా—తమ్ముఁడా! నీవు నుడివినవచనములు కొన్న నేవిన నేలేదు. వాయువందన మ
ద్రుపదంబు గదాపాణులయొ కొంతివడివారి తుదకుఁ బరస్పరాఘాతంబుల
నిరువురు మూర్ఛిల్లిరి. అందు శత్రుని గృతివర్మ తనరథంబు పై నిడుకొని యెఱచి
కొ కొనిపోయినపిదపఁ గర్ణునికొడుకు వృష సేనుఁడు పిడుగువలెవచ్చి సర్వ సేనా
మూర్ఛంబుగ వాఁడివెడందఁగూవులు నిగిడించి విక్రమించునంత నకులభుక్తుండ
గుశతానీకుండను ద్రౌపదీయుం డతనికొల్లలకడ్డంబై నలువరించె. వృష సేనుం
డతని చాపకేతనములద్రుంచి యతిక్రమించునాలోఁ డకులంగల ద్రౌపదీయు

లాగిరి- పదపడి యశ్వత్థామాదులు వారిపై శరపరంపరలు గురిసిరి. దానంజేసి
యాసమరంబు దేవాసుర సంయుగంబు పోల్కొనతిభీషణం బయ్యె.

కృకా—(అనాకర్ణితుగా) ఓకుంభసంభవా! ఏపాపమెఱుంగని ధర్మరాజుపయినా
నీపరాక్రమము?

చ మగఁటిమి గల్గెనేని రిపుమారకుఁ డైనకీర్తితోడఁ బో
రఁగవలె నాతనిఁ గొనఁగ రాజుసమక్షమునం బ్రీతిష్ట చే
యఁగవలె నాతనిం జెనకీ యాశకితారక మైనకీర్తి పొం
దఁగవలె గాని యీప్రతినిధి ధర్మమే ధర్మజుఁ బట్టితెత్తువే.

విశ్వా—(విగ్రహగా) తమ్ముడా! అచ్చట ధర్మరాజునవంశ యెట్లున్నది? ఎచ్చటను
గిరిటిజాడ కనఁబడదు గదా?

కృకా—“భ్రాతృవత్సల! అచారతతుంగిండు పట్టువడియెఁ బట్టువడియె” నను సర్వ జ
నాకొందనంబు విరి కిరిటి వచ్చుచున్నట్లేయున్నది. ఏమన నీదెసఁ బొండవ
నేన పెల్లురేఁగు చున్నయడఁ (తేటిపాఱఁజూచి)

ఉ అల్లదిగో? కసిధ్వజ మహర్షికిం దలచూపు, నల్లదే
తెల్లనిగుఱ్ఱము ల్లిలుగు లే; రడుగో? నారి గొల్ల పాగతో
నల్లనిమేలితోఁ గరకునం గొరడా గొని కూర్చుచున్ననాఁ
డుల్లచునందుఁ దల్లపిల కూటటఁ జెందును ధర్మజుం డింకక.

(తెరలో)

ఉ. చంపుదు మర్జనంబొడరి, చాలక చిత్తుము రెండుగా కనిం
బెంపటిపాపిపోయి రణభీరులమై గురువాన; యింతమా
తెంపు, గురుండు లావున యుధిష్ఠీరునిం గొనితెచ్చుదాఁక నై
రింపుదుఁ బార్థుని నిలువరించెనె మోక్షరునాథ! పంపువా-

కృకా—అన్నన్నా! ధర్మరాజుని బ్రోవఁ గొందరతోఁ జనుదెంచుచున్న పార్థునకు
నారాయణ గోపాలసంశ్లేషక గణంబులతో ముగ్ధమబాహుగుధన్వసుశర్మ
లడ్డుపడుచున్నారే ఇంక ధర్మరాజుగతియేమగునో? (విశ్వావసుమంకిఁజూచి)
అగ్నిహ! నీవు నీవైపునకేరమ్ము. భీమాదులందఱీ దెసకే వచ్చుచున్నారు.

(పరికించి) బలే! భగదత్త! భీష్మనితరువాత నీవలె గృష్ణునిట్లు నొప్పించిన వారే లేరు. సరకపుత్రుండవుగదా! (అశ్వర్యముతో) భగదత్తప్రియుక్తం బగు వైష్ణవాస్త్రంబు శౌరికిఁ బూలమాలికగాఁ బరిణమించినదే! (వినుట నటించి) తనపైకివచ్చు వస్త్రంబునకు లక్ష్మ్యమై వాగుడవులతోఁ బార్థం “డిది తగదు దీరికతన నన్ను రిపులేసగింతురు. ఇదిగాక దయచే నీవు సారథ్యం బొసరింప నంగీకరించుటయే చాలు. పయి పచ్చిదిహాడనా” అనుడు దానికి సమాధానంబుచెప్పి భగదత్తుపైఁ బురికొల్పుచున్నాఁడు. (విచారముతో) అక్కటా! భగదత్తుఁడు తన సుసృతీకముంగూడ సమీకరణమునకుఁ బురికొల్పుచున్నాఁడు. (సంతోషముతో) జౌరా! యీనీలుని పౌరుషము? (తత్తరపాటుతో) “నేనెఱిగోడనో పోరాదుమండ నీకునైనెన్నుం గొట్టమని పిల్చి తివిడిగో? కాచిగా” మ్మని యశ్వత్థామ శిరస్సునకుఁ గుఱిమాచి యొకప్రసర భల్లంబు ప్రయోగించుచున్నాఁడు. (నిరూపించి) ద్రోణి యాశస్త్రంబును ఖండించి “నేనెందులకుఁ బిల్చితినో యాఫలమియ్యది తెల్పగల”దని క్రోధహాసములుపొత్తిల్ల నొక్కవాడిభల్లము నిగిడించుచున్నాఁడు (విచారముతో) అక్కటా! నీలుండు కాలుండుండుదోటికిఁ బోవుచున్నాఁడు.

విశ్వా—(అకసమవంకఁజూచి) సుధాన్యకాలమానన్నమైనది. నిన్నటితోపాటు నేఁడు కూడ ప్రోణునిసృతిష్ఠి వ్యర్థమయినట్లే మనమనుకొనవచ్చును. భీమారులు చుట్టును గాపాడుచున్న యీమహారాజు ప్రోణునికిఁగాదుగదా! స్థాణుని కేని యజయ్యుండే? (పరికించి) కర్ణారుణులు తాకుచున్నారు. పోరుసూరంబగు చున్నది. (తత్తరపాటుతో) అయ్యో! అయ్యో! శిఖండిధృష్టమ్యున్నులసారథి జాపంబును సరకిరి. ఇంకఁ గర్ణుండేమగునో కనా! (దృష్టిించి) భయములేదు. రాజాజుప్రోణవైంధవులతో సరిగి కాపాడుచున్నాఁడు (విచారముతో) పాపము! ఇదేసమయమని కర్ణబాంధవులఁ బదివేపుర నొక్క పెట్టున నడచుడి తన గదాధిపేతకు బలివెట్టుచున్నాఁడు.

కృపా—(వినుటచూచించి) కేపుడరుగు యుద్ధక్రియను గడువచిత్రముగా నుండును క. ఛద్యంబువేచి విప్రక, కుద్యంతుండేచి కుంతిగొడుగులను మహా

పద్మగ్నులఁ గావింపఁగఁ, బద్మస్యాహంబు పన్న వాడఁట వింటే.

విశ్వా—అయ్యో! ఈస్యాహం భేదంపఁ దగినవారిండు గృహ్లాదు చాభిమన్య
లున్నవారిని యన్యవస్తులఁ జేయఁగఁదా!

కృశా—అయన కీమాత్రమును దెలియదా? తెలిసి నున్న బన్నచుండుటచేతనే యిం
నఁజులకేదో మఱియొక పన్నగడ గూడఁదోడుండు నని మనమాహింపనలయు

విశ్వా—హింపినట్లే యున్నది. సంతప్తులు కృష్ణార్జునుల నరికఁజేదరనియు నభి
మన్యఁడీస్యాహ విచారును సమగ్రముగా నెఱుంగఁడనియు వారియభిప్ర
యు కాంచును. కానియ్య తినఁబోవుదు రుచులందుకు లేపకడసర్వమును
స్పష్టమే యగునుగాదా?

కృశా—నీమీ? సమగ్రముగా నెఱుంగఁడనియో? యెఱుంగకపోవుగాక.

మ. అభిమన్యం డభిమానమాన్యఁడతఁ డయ్యచార్య గీచార్య వీ

రభయుండిందుక లెక్కనేయఁడొకపద్మస్యాహమేకాదుతా

నభవుండింకెదియేని వ్రాహ్మణుని యుద్ధాసక్తిమై నచ్చుగా

క భరంబందుఁ దలంపఁ గూడఁగలఁ డొక్కఁడొత్తకోదండుడై.

విశ్వా—అవును. నీవుచెప్పిన దిండుకయు సతితయొక్తికాదు బాగుగ యెఱచిన
స్వభావోక్తియుంగాక పోనచ్చును. ఏమంటివా?

తే. గీ. భంజిరదు) నెదిర్చిన ధన్యమూర్తి, శిల్పియును గొంతయును విధమై యుంగు
మేనమామకు సాక జగానఁగాన, ముక్తశ్రేణిడగను రభిమన్యవకును.

(విష్కమింతురు.)

గద్య. ఇది శ్రీ...తిరుపతివేంకటేశ్వరు లొనర్చిన పాండవ

విజయగునందు ద్వితీయాంకము.

శ్రీమత్పరమేశ్వరమహామయము
పాండవ విజయము.

— — — — —

శ్రీ యాంకము.

(అంత ధర్మజ భీమ సకల సహాధవులు పరివేశించుచున్నారు)

ధర్మ—భీమ నేనా ! ఈపద్మవ్యూహంబు భేదించుట మన యభిమత్యం దెఱుంగునని

తొల్లి ప్రసంగవశంబున నాసుదీనిచే వింటిని. ఆతనిం బంపుదుమా?

భీమ—మనము చేయవలసినపని యిదితప్పనొంకొకటిలేదు. కృష్ణార్జునులతోపపడినఁ
బ్ర సంగతి విచారితము.

సక—సుభద్రతోనైనఁ జెప్పి పంపించిన కేళియును-

ధర్మ—అత్యును సహాదేవా ! నీవుపోయి సుభద్రతోఁ జెప్పి యభిమత్య సీటకుం
దొడుకొనిరమ్ము?

సహ—(పోయి యభిమత్య సహితుండై పరివేశించును)

ధర్మ—(అభిమత్యం గొగలించుకొని) నాయనా ! సుభద్ర !

ఉ. “కయ్యము పేయ రి”మృని తిగిగర్తులు పిల్వంగ గెల్వఁబోయి మీ
యయ్య; గురుండు తేని కథయంచుడ “నన్ద”నతెన్ను” నంచుఁదా
నొయ్యన ; నెంచుఁకొత్తుఁ ? బ్రలయోగ్యుడ నెంగ వెలుంగుచున్నవాఁ
డయ్య నసూక్తుఁ; డేది తెరువయ్య ! విచింపుము మాకుఁ బుత్రీకా.

నిన్నటిరణంబున నే నత్యజిత్తు మూర్ఖదత్తుఁడు మొదలగు కౌక్కురు యోధులు
మడిసిరి. తక్కినవారు తమయథావక్త్రీః బెనంగుదు మన్నను—

కా. ఈ కన్వారి క భేద్యమైనయొక పద్మపూజనామాం బన్ని క

న్నాకై వాకిలి గాచి యుండె గురుండన్నా ! యెట్లుపోసిర్రు! మే
వీకంగెచ్చెద ? మింతనేత్ర సమకోర్పిం “గిరిదీయుం గృష్ణాఁడుం
డీకొకుండెన నత్తడ” యనునదంతిం బాపి కాపాడుమా.

భీమ—(బుజ్జగించుచు)

గీ. మద్రీపతితోడఁబోరాట తానినిచి, పంపితిసటంచుఁగోంపవలదు తండ్రి?
పెద్దవారుండ నీకేల కన్నవాడ, నెచుఁ గ కీవు చాలే ? నచుఁ దు.

నేడుమాత్రము పెద్దవారము కాకపోతిమా? బలవంతులను కాకపోతిమా?

అయినను—

చ. పెనుగదబూని శత్రువులఁ బిప్పియొనర్చుట తప్ప నన్నఁడుం
బనిపడి యిట్టిప్రాయములు పన్నుట విపస్నట యేనెఱుంగ; నా
కనువుగ వాఁడిచూచి మొనయంత కవల్చితి వేఁగ జొచ్చి య
మొరఁ గలగుండు వెట్టి పడ మొలైవ మత్తగజంబు చాడునన్.

నకు—కుమారా! పద్మప్రాయశాంబు భేదించుచిర నెఱుంగ మనుటకే కాక మానోట

నిన్ను యుద్ధమునకు తాసట గమ్యమటకుఁగూడ లజ్జవోడకూచున్నది.

చ. “ఒరులకుఁ జేరినాదు నీ నొండెడ కర్ణుఁడ” డంచుఁజిత్తమం
దరసి గురుండు పన్నిన విహాకపటం బిది; మొగ్గరంబులోఁ
తొర వెర వొండు చూపి మము కూగులఁ జేయఁ గదయ్యి! నేటి సం
గరమునఁ గుంతిభోజసుతకంఠెను గోడలు వీరమాతగఁ.

క. కూయెడకంఠెను గుడువకు, నీయెడఁ గలకూర్మి హెచ్చు నేనెఱుంగుదు నీ
వే యెడిస నినుదృఢతర, సాయకముల నేయఁ డెట్టి సమయమునందుఁ.

సహ—తండ్రీ! ఇంకొద్దీపక!

గీ. చేరిలావు చూపి చిన్నన్న దగ్గఱ, లేకయున్న వెలితి లేకయుండ
మొగ్గరంబుసొచ్చి మొనఁగి పొండుభూ, పాటుకీర్తి నిలుపఁబయ్యు.

“ మొగ్గరంబు సొచ్చుట తప్ప వెడలుట యెఱుంగఁ” డని సంశయించిన మావతి
కతో “ధృష్టద్యుమ్ను సాత్యకి ప్రసన్నులతో మేము వెనువెంటఁ గావాడు
చుండు మింతలో మాయన్న రాఁగలఁ” డని చెప్పి యొప్పించితిని.

క. దారియొచ్చి మొగ్గరము దాఁటినపిమ్మటఁ బెక్కుమంది యు
న్నారము చంపఁ జూడఁగ ; రణంబున నీవు విహింపఁ దగ్గదీ
భారము ; మోచి కీర్తి నెఱపందగునయ్య కుమారి ! మమ్ము నా
కొరియు నన్నయన్ బరవసంబున మల్లస తాడవండఁగఁ.

అభిమ—తండ్రీ! రా ! గూయలంతికార్యమునకు నన్నింత బలికూలబలమునా ?

పుట్టినది రాచపుట్టువుగానా ! ఈదుర్మశంబు నాకుమాత్రము రాదా ! రాచ
బిడ్డ రణంబునేయుట కాఁడువాండ్రో యంగీకృతి కావలయునా? నేయేల
ఇదిగోనాపొత్తిజ్జి వినఁడు.

ఉ. అచలమంటచే పడినటాకను సాచ్చెడి యేగగున్నయ

ట్లాకురురాజహారపృథ్వీవాంబుజముం దగమించి గ్రోలుని

దాడి కలంచి మామలలు దండుల సరిస పట్టుటయునో

తేక “కీటివంపనడ నే” యరి యేకక జిప్పికొందునే.

దేవా ! అజాత శాత్రువ ! ఇంకొకమాట వినును—

ఉ. ద్రోణుడు గర్ల శబ్దముల గురుక్షేత్రవాధుడు దుస్ససేడుం

ద్రోణియుఁ బాస్టానుడు “ బలిరా! యెడలిట్లు చుటుక్కుమన్న యీ

బాణము లర్జునాత్మజునివా ? హరపుత్రునివా ? కిరీటివా ?

స్థాణునివా? ” యటందు మది నందియ మందునటు ల్కలంచెనక.

ఎవడురా యక్కడ? సుమత్యునితో నామాటలుగాఁ గర్షి కారకేతుస్థిలంబును

ద్రోహాయ నాశ్వంబును నగురక్షింబుఁ దోడి తెమ్మనిచెప్పెను.

భటుడు—దేవా! చిత్తులు. (పోయిసుమిత్రునితోఁ బ్రవేశించి)

సుమి.—(నమస్కరించి) ఆయుష్మంతుఁడా! లేరున్నస్థపఱచి తెచ్చితిని, ఇంక

నేవరపమాణము.

అభి—తండ్రిలారా! నేను బోయెద.

ధర్మ.—(కిరీటు నూర్చుని) పాండవసయనకునలయుచుంద్రికాసార ! కుసార !

ఉ. దగ్గఱ లేరు మామయులు పండియు ; ద్రోణుతోడిలోకు కాఁ

దగ్గది ; భ్రాతృగర్భవతి ; కల్లి సుభవృ త్పదకేపుత్రు ; న

పగ్గ నిరంకుశంబు ; పసిపాపపు ; పాపులు వారు ; మెఱకు

గల్గురుపాటు పుట్టెఁ గొడుకా ! నను యుద్ధము చేయఁ బంపగ.

అభి—అర్యా ! ఏల యిట్టిధీరోచితంబులగుపల్కులు?—

క- పురహరుడు వచ్చియనికిం, జొరబడుంగా లేమి విజయసూతి జడియునే!

హరియాం గీర్షియుఁ గౌరవ, పరిసుగ రానిమ్ము గెల్పువడయ్యుడుఁ దండిరి !

ధర్మ.—(సంతోషముతోఁ జేయియెత్తి)

గీ. అడి యెన్నడు బొంకనివాడ నేని, ధార్మికుడనే నజాతశాత్రువుడ నేని

బదుగురొకటయినినుఁగవయదురుగాక, నీకవిజయంబుసుమిసుభద్రాకుమార!

భీద.—(తనలో) అమంగళంబు ప్రతిహతం బగుఁగాక ! భావికార్యమెట్లున్నదో

గదా ? అమోఘవనండుగ నిమ్మహామభావునోట నందిగ్ధార్థంబులగు నక్ష

రములు నెలువడినవి. అశీర్వాక్యమునం దమంగభార్తము స్ఫురింపఁ గుండదు.
 “పదుపు రేకమయినను నీశేజయునునూ” యని యాయన ఘని తాత్పర్యము.
 “పదుగురు నిన్నుఁజూట్టు మట్టుదురు గాక ! నీకు జయులేకపోవుఁగాక” అని
 యల్ల లార్థము స్ఫురించుచున్నది. ఇంతకుమున్ను కుమారునివాక్యమన “పోయి
 వచ్చెద” ననుటకు బదులు “పోయెద” ననిమాత్రమే నుడువుటచేతనే
 కొంతి సందియపడి నుండుచున్న నాకిది మఱియును నెనుబాటు కల్పించుచు
 న్నుడి. కానియ్యు, మాకందఱకేడుగడయు విశేషంబుగ నితినికి మేవమామయు
 నగు మురారితకుని యనుగ్రహంబున్నంతఱకేమియు లోపంబు రాఁగూడదు.
 (సృజాళము) దేవా! యుధిష్ఠిరమహారాజ ! ఈమాశ్రియభుజుఁడుప్రయ్య రక్షి
 తుండవై నీవిట నే నిలువును. నేనుం గురుండును జనియెదము.

ధర్మ—నా.నా ! భీమసేన!

ఉ. అందితిసత్త్వరా మనమహారిక్షఁ శీవును నాల్గుప్రక్కలం

బొంచి కుమారు నేమఱక ప్రోచుచుఁ నామర మోగ్ధరంబు వో

జించినవెంటనే రిపులఁ జింపరవంపర చేసి మాట ద

క్కించుఁడి ! క్రమ్యుని న్నితునిఁ గృష్ణసహోదరి కిప్పగించుఁడి

భీము—దేవా! అంశుని దేవిసత్త్వప్రభావ మే కాపాడఁగలదు. (కుమారిసుమంసు)

అతో నిష్క్రమించును)

ధర్మ—నకులసహదేవులారా ! భీమసేనకుం గోపమువచ్చునని వాసంకరణకై మిమ్ము
 నిలుపుకొంటేగాని వేఱుకాదు.

చ. కదనములోపలం బగఱకండలు రాల్పుచుఁ గ్రీడిపోలికం

బదుగుర నొంపఁ జాలినకుమారులు మీరిచటేల ? బాహునం

పఱఁగురునేనఁ దాఁకునభీమస్యన కూఁతయు గండు పొండు నే

నొదిగద నెచ్చటేని హరియుం దినతమ్ముఁడు వత్తురింతలోక.

కావున నాకు పాంచాలీబిరమనకుం దోవచూపియంతఃపురసంచారయోగ్యం

డగు మన కరండకుంచే గుమారయ్యున్దప్రచారంబు దెలిపింపుఁడు—

నకు—(జవాంతికము) సహదేవా ! పాంచాలీబిరమనకుం ద్రోన చూపుమనుటవలన
 మనము నిశ్చింతముగా సమరమురన కుఱుకవచ్చును. మహారాజా నొంటి గావిడి
 చి వచ్చితరుం భీమన్న జను గోపమురాదు.

సహ—(ధర్మరాజుతో) జేవా! జేవరయనతి శిరపాపహింతును అదిగో బాంచాలీ
కివర మిచ్చటి కనతిదూరముగా నున్నది ఇట్టిటు (కొంతదూరముననుండుచి) ఎ
వ్వెదురా?

ద్వారపాలకుడు—(ప్రవేశించి) జేవా! నేనుబహుటకుడను

సహ—ఓరీ! పాంచాలరాజపుత్రికిం దెల్పియూమహారాజుమలోకిదోడ్కొనిపోయి
. (ధర్మరాజుతో) జేవా! యింక మారు సెలవోసంగును.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

ద్వార—(బహుటకునితో ధర్మరాజు నెదుర్కొని) ఆర్యపుత్రి! మీ మొగలు చం
రా కాలితమై బడలినట్లున్నది. సరకుతపత్రాపు లగిమితములు నలుపుడ
కుఁ గుశలమే కద?

ధర్మ—(ఓట్టారుపుచ్చి) చెరీ! యాచార్యభాస్కరుం డస్తమించునెటు మాకుఁ
గుశలమెక్కడిది? ఇప్పుడింకొక యువద్రావియు తటస్థించినది.

అ- సవ్యసాచి నారయు సంతప్తకులమీది, కేగఁజూచి ద్రోణుడేవుమిగులఁ
బంపినాడ మనకుభద్రకుమారుని, దురమువేయ ఫీమఁ దోడొసంగి.

ద్వార—మహారాజ! రాజకుమారులకు సమరకాత్రవగర్వనిర్వాపణము విసితకృత్యమేక
దా! దానకింత పొగుల సేల?

ధర్మ—పాంచాలీ! అట్లుకాదు. మాయుర్జనుం డొకనాడొ “ నేను దగ్ధిణిచో
గుమారు నెవ్వరు సమరమునకుఁ బురికొల్పకుడ” డని యొత్తిచెప్పెను. దానంతేని
మనకు కలగఁడు పడుచున్నది.

ద్వార—అదియు విచారణీ మాంకమే- అతఁడుమార్తెను “త్రిశక్తువున గురంగపో
తను జనించు” ననుకొనునా! అట్లునుటకుఁ దగిన కారణుండకపోదు.
కానియేలయంత తిప్పరిపనివచ్చె.

ధర్మ—(తనలో) స్త్రీలకడ లజ్జాకరంబగు కడచివృత్తాంత మేమనిచెప్పుదును.

(తెరలో)

ఉ- పాండవయోధులార! యిటు భండనభూమికి ఫల్గునుండు రా

కుండినఁ గట్టిపెట్టెద గుయోధనుమందఱు ధర్మపుత్ర మా
ర్తాండఁడు గుంకకుండ సమరంబటి పాటకముండెనే; యి
వ్వం దెడ సాచ్చినన్ దునిమివైచెద కీర్తి మొక్కొ గూపునకొ-

ధర్మ—(విస్మయించి) పాంచాలీ ! వింటివా ? ఆచార్యుని ఘోరప్రతిష్ఠ ! ఆను
సలివాణుల మేఘగంధీరస్వన మెంతదూరము వినబడుచున్నదో?

ద్రాప—(తనలో) ఈమహారాజున కంఠపురప్రవేశకారణమిదియే కాబోలును-
(ప్రకాశముగా) దేవా ! జడిముకు జడిముకులు- సమరభూమి నెద్దమండోకిటి
యు నభీచున్యైఁ జొకటియునా ? ఇదిగాక సంగర మునున్నచోగదా
స్వల్పకొనుట.

బంక—(ప్రవేశించి) దేవా ! రణరంగమునుండి కరిండకుడు వచ్చి ద్వారమున
న్నపాడు

ధర్మ—(ఆస్థానో) త్వరగాప్రవేశపెట్టుము-

కరం—(ప్రవేశించి) దేవా జయము జయము

ధర్మ—కరండకా ! కుమారుని సంగరరంగప్రచారము వింటిని మాచెవులకు రసా
యనము గావింపుము-

కరం—దేవా! చిత్తము- దేవరయానతింగొని కుమారుండరదంబున నుదయదంతు మాలి
తెఱంగడం బ్రకాశించుచు నెవత్కరించును జ్యాకికాంకితంబును గాని
గాండీవిభూషణదంబునుం బోని భూకర్గ శింబున వింటిద్రాడు సందించి దిగ్గ
జశ్రీవణ బభరీకరణనింబుగ గాణంబు పారించుచు శంఖంబు పూరించుచు
మేనుండలు మాచుచుండ నాలీలఁ ద్రమ్మి సెంగరంబు చించి లోకం బ్రవే
శించి యేనుఁగులమీదికిం దురుకు శేసరికిశోరంబు నందంబునం బోలిచి యా
చార్యప్రముఖ యోధవరులపై కుటుకుచు “రమ్మ” నీలుపు. మఱుగు, మెనఁడు
రా! నీవా! నేను, వాఁడు మీ” డనుచు నొడఁగెలుంగక “ప్రేలుచుమంటలోఁ
బడు శలభమ్మల మారి నెమరుపదాతుల మారిమసంగినగతి నొక్కొక్కతూ
పునకు గుదులుగుదులుగఁ బోరిమాల్పుచు విజృంభింప దుర్యోధనుండు చూచి
నలుదన లగ్నిదరికొన్న కుమ్మశరణంబు భారంబునైన తనసేనయనస్థకు
మండిపడుచుఁ గుమారుండాఁక-

ధర్మ—కరండకా ! ప్రధమకలంబున నే ముఖీకాపాతమన్నట్లు మొదటనేసుయో
ధం డెదురుపడెనా! తరువాత?

ద్రాప—అర్ధపురీ ! అదిముఖీకాపాతముగ దుసుధాపాతమే.

కరం—తరువాత దోబింబుండెలుఁగెత్తి “యో ధరాధిపతులారా ! అభిమన్యుండు కురు

నాథుం దాఁకుచుండ నూరకుండెడరేమి- ఆతఁడుఁపనివాఁడను కొంటిరేమి
ఆర్జునాత్మజుఁడు సుడి ! ఒరులకు దుచ్చేదంబగు పశ్చత్తాపము ! నొక్క
తొప్పపాలులోఁ జించుటయైనఁ జూడరా!" యని తన రథంబుతని మీఁదికి
దోలించ నశ్వధృమ్ కృపదుశ్శాసనకర్త వికర్త కృతవర్తతల్యపారవశలభూరిత)
పరిపూర్ణులు చుట్టుకొనిరి-

ధర్మ—కటకటా ! కుంభసంధవి ! నీవే యిట్లు క్రూరకృత్రియన కొడిగిట్టుచున్నా
వా ! ఒక్క-కుమారునిం బదువురచేదాకించుట ధర్మమా ! కంచియే చేను
మేనినఁ గాఁపేమిచేయఁగలఁడు ! తిరువాత ?

కరం—తరువాత సౌభద్రుండు తన సుందరవిదవారవిందంబున కలవంబుఁ జెందించు
చిటునవ్వునవ్వి తేలుకుట్టిన నొడలంతయుఁ జూలుకుమ్మననట్లొక్కొక్క బా
ణంబున నయ్యోధవరులనాటించి విశేషంబుగ ద్రోణునిం బమనెను నారసంబు
ల నీరసంపడఁజేసె.

ధర్మ—(సంతోషముతో) బలే ! కుమార !

* గీ. కులము చొలుపంగనూర్చురు కొడుకులేల
యొకఁడు చాలఁడ నీవంటియొక్క లుండు
ఊరకుక్కలు పదివేలు చేరి నేల
చాలదే వేలకై యొక్క జాగిలఁడు.

* ఇయ్యెడ నీచోపమముని య సమల ప్రాణులు సంశయించినట్లు వినియుంటి
మి. కాని వారింకను బరిశీలించఁ బ్రాథితులు ఎస్తుజేట్టిదియైనను అందలిగుణమేదో
మంచిదియన్న దానినే పురస్కరించుకొని వాల్మీకిమొసలు నేరేపిలుతును గవులుప
మానముగాఁగైకొనుచు నేయున్నారు. ఇందులకుఁ బ్రయోగములు—వాల్మీకి రామా
యణమున యుద్ధకాండమున (దృశ్యేతేతల్యకాపవ) శ్రీరామలక్ష్మణులు సమ
యోచితముగ నేమనెందులతో బోల్పఁబడిరి. మఱియు భారతమున (శరచి
తాంగస్సౌభద్ర, శ్వానిద్వైత్రత్యదృశ్యత) ఆభిమత్యుఁడు వెనుకటి ఎలెనే
బోల్పబడినవాఁడు. మఱియు భీష్మపర్వమున కి ఆశ్వాసమునఁ బ్రబలా ధృతలులా
యలుళితంబులైన కనులకై రవోత్పలంబులగు కొలంకులు) ఇటు బలా
యము (దున్నబతు) భీష్ముడేకావలసియున్నది. మఱియు దోణిపర్వము 43వ

కరం—తరువాత గురుండు వెల్లడనము చిలువగవుగనుగన్నీ గానంద బాష్పంబుగను బరిగిమించ “బాపురే కిరీటిసంసన ! మాకుందగిన సత్కారంబుగావించితి” వని బగ్గుబగ్గువసుండు కానుమాసావనుస్త కము సవరించుకొనుచుండ నృపభృం బుపై దునుకు బాలవ్యాఘ్రంబు పోలికఁ గురురాజుపైబడు కునురున క శ్మశ్మశ్మరుం డడపడియెను

దోష—ఁడశ్మశ్మరుని కొడుకే గాఁగా! నీకి వినాశకాల మాసన్నమయినది. “మ హాగజాః ఎలా యంతే మతకానాంతు కాకథా” వీర కుమారువడ్డువాఁడు? తరువాతి తరువాత?

కరం—తరువాత నోదవీ! రథాశ్వమాతకేతనంబులతో నాతనితల భూతలంబునకు బలియిచ్చి కర్ణుని విఁడికిం దుమికి నూతిని కవనం బీచినినంపి యాసరికి దూసిపో నేసి యతని సహా సరుఁ గసిమనంగిన దుగోధవంబులు వెన్నుచూ పిరి. “శబ్దంబుమూర్ఛిలై” వని యతనికి సహాయపడిన యతని యనుజాఁడు మడిగె. ఇట్లు మహాసంహర్త సమయకూలపాణిం గ్రేణినేయుచు నేనుఁగుల నుచ్చిపో నేయుచు నరదంబులఁ గూల్చుచు హయంబులం బిండినేయుచుఁ గేతనంబులు రాల్చుచుఁ బదాతులమేనులు నెత్తురుకాలులపైఁ డల్చుచుఁ బీ నుఁగు పెంటలుగాఁజేసినఁ జిక్కుఁడియుఁ జీకాకువడియు గగ్గోలువడియుఁ

సమున—గురుఁడామిశ్రమ్యునకు వేచు డేగనందమృత—మఱియు నైంధవపథస్థుల మున (పార్థః...నిచారయా మాసలొ భిన్నర్వగుణాసవ) అర్జునుఁడు లోభగుణములతోఁ బోల్చుబడి మఱియు నాభిక్యాన (కతోర తారాధిపలాంఛన చ్చరిః) కంఠుని కళంకముతో శ్రీకృష్ణుఁడు పోల్చుబడియె. మఱియు అనర్గురా ఘనాటకమున (అయమపిఠర యోషిశ్కంత కాపాయగౌరం...అర్చిః) సూర్యకాంతి ఆడగాఁడెద కంతకాంతిలోఁ బోల్చుబడియెఁగాని యిర్మొడ వ్యాఖ్యాత (న్యూనోపసూదోమః క్షంతవ్యః) అప్ర్రాసించెను. అతని లాత్పర్యము న్యూనోపమయైనను జౌచిత్యముంబట్టి గ్రహించవచ్చునయే కన్నట్లుచున్నది ఇట్టి వింకను అనేకములు చూపవచ్చును. ఇప్పటికే గ్రహింపవస్తరమైనది. కావున నింత తో విరమించుచు దీనిచేతఁగూడ సమాధానమునొందని దోషజ్ఞులకొఱకై పాతాంత రములు రెండుదావరించుచున్నారము.

{ 1 కలసరాల్యందచెక్కుటకన్న ముక్క, రలకుఁజాలదెయ్యకమగతాతిముక్క }
 { 2 రిక్కరె క్షేణియునుఁజెలరేగ నెల, చాలదేచీకటికినొక్కచంద్రీకభ }

దొంగియు నెఱవఱచియు మూర్ఖునియఁ బరవసంఘటి దీనదశకువచ్చు తన నేనఁజూచి యాచార్యుండుపుల్లవడఁ “చాండవపక్షపాతి” యని యతనిం దూఱుచు దుష్కృతనుం దెదుర్కొన నాఁటిసభలోని దౌర్జన్యం బుగ్గడించి మించి విక్రమించి ప్రాణమాత్రానిశేషంజేసి పాఱఁగొట్టె. వృషసేనుండు రథం బుమీఁద నొఱగె. లక్ష్మణకుమారుం దెదుర్కొన ద్రోణాదులసమక్షముఁ బ్రతిజ్ఞాపూర్వకముగ యదూలయన్ముచ కనిపె.

ధర్మ—(విచారముతో) అక్కటా! లక్ష్మణకుమారి! యెఱిగియును నపు సోభదురీ నదుటి కేలపోతివితండ్రి! (కోపముతో) ఓయీ మాధవుర్యధన! యిష్ట టికిని నీకు బుద్ధివచ్చినదెక్కిన పరుకువారులేని బ్రతుకుదురుగదా!

కరం—దేవా! యెంతయనగాముకల్పము? పుత్రైశు బుట్టినబుద్ధిపుడకలతోడ నేక దా పోవలసింది.

ధర్మ—అవును. నీవనినల్లే లరువాత నేమిజరిగెను.

కరం—పిదప బృహద్రథులుండు యాత్రుమానె. ఆత్మంతకుండు చడితె ఈగతిం బ్రల యవారివాహచటల నిర్హోషకుల్యంబుగ మోగెను. విలయాకృతకోదండ మం డలంబునడుమనుండి వెడలు వెడిదంపువెడుగుటంపర సహింపక కురుసేన చెల్లాచెదలై నున్ననూచెఱు పంచబంగారములు బెదర మనకుమరకంఠరవంబు యుద్ధంబునల దనివితీరిత సాతశేషం బగుదళమును వెనదగిలి కనిమసంగి నెత్తుటికాలున లక్ష్మణైతరణీనదలం బురణింప మింటఁగటగురియు మధ్యాహ్న మువ్రాండునకుం దోడై నెలుగుచు వోణుఁపై కరదఁబుఁ దోడించి పెద్దయెఱుంగుతోఁ దాతా! “యధునుండు సమరభూమికి రాకుండు” నని య వెకాశముంచుకొని “మామహారాజుంజెఱుపట్టి కురువతిసుంగలఁ బెట్టెద” ననగదా! దీరంబులాడితి “విరిగి” నెనేయవెకాశంబు లేకుండమీయందఱు జూడ మీమహారాజుం బట్టుకొని మా పెద్దతండ్రియొద్దఁ బెట్టెద” నని బెట్టు లియట్లు మఱలఁ గురురాజుపయింగవి నె.

ధర్మ—తండ్రి! శ్రుతిచాలు నదుగురువినచుండ గురువగుండు నాకుంజేసిన పరాభ న. బుకుం దగినమాట మాఱుకొప్పితివి.

కరం—అంత పద్యరాజు కొమరుండు రుక్మిణుండు రాజుతో నేమిపొగల్గియును నెక్కి “యారనిం ప్రాణముతోడ నే పట్టువాడ” ననిచెప్పి వికృమించి

యొకింతన మడిసె. మఱియు ననేకులు రాజపుత్రుల హమహమికతోఁ తమ

తమ నామాదు లుగ్గడించుచు నడుగొప్పని ప్రాణములం గోలుపోయిరి.

ద్రౌప—కరండకా! ఎందుకేపు చెప్పితివి? నమకు యుద్ధప్రసంగము నే చెప్పించు

టివి. భీమసేనాదు లెక్కడ నొదిగిరి.

కరం—అట్లే! ఏమనిచిన్నవీంతు. కుమారుం దొనర్చినదారివెంటిడి మొగ్గరంబు చొ

రంబోవు మన మహాకర్మలందఱకు నాకస్మికంబుగా నైందవుండడ్డపడియె-

ధర్మ—(తలవొకించి) సింధురాజా! నైందవుడా! వానికి భీమాదుల నరికట్టుపాటి

సామర్థ్య మెక్కడిదిగా?

కరం—నాఁడు వలంబున బాంచాలింజెలుగొన్న—(పెదవి కట్టుకొనినది)

ద్రౌప—కరండకా! నుశయించుము. నాబన్నము లెటుంగనివారెవరు. తిలంపని

వారెవరు

కరం—అప్పుడు పొండవులు చేసిన పరాభవంబు సహింపక పురకాననుంగూర్చి తపం

బొచ్చి యశవాయుంబుగఁ బొండవుల నెల్లర నాని నాగుటకుఁ వరంబు గో

రుకొనెనట. దానికి మహాదేవుం డెట్టకేల కంగీకరించి “యద్భుతం దక్కఁ

దక్కిన నలువుర నొక్కనాఁడు వారింపఁగలవు పా” మృనియెనట.

ద్రౌప—గోరుమట్టుపెఁ దాఁడు గోరుపొట్టువలె నాదండాలని దినముకూడ నేఁ

డే రాంబయునా?

ధర్మ—(నిట్టూర్పు నిగిడించుచు) అబ్బలేని భీమాదులు నోడుపోయినలాభంబును నీ

ను బోని నవ్వంబును నుండలేదు. తరువాత నేమిజరిగినది?

కరం—తరువాతనోమహాంజ! దుశ్శాసనని కొడుకు మట్టమధ్యాన్నంబున మూడ

వ ముర్తిండునిలె మంకిండుచు నచ్చి పెద్దతండ్రికడ్డుపడియె.

ధర్మ—అలే! కుమారులార! మీరువురును బలపరాక్రమములచే నసమానులైనను

సమాన యయిస్కులే. ఇరువురునుబెడలకులకొఱకుఁబోరాడువారే! సిమ్మట

కరం—సింహ వారిరువురును లేచుట కిది బాహూబాహవి ముష్టాముష్టి కళాకళి

లలాతలి ముఖ్యంబులం బరావరింబులు లేకుండ సరాసరిగఁ బోరాడునపు

డందలకించి జూడకేడుకర్తై నది. ఈపగిది గొంతపడి నియుద్ధము నులిపి య

పొండవనారవ కుమారులు మరల వరదంబులమీఁది కాగన పరస్పరవిరుక్త

శరంబు లంబరహస్తంబునన్ శుశ్రుణియలు గావించుకొనుచు జగడంబుచేయు
చుండ నవరాష్ట్రంబగును నట్టిటు తిరుగుకొన్నాడపటలంబునకు శత్రుగిజయు
సూర్యభాను మేఘవేగ మువర్చశ్చంద్రకేతు ప్రసృఖుల మాంసఖండంబులు
ఫలాహారంబులుగను శోణితంబు పానీయంబుగ మనమొగించె. అట్టియెడ వి
కనతోకనవ చారునిలోపనుండగు నాసౌభ్రమం దాదుశ్శాసనతనయు నే
డు గాణంబుల నొప్పించి రథాశ్వసహితకేతనంబు లావనింగూల్చి నతఁడొందు
రథంబుకంటికి పలాయితండయ్యె. ఇట్లులయ్యెకవీరుండు నిర్దిరోధంబుగా
విజృంభింతుటఁ జూచి కర్ణుండు శ్రుణియోజించి యాచార్యకౌద్దకు నచ్చి
“కుంభసంభవా! యిదేమిచోద్యులు నిల్లెనెడుగు మన నాలిటికిఁ బిల్లలపిడుక
య్యె దేవరి యాఁడున మిన్నకుంటాటకన్న యధర్మమున్నదే” అని యనేక
ప్రకారంబులం ప్రార్థింపఁ గొంతవడి నేమియుననక యతండు “పిల్లల కిల్లు
దునిమి విరళుండేసినఁగాని యతనిఫలాత్ముండని యిద్దెదిరింపలే”డని యు
త్తిరంబిచ్చె. పిదప దుప్తచతుష్టయం నీదియో యోజంప మొదలిడియె. నేనీ
యదంతము దేవరికు విన్నవించుటకై వచ్చితిని.

ధర్మ—హాహూర ! బోన లోబడిన కొదసింగచువైతివిగదా ! ఓభారవ్యాజ ! ఏం
డ్లుగడచిన నీకునయితే మిట్టిదుర్బిధి వొడమెనా.

ఉ చిన్నతనంబునం దెడము నేయక “రార ! కిరితిపుత్ర ! నా
యన్న” యటంచు నిత్తి శిరమగిడున మూకొని “లిండికన్న పే
రున్నతి గల్లువాడె ఐగుదోయి ! చిరాయువు గ” మ్రటంచు నీ
వన్నది నీవే నేటి కయథార్థము చేసెదవయ్యె బాపఁడా.

ద్రౌప—అర్ధపుత్ర ! ఏలయియధీరాలాపములు. తథాస్తుదేవరలు తథాస్త మయండుడట
ధర్మ—పాంచాలి ! ఇక నెక్కడికొడుకు ? (గురువందేించి)

గీ. చదువు చెప్పుమనుచు సంధ్య నేర్పమటంచు, వేడి యప్పుగించినాడవాడె
చంపుమంచు నొద్దికంపించినాడ నే డార ! నీకుఁ జేసెలారఁ గురుడ.

ద్రౌప—మహారాజ ! ఆచార్యుఁడేమిచేసె. అన్యైధవాపశకుం డడ్డుండకయున్న నం
త ములుగనా.

ధర్మ—(పండ్లుకొలుకుచు) ఓరీ ! దురాత్మ ! మాదుస్థుల విధవలండయగునట కని
కరించినందులకుఁ దగిన ఫల మనభవించితిమి

ప్ర—దీనికాటికేకాదు. మెట్టుమొదటినుండియు మికనికరమునకే ఫలమనుభవించుచున్నారము.

ధర్మ—మానసి ! చచ్చిన బురదసాముం గొత్తెదవేమి?

కరం—మునోరాజు! ఏల యీతొందర? ఎందులకీవిచారము. పర్యవసానము తెలియక దుఃఖింపరాదు.

ధర్మ—కరంజీకా! ఇంకనుఁ బర్యవసానము తెలియవలయునా. తెలిసినట్లేయున్నది గీ. అనిలనుతునకు ప్రంధవుం డడ్డుపడుట
యొక్కరుఁడు మొగ్గరంబునఁ జిక్కుపడుట
పదుగుఁ కటయి యతనిఁ జంపఁగఁదలఁచుట
యట్టిప్రత్యుత్తిరము గురుఁ గానతిడుట.

(అకాశమున)

ఓనుకగరుడోరగ విద్యాధర కిన్నరకింపురుఫలార! ఇంద్రాదిదీక్షాలకులార!

ఉ. చూచెదలేమి విారయినఁ జొచ్చి తటామనఁ బ్రోవరియ్య! సం

శోషము లేక క్రిశికొడుకుం బదిమందియు నాల్గువైపులం

గాచి పాయంబులం దునిమి కార్చుకము న్విదరించి సారథిం

దోచి రథంబు నేలఁబడఁ దోసిరి కారవయోధు లక్కటా!

ధర్మ—(వి) హా భరతయాదవకులాధార! కుమార! నీవిపద్దశకు విమానచారులునము
తి మెట్లుకుందుచున్నార!

నీ. కంసాదివిమతులఁ గసిమనంగినవాఁ డమేయప్రభావుండు మేనమామ

బకజరాసంధాది బలవద్విపులఁగుల్ని పేరు చెందినఁవాఁడు పెద్దతేండ్లి

కాలకేయూది రాక్షసరాజులం బలిపి గణుతి కేక్కినవాఁడు కన్నురండి

ధనదాను లూడిగ మ్రోవరింప విప్రుపత్నిఁ గు మేలువాఁడు పితామహుండు

తే. గీ. దురములోన విజృంభించి దోణముఖుల, వెన్నుచూచిన జగజ్జకవీర్యకారి

ఎక్కటా! తుట్టతుడ కీటు దిక్కులేక, దక్కిలే పగవారిచేతలకుఁ దండి.

కరం—దేవా! రథాశ్వసూతకేతనంబులు తెగినంత నే కరుగ్రేవులకు దక్కినట్లే తలపో

యందురా! నయ్యుద్ధప్రవీణుండగు కుమారుండు ముష్టియుద్ధముచేతనే రిపులఁ

బరిమార్చఁగలఁడు

ధర్మ—ఓరీ! కరంజీకా! ఎంత వట్టివాఁడవురా!

గీ. రథము లెగిన నొండురథ మిచ్చుదిక్కును, విల్లులెగిననొండు విల్లొసంగు

దిక్కు లేనివాని కక్కడివిజయంబు, ముష్టిరణ మింకేటి ముష్టిరణము.

ద్రాప—అనైంధవనాతకుడే దీనికంతకును బృథమకారణము. లేకున్న ధురంధరు

లైనభిమాదులతో నున్నకుమారు నెవ్వరయినఁ దేలి మాడఁగలరా?

ధర్మ—(దిగ్గునలేచి కోపముతో) పాంచాలీ కరండకులారా! నన్నువారింపజెలదు.

తిన్న గమే పోయి యానైంధవరాజబంధువుం బట్టిబరిమార్చివచ్చెద. (ధనుస్సు పక్కఁబోవును)

కరం—దేవా! వెలదు వెలదు. తమరుపోయిన రాఁబోవు నవద్రాగమాతోఁ గూడమని

యొక యువద్రాగము రావచ్చును. (ఆకాశమున)

క. అమయి విరిధుండయి ను, ప్రొయిని మునుండు చురల దౌఢ్యసహితో

సామజహితముగతి ము, స్త్రీముష్టిరణంబుఁ జేయ దీగొనియె బలే !

ధర్మ—(అలిచి యాశతో) కరండకా! వింటివా ! నియుద్ధింబునకే తొడరెనట

నివదనములు నమస్త దేవతలు పాలించురుగాక- నీవాక్కమృతవా క్కుగుఁగాకి

ద్రాప—అర్యకులదేవతలారా! ఇప్పుడైనఁ గుమారునకుఁ దోడ్పడుడు- ఓవిమాన

చరులారా! మీకు కిక్కిలేదేని యామాటలు పాండవమధ్యమునకు వినబడు న

ట్లయినను బలుకుడు-

(ఆకాశమున)

చ. గదలెవియో రణస్థిని గచ్చుడ వారిని గొంచు నిచ్చురుకా

గదన మొనర్చుచుండఁ గృపకర్ణ మఖుల్ “నరుపట్టి మధ్య నం

నొదవిన నేరిపై నుఱుకునో” యని భీతిలునంత ద్రాపిడే

రదె పొడి యయ్యె నారథికుఁ దానలిహమయి దాఁచె నుర్వికిన్.

ధర్మ—కందీ! ఇప్పటికిని నిన్నుజూచిన తోచులమనంబులు జలపరించునేయున్న

వా! కారణము- మేమవ్యవస్థనంతలు మేని నీకేజయము కలుగవచ్చును-

(ఆకాశమున)

ఓగీర్వాణసుందరులారా! మీరిందరు నందంబగు పారిసాతకులను మాలికా బృం

దంబులతో నిద్రపడుదు,

ధర్మ—(అలిచి) హృదయమా! తొందరపడకును- ఈవిమానచారుల పలుకులు కు

మారవిజయనూదకంబు లేమా (అలిచింది) ఈపాపాత్మున కిట్టి మేలు తట

స్థించునా?

(అకాశమున)

క- ఈసునుతోసముగలదు, శ్యామసుతుతోడ నిట్లు సమరం బుమరన్
జేసి యభిమన్యుడా దా, శ్యామనితోడ లసి మెలసి స్వర్గముచేరె-

ధర్మ—(విసి) హృదయమా! యింక ఎవరి గృహక యాంటపడెదవేల చేయవలసినపని
చేతివి- వినదలచిననాట వింటివి. హా! భరతాస్సయరత్న దీపమ!

ఉ- తామర మొగ్గరంబునకు దారియొనర్చి కుమార! నీవు వో
గా మన బోదులం గొఱవిగా మన సైంధవుల దాగి జవతా
ధామము నేడు చేరుటకు దారి యొనర్చి గమించుచున్న నీ
బోమని నెల్లొక్క మొగిదోడ్కొనిపోయి మరల్పడెన్వడున్.

(మూర్ఛబోవును)

ద్రాప—(పట్టుకొనుచున్నది)

ధర్మ—(లేచి) పాంచాలీ! పుత్రసూరినగు నన్నంటబోతును

(తెరలో)

కా. సంతోషించెదవేల యెడ్వక కురుక్షేత్రనాథ! నేమందిలో
సుంతైనం ద్రాపలేక బాటుని గతాసుంజేసి తీ వన్నవు
త్రాంటియ్యుకొని నైఋతీ విజయనాథ్యకుంబు! పాపాత్మ! మీ
యంతం చాతనిచేత నన్ను రుద్రలేరా! నేటితో దీక్ష నీ

ధర్మ—(వినుట నటించి) ఇవి యుయుత్సుని యుపాలంభవాక్యములు. (స్మృతినభిస
యించి) ఓహో! యానాటలువిని దురాత్ముండగు సుయోధనుండి వైకాంతం
బాపత్యమున కేమిరుప్పు కల్పించునోకదా! సంగరారంభసమయమున నేను
బిలామహాదుల సందర్శించి తిదనజ్ఞాతుండనై మరలినచున్నానను—

ఉ. “మమ్మెనరేని జేరగల మోసులుండిన వారిలెప్పుడే
కృష్ణునిచ్చి చేరుదురుగా కలవారిని నేనెఱాచెదె
దమ్మలతోడిపా” టనిన దా నితఁడొయ్యన వచ్చిచేరి స
త్సమ్మతు నాచురాన్ముడిది సాకుగఁ జేసి వధించు నేమోనో!

(సంగరంభముతో) ఓరీ ధనుస్సు, ధనుస్సు.

కరం—(నేపథ్యాభిముఖుగాఁబోచి) నేనా! అత్యాపాత మేమియునులేదు. అయ్య
నముఁ డిక్కడకే వచ్చుచున్నాను.

ధర్మ—కరంజా ! అట్లేని నీవరిగి పుత్రశోకమ్మునఁ గుందు సుభద్రాయఁ పతిశో

కంబున నొగులు నుత్తరయు జీవించు నుపాయము వేచియుండును.

కరం—చిత్తము (నిష్క్రమించును)

యుయుత్సుండు—(తత్తరపాటుతోఁ గన్నీటితోఁ బ్రవేశించి తెరవంకి గిరిగి)

క. ఒకకలగనఁ దెలవాఁతెనె, యకటా ! యిల్లలికినంత నయిసోయెనె పా

తకుబార!పండు; వీమీ, విశవికలివియెల్లఁతెపువీరింప మొకో-(సమీపించును)

ధర్మ—(యుయుత్సునిం గౌగలించుకొని దుఃఖముతో)

మ. సగలుం బట్ట లలంకి రించునెడ యానందెక్కు చో నాడువోఁ

బగలు నే్రిలును భోజ్యము బ్రదుగుచోఁ బన్నుండుచోఁ గాని ముం

దుగ నెవ్వానికిఁ బీఠ సబ్బరులు పాగున్ వాని నాడుదల

నిగటా! యందటికంటె ముందనికి నేనే పంపి చెంపించితినె.

యుయు—(తనలో) ఈయనఘ నేమని యోదార్పఁగలను (పకాళము) ఆహ్వా! ఊ

రడిల్లుమారడిల్లును.

ద్రాప—హా ! భువనైక ధనుస్సార కిరీటికుహర ! నీకొఱకుఁ దెక్కుపాట్లుపడి ఐరిం

చిన శశిరేఖయందైనఁ గరుణలేకబోయెనా! దుర్భరగర్భాలసయు గోలయున

గు విరాటపుత్రి నెవ్వరికప్పగించితివి! ఎవరెన్ని యిక్కట్లు పడినను నాగర్భ

శ్రీమంతురాలనగు నోసుభద్రా ! మాలదైవము నీకడుపుమంట కల్పించెనా

నీ మొగమెట్లు చూచును? ఏమనియూరడింతును ?

ధర్మ—నాయనా! అభీమన్యుడ! పద్మప్రసాదానిశ్చేదనదనంబగు నీపొరువంబు తెలు

పుటకు మాటుగా నీతండ్రితోఁ జావా తెలుపవలసివడి.

క. పకపకనవ్వుచు“సంశప్తకులం జంపితి” మటంచుఁ దగుమెయ నాయొ

ద్రికిపచ్చ పార్థకృష్ణుల, మొకఁగులు నేనెట్లు చూడ మొనయుదురెండ్రీ.

యుయు—ఊఁజిల్లును! జగదేకపరులగు పార్థకృష్ణులు శత్రువులం జించి చెందాకి

కుదకుఁ గాలధర్మము నొందిన కుమారునకై ఎగతురా! కల్పపుల శోపాచిల్లిన

ఎగతురు! చెంపుటయుఁ జచ్చుటయుఁగాక సంగరంబునం బువ్వులచెండ్లు విన

రు కొందురా యేమి! విపరీతకాలమున శ్రమిచేయఁగలుగుదును- పగఱకొడుకు

లు మనకొడుకులనంటితారుకారా? వారుమాలిను దుర్భరంబగు పుత్రశోక

మనుభవించుటలేదా!

ధర్మ — ఓయీ యితరకురుకుమారులకు సభిమవ్యవహార పాటియుగనా?

కా. అకాశాంతము లైన యాకాశలసౌఢ పామాయసింగారము

మోకాత్మిందలి బాణు కలుగని యాయుధైన చెక్కిళ్లు నా

యాకాశంబు సలంపినట్ల మణుల కెక్కిరిచే? కటా! యెట్లు లీ

కోకలయిం దిగి పొంగువాడు! కరుణాశూరు ల్పథద్రాక్షునన్.

సీ. సమ్మతూరేకుచందముగల్గి సేవిదాతు వెడల కిన్నుందోయి వెడలగుతోడ

నిండుబాబిల్ల వెన్నెలవంటిచిలువవృత్తి లొలకించు కమ్మవి కలుగుతోడ

గండుతుమ్మెద శైకమ్మగమిచెల్వమును బిల్వసాగునూహగు మీసములతోడ

గొదమంచుమరల బోలె గొమరారుకుమరైనచదురుగల్గి నసోగ నుదురుతోడ

తే. గీ. జక్కడనమునకిక్కయై చంద్రబింబ, నునకు సహపాతి యెనపుత్రుని మొగడు
పడయ నేరని పరమనిర్భాగ్యపురుష, గణములోతేరనే కుంతికాను పకట!

యుము. — యా! ఏలవిచారంతువు? ఎవరిపిల్ల లెవరి మంచివారుకారు? పాచ్చి

తగ్గులు మనకుఁ గాని మృత్యుదేవతకుఁ గలవా! అదియునుంగాక, పెక్కుజన్మ

ము లానర్పి బ్రాహ్మణుల సంతృప్తి పఱచెనా, లేక దేవతలచేఁ బనిఁడివానగుఁ

పించుకొనెనా? పోడకమహాదానములు గావించెనా? లేక సప్తద్వీపములు ఆ

యించెనా? శివునిపిల్ల విజ్ఞించెనా, లేక గంగానదిల నెయించెనా? శతాశ్వ

మేధులులొన ర్చెనా, లేక పండ్రెండేడ్లవాయును భూమికంతకు సేకచ్చ

శ్రాధిపత్యముఁ గాంచెనా? వర్ణాశ్రమధర్మములు నిల్చెనా, లేక విభ్రంభక మృష్టా

న్నమిడి మణులు దక్షిణయొసంగెనా? లక్షమందిభార్యలనుపలారించెనా, లేక

యగ్ని వారాధించెనా? సత్రోమాగంబు గావించెనా? లేక చిన్ని పాయమున

సింహాకరభాదమృగముల నెక్కిరింగెనా? భూమివాపుంజేసి పాలుపిలికెనా? లే

క యిరువదియొక్కమాలు రాజులం దునుహుడెనా? ఏమియులేక పూపప్రాయ

మునఁ బ్రేరిన కుహరునకై యంతవనటతగునా?

ధర్మ — కియ్యిందా! సమస్త భోగము లనుభవించి ముదిసిచదిసిన పోడకరాజుచక్కయి

తోఁ బరీక్షానికి పాటిలేనగునా?

ఉ. “సాంతుకులంబు నిల్పడగునా”డని యెవ్వనినమ్మి కీర్తిడి యీ

భండన మాచరించుటకుఁ బాల్పడె నట్టికుమారరత్న మా

గండరగండఁజే మొదటఁ గాలవశంబును జేంద భూమియం

దుండి యాశ్రమి చూచుకొని యుద్ధమొనర్చెదరయ్య పాండవుర?

ద్రుప—(కన్నీరు తుడుచుకొనుచు) హా! కృపార పాండవకులాంకురమరి తలఁచిన
నీవే ముడివిన వ్రాసవైతివా? తల్లిదండ్రుల శ్రేష్ఠుల చెల్లింపితివి? ఇంక నత్తర
కడుపులోనున్న జరాయు విండమా మాకు దిక్కు?

ధర్మ—పాంచాలీ! ఎంతవెట్టిదానవు? ఏల మిథ్యామనోరథంబులు తలపోసికొందువు
దుర్భరంబగు వియోగదుఃఖంబున భరించి యుత్తర బ్రతికినప్పటిమాటగదా?
ఓభీమ సేనకులనహదేవులార! మీకయిన నమయోచితమగు తెలివితేకపోయి

ఉ. తప్పుదలంచి పోరికి వృధా సుతు నంశితఁ జంపుకొంటి నే
నప్పుడు పోరిలో నిలిచినంతఁ బరాభవమబ్బుఁగాక మా
యప్పయు నప్పయుం గలసి యప్పుడ నన్ను వదల్చుకుందురే!
యిచ్చడువానిఁ నేఁగలుగునే! భగవంతుఁడు వచ్చె నేనియుం.

(తెరలో)

స. పడమటి కొండదాపునకు భానుఁడు చేరె దక్షంబు సుంత వె

ల్పుడ వివాగప్రజంబులు కులాయకులంబున కేగువట్టు లే
ర్పడి బవరంబు మాని కివిరంబుల కేగుఁడు సేలార! మీ

యొడయలతోడ రేపకడ యుద్ధముచేయఁగ రండు మొదలుగన్.

యుయు—(అనన్విత) ఆర్యా! భాస్వంతుండస్తమించె ఇరు దెగలవారును బటకుట్ట
రములకుఁజేరుచున్నారు. మన మీయంతిపురంబు విడిచి కుమారమరణభద్రమా
న మానసులగు భీమసేనామల నాపడింపఁబోదము

ధర్మ—తమ్ముఁడా! ఒక సూర్యుడే కాదు వామదిశిగమంతయు నస్తమించినట్లేయు
న్నది హాభువనైకివర!

గీ. కలకలని నల్పుయద్ధ మొగంబుమఱుపు, ఎప్పుడేదందుగ్గుడున్నంతనొక మాకుకన్న
జన్మంబు లెత్తినవిన్నవంటి, కొమరుగలవానిఁగాంతుమే కొమరుగుట్ట!

ఓపాంచాలీ నాకై విచారింపకుము. ప్రజ్వలితంబు లగునహనలజ్వాలలంబడిఁజండుల
రాజ్యము ఎల''దని పితామహునిరాజ్యమేలబోయిన కుమారుండాడ నేనెదను

గీ. "ఎదురుండెడు సాధదుగ్గిడెడి" యనుచు నడుగుక్రింది నేనేమినుడుగువాడఁ
"గొడుగునంపితిగురునకుడిసి"యనుచు, నతఁడోలంబు నాకునోరాడదకట!

అదియునుంగాక.

చ. “కొడుకును బట్టలేకనుయి కూర్చిరి పూతుకు”లంచు నెవ్వడో

తెడిచెపువార్తయు న్వినుచు, విన్న యిరికిలే మేనల్లుడి

గడబిడయేల? యావెనుకఁ గాఱులు క్కేలిరుపువ్విజంట పా

ల్పదుటకుమున్న యీచెనెటిప్పొణము వాని సుఖించు నంగవా!

దాస—అర్యపుణి! మేమందఱును నీతోడివారమే. కావ నాకు ఎగదుటకుఁబని యేమున్నది?

ధర్మ—తమ్ముడా! నీవుపోయి భీనునేనాదులతో నావదనములుగా నిట్లనుము—

అ. శక్తిగలిగిరేసి సమరంబునేయుండు, శక్తి చాలదేని శరణమునుండు

లేక యున్న రండు లేఖలోకంబున, యంద గలిసియుండ మందఱుము

యాయ—అన్నా! ఈసంగతమును నేను జెప్పజాలను ఇతరులును జెప్పజాలినది

కాదు. (వినుటసూచించి తనలో) అవిగో? దేవదత్త పాంచజన్యస్వనంబులు విన

విచ్చుచున్నవి. సంశప్త కారణ్యంబు దహించియుద్ధనానలంబు నెఱుంగుచుండం

బోలు! పాప! నూతఁడెప్పటికీవార్త వినియుండఁడుకదా!

(అంత దేవదత్త పాంచజన్యంబులు పూరించుచుఁ గృష్ణార్జునులు ప్రవేశించుచున్నారు)

(ప్రవేశింపఁగల సమయమున సూచించుచుండును)

అర్జు—(సంశయముగ) దావా! ఏమిది నాయొడమకన్న వరుచున్నది? కాళ్లు తడఁచి

డుచున్నది. స్వరము గగ్గడఁబడుచున్నది. కంఠసంభవుండు ధర్మసంభవున కే

ని కీడు కలుగఁజేసెనొగదా! ఈవిరమువంకఁ జాడుము.

నీ. పందినాగధులు కైవారంబు చేయకున్నారేల నీజరవాధ నేడు?

జలువేళలవ్రేయ నగునగారావ్రేతె వివఁబడదేల గోవింద నేడు?

కునలఁ గన్గొని రెంక లనుసరింపదు నమస్కృతులునేను రిదల కృష్ణనేడు?

ముత్తైదువులు మనమోసాలనుండి యారగు లెత్తరేల చక్కధర నేడు?

గీ. తోయకారాతిఁలవిధుంతుమఁడుమాఁడు, ఎంఁగులుగ్రసింపవెలవెలఁబడిన పగిది

గ్గానఁబడుచున్న పకట! నాకన్నఁగఁవకు, బలుకుటేరము కలగోపాల నేడు?

ఏ యగ్రువులు రాకుండ నామనంబిట్లు షోభింపను. విరాట దుగ్ధపదాదు లేమయివా

తో? కలగెల్లున్నావో? ధర్మజాగతి యేమయినదో?

కృష్ణ—(తనలో) నాకు గుర్రమున్నది యుపాలంభ వాక్యములు విన్నది మొదలుగ నభిమన్యునివిషయమున బూర్ణముగా ననుమానము తగిలియున్నది. ప్రతిక్రియచే గుర్రమునుట కిప్పటికప్పుడే సమయముగతించినది. ఆయుర్యుండంత కొక్కింతయున్న యామాట బుపయోగించిన గుర్రమును విధిగానున్నను- ఇంతకు చైవమనివార్యము- ఇటుగ గర్తవ్యమేమి? ఇతనికి ప్రేమముగాఁ దోరములయు నేకాని యిప్పుడే తెలియఁగూడదు. కావున యిట్లు చెప్పెదగాక- (ప్రకాశము) ఆర్జునా! ఏల యిట్లు దైర్యపడెయ్యవలెను?

క నీయన్నలకుం గుర్రలను, నీయమజుకున్ కుభంబు సేకంబుగ నే
హా మొకకొంచె ముద్బం, రీమొడ నగు దానికిత యేటికే బొగులన్.

అర్జు—(స్మృతిసభివయించి) నే నానంతక సంగరపుటల జరిగినందుండ నొక్కప్పుడి గఁ గొరిపులసింపానాచంబులు వివరించినవి. అందులకుం గతి మేమైయుండునో? (పరికించి శివరమువంక తేటిపాఱజూచి కన్నీటితో)

చ రణమొనరించి నేను శివరమునకుం జనుకొరఁగా నా
రణముగఁజంద్రదింబ మెదురం ఒడు పోలికఁ గన్నులతోయి పా
రణ మొనరించుచు నృపునకరంబుల నిష్పాద గ్రంథలించున
ద్దగులులప్రోవు లేకు గృహతోరణమం దభిరున్యఁగక్కటా!

(యోజించి)

గీ. గురుఁడుపన్నెనలిమ్మి మొగ్గరమభేద్య, మనుచుమనవారు సౌభద్రుసంధిరటకు
గటగటా! వాడుదానిజించుటయెగాక, మొనవెడలివచ్చు తెలుఁగక మోసపోయె

కృష్ణ—ఏల యీతల్లెఱుఁ టు ' ఇది ద్రౌపదిశివరముగదా! ఇక్కడ నభిమన్యుఁడల యుండ నొను.

అర్జు—(ఎదుటఁజూచి) వాకుడేవా! మనశివరంబునను మాటుగా ద్రౌపదిశివరంబునకు వచ్చితిమేమి? కలతఁబడిన మనంబుతో నే దెలియకపోయితిని. నీవును దెప్పునైతివి?

కృష్ణ—(తనలో) నామనముతోను స్పష్టముగా నుండెనాయేమి. (ప్రకాశముగా) జొను. ఇది ద్రౌపదిశివరమే? ఇచట బాఁచాలియుండునగాదా! ఆమెనడిగిన సర్వమును విశదమగును.

అర్జు—(స్మృతిసభివయించి) నాకు బాఁచానీసదనమునకు రాదగినసంవత్సరము కాదు

గదా ! అయిననుఁ గనగొందము. ఎఱఁడురాయక్కడ!

బో—(ఎదుర్కొని) దేవా ! నేను బోటకుఁడను.

అర్జు—(అత్రముగా) అన్న గారెక్కడ?

బో—(తనలో) ఆక్కటా! యాచావుక బురు నే నేమని తెల్పుచును (కన్నీటితోనా క్షుంభమును నటించుచు) దేవా అరుగో ఆక్కడ నేయున్నాను.

ధర్మ—హా! యభిమన్యుకుమార! హా! భువనైకశూర! (విలపించును)

ద్రావి—అయ్యో! యెంతదురవస్థ వచ్చుచున్నది ప్రతిభాతారుఁడైన కిరీటి లోనకివచ్చు నేమో! మరల భూప్రదక్షిణము చేయవలసి వచ్చును.

అర్జు—(విని శోకముతో) వాసుదేవ! ఇప్పుడైన నిజము తెలిసినా? హాసుభద్రాకుమార!

మ “చతురంభాధిపతీత మైనధరణి స్వామింతు వ” యను న

మృతి నీరీతిగ దిక్కుమాలి రణభూమిం గూలిరే ! కేశవ

ప్రతిరూపం బగునీపరాక్రమము వ్యర్థంబాయె నే పోర! నా

కుసుకంబంతయు పిటిఁబుచ్చితివికా? కృత్యాజగన్తోహనా!

కృష్ణ—(నుగిలుచువులాని) అర్జునా! శోకింపకుము రణమునం దోహటిల్లకపోరు రాచవారందఱు సంతసించఁదగినచావు శోచనీయును కాదు.

అ నీకుఁ బుత్రకుండు నాకు మేనల్లుండు, శోకముకల్పరూపమా! యిరువుర

కేద్య లేకపోతి నేయేను నీవలె, ధైర్యకాలి కిట్లు తగమ తగమ.

గీ రాచబిడ్డకు మరింబు రణమునంద, తప్పదని నిర్ణయించిరి ధర్మవిదులు

పలువురం జంపి చచ్చిన బాలునకియి, ఐగవ నేటికి నీవంటివఁడు పార్థ.

ఏచ్చియేచ్చి ప్రాణములు శోషించి యున్న ధర్మజునిబిగుకు విచారించుకొనుము.

బో—దేవా నిజము. దేవర యోధార్పకున్న నది మోవటికి యిది రెండవదియునగును.

“అనహాయంబుగఁగునారునడింబంపి సంపించితి నెఁకగిరిటి మెగ మెట్లు చూ

గు”నని కుందుచున్నయన్నగారి నోదార్పఁడు.

అర్జు—హా ధర్మరాజ! ఎంతపని చేసతివి!

గీ. ఎక్కడకుఁబోయమనఘోష! ఉమియైరి, కలలు; పార్షతుఁడేమయ్యోగిగనికరంబు

లేక పసివానిసొంతిగా నీకువారు, బంపఁదగునయ్య ! సంగ్రామభారమునకు.

ఒకేబోటకా! కొడుకు పడియున్న చోటైనఁ జూపింపుము రా ?

ఉ గాసిలియుండియుం గరడుగట్టిన నెత్తుటిలోనఁ బ్రాణముం
 బాసియు వానికాంతి కనుమాయదు నిక్కము వీసమేని; రా
 కాసులు నాల్గుంకల పరావిక నవ్వఁగఁ జంద్రీమఁడలం
 జే సువిపోవువాని మొగ మేగతి బూడిదఁ దోగియున్నదో.

(శోకావేశముతో)

మ అకటా! దిక్కటి వోయినే! హరికి మేనల్లుండు గాండివిపు
 త్రికుఁ డాచార్యునకుం బ్రీతిహీనుఁ డభిలాష్టజ్ఞుల గీర్వాణునా
 యక పాతుగిండు విరాటుపెండ్లికొడు క న్యాయుంబు గొంతెచ్చుకో
 రిక లిట్లాఱివో సుభద్రకెదఁ గార్పించింతఁ దానియ్యమన్.

ధర్మ—(తెలివి తెచ్చుకొని) పాంచాతీ! కరండకుఁడడి!

ద్రాప—ఉత్తిరా సుభద్రల ప్రాణసంరక్షణకై నియోగింపఁబడె గదా!

అర్జు—(కొపముతో) ఓసీ! బకోటకా! బ్రాచ్యపాశుపిల్లతో సయ్యాటములాడియిట్టిసా
 హసమునకొడిగట్టిన మహాపాతకియెవఁడువా? వానినిప్పుడే— (అనునర్థోక్తిలో)

ధర్మ—(సమాపించి కన్నీటితోఁ గాఁగలిండుకొని)

మ మహాతుండును నీవు శత్రువుల గెల్వక బోవ నాచార్య బు
 ధ్ధినిబద్ధం బగుకమ్మి మొగ్గరకుఁ ఘేపింపంగఁ బంపించి నీ
 తనయుఁ జంపఁచెగించె నేళుబుడు పుత్రీవ్రోహి యాబుద్ధిపో
 యినవాఁ డాయచివ్వి యాచెనఁటి నీడే చంపు మో యర్జునా!

కృష్ణ—ధర్మపుత్ర! డొగడిల్లుమూర కిల్లుగా. వానికాయువుమాడిననీవేమి చేయఁగలవు
 కాని భీమాదులు కూడఁ బోయి కావలెక పోయిరా? లేక పోనేరదా?

యుయ—అక్కటా! పసివానినొక్కనికొ బంపి యూరితుండుమా!

తే. గీ. గురునిభయగున రాజంతిపురమునొచ్చె, భీమఁడాదిగ మేమెల్ల వెంటఁబోతి
 మడ్డువడె సైంధవుండట నభవదత్త, ఎరముచే డారిలో మాకవార్యుఁడగుచు-
 అర్జు—(పండ్లుగొలుకుచు) ఆ! సైంధవచండాలు! ఎంతపనిచేసితివిరా? శత్రుశేష
 ముంచు గొన్నందులకుఁ దగిన ప్రాయశ్చిత్త మొనర్చితివి.

కృష్ణ—(తనలో) ఇదివిశిష్టము వీరము గామాఱుఁగాక (ప్రకాశము) అర్జునా! “అ
 గ్నై శ్చేషం ఘనాచ్చేషం కప్రోశ్చేషం నశేషతే” త్తని పెద్దలూరకపలుకుదు
 రా! అప్పుడుపూర్తిగాఁ జంపకుండుటయే మనశీవిపత్తునకుఁ గారణమైనది.

అర్జు—(గాంధీముహూరించుచుఁ గోపముతో) ఓమహారాజా! ఓహానుజేవి! ఓపంది భూతములారా! నాపృతిజ్ఞయాలింపుఁడు.

తే గీ. ఎల్లినింపును నైంధపు నెవ్వరడ్డ, పవిన నిజముగఁజేరినీపడకమున్న
చింపలేకున్నఁ బావకన్యాలయందు, భస్మమైపోదు నీగాంధీవింతోడ.

కృష్ణ—అర్జునా! యేల యాతొండురి! ఎలోచింపకుండ నట్టి ఘోరపృతిజ్ఞ చేయు
మీరా కుంభ సంభవాది మహా యోధగోపాయితుం డగు సింధురాజుం దెఱచినాడ
నివ్వరితరము.

అర్జు—కృష్ణా! యేలయిట్లు విడికిమఁ మహా నైదపు (మరలనిచారముతో)

కా. పాపాత్ముం డగు నైంధవాపకముఁజూపక దోడురాకున్కి “రా
వే పాలింపవె తంకి” యందు నిను “వేవేరముకామా!” యటం

రావత్సాంధవు నిన్ను నెంతగ నెడక ధ్యానించెనో? కృష్ణ
(యోజించి) యే, మీ! పార్థాత్మజా తానసంబు తగు నే యానీదమర్యాదకున్.

క. మనకు నెదియేని యాపద, యనువుపడక బోనిఁజాలు నభిమన్యుడా
మనతో డానించుట! యిం, కను వే నేమందు బుధుకఁజూరెగృహ్ణ!

(ధర్మజాదికై) అన్నా! కుమారుని పరాక్రమ మెట్లు పృథ్వీర్తించెనో చెప్పి
నాకుంగొంత సంతసము కల్గింపుము.

ధర్మ—(కన్నీటితో) తండ్రీ! నేనేమిచెప్పఁగలను. నాకునోరాడదు. నాకాతా ప
రాక్రమమును సహస్రములుండగుఁ జేఱుచేసి వర్ణింపఁజాలఁడనికళండకుఁడు
చెప్పిన మాటలందట్టి నెక్కయించు కొంటిని.

యాయు—సోదరా! ఆదిత్యుడియ. మూర్తిప్రాయముగా నేనొక్కఁడ చెప్పెద
నాలింపుము.

చ. ఎనిమిదివేల తేరు లలయేన్గులు తొమ్మిదిమూర్తు లక్షతా
ద్యునిపహలేజ లూక్క ద్విసహస్రము రాజసుకుల, బృహన్నలుం
డు నితరవీరు లెందఱో గనుంగొన శక్యము గాదు వీరిన

య్యనిమిష రాజపాత్రుఁడు రణావసరే బలిపైపై నెట్టనన్

అప్పట్టునదోరాదులందఱును • నితఁడెరుఁగునీకించుక హెచ్చగు”నని పృథం
సిందిరి.

అర్జు—(ఎదుటొమ్మనఁ జేయివైచుకొని)

మ. హరి సారథ్యము లేదు లే వెకట! దివ్యాశ్వంబు లేప్పట్టునం
దిరమాలేరును లేద యక్షయపుడూడీరమ్ములా లే మోరుల్
నఱకన్ రానిధనమ్ము లేదు పడగన్ లంకానియున్ లేడటల్
దురమం దిందజీఁ గూర్చితీయ్య కొడుకా! ద్రోణాదు లగ్నింపఁగన్

క- ఇట్టి మనహాయకూరునిఁ, బట్టినబోఁ గొట్టకొనియు బావా! యింక నీఁ
డెట్టులు సుభద్రాఁగనఁగొను! నెట్టులు బాంఛాలిఁగాఁచు నెట్టుజీవించున్.

కృష్ణ—(తనలో) తిరిగియు నితని మనము బోకమునే యుపసరించుచున్నాడే- ఆవుక-
పుత్రబోకము దుస్థి వారము- (ప్రకాశము) బావా నీపుత్రసూతిమరణంబునన్
గాని నీకీబోక ముపశమింపదు-

అర్జు—(స్మృతి నభినయించి) ఆవుమకృష్ణ! ఇదిగో? ముమ్మాటికిని నానిశ్చయము వి
నుము ఈనైంధవ హతకుడే నాపుత్రమరణమ్మునకు మూలకందము కావున—

ఉ. కావుమటంచు ధర్మజాని కాళ్ల పయిన్ బడకున్నఁ బేర్కొమై
నీవు భరింతునం చభయ మీయకయున్న గురుండు కాఁడు గౌ
రీవరుఁ డడ్డమై నలువరంచునుగా కని వెప్పుచూపుచున్
బోవకయున్న నైంధవుని బోకడఁగు న్రివి కుంకుసంతకున్.

కృష్ణ—కానిమ్ము అనెనేహడదు గాని యన్ననాట నెఱివేర్చుకోవలయుఁ గావున నీవి
పుత్రబోకము మఱచి నుదినై రహస్యప్రదేశమునం బాశుపతమహామంత్రిం
బుబాసింపును- ధర్మపుత్ర! నీవు నిజశివరంబునకుం బోయి భీమనేమాదుల
నోదార్చుము నేను బుత్రబోకాగుర యగు మాచెల్లెలి నూరడింపఁజెనెడ
(ఆంధలు నిష్క్రమించుచున్నారు)

గద్య

ఇది శ్రీ...తిరుపతివేంకటేశ్వరు లావర్ణ్య సాంధ్య

విజయ గునందు తృప్తియాంకము.

పాండవ విజయము.

చతుర్థాంకము.

(తెరలో)

గీ. చిత్రముగఁబ్రొద్దుఁజక్రింబుచేతఁగప్పి, పొద్దుగుంకఁగదాయకబోలియునర్జు
నుండనుచు మోచున నైంధవుండునిగిడి, చూడఁచునిఁగించెదలకాం క్రిడిచేత.

గీ బంధిమాదిరిగా సింధుపతిశిరఃబు, నఱకి యభ్రమునుంకికిరింద బడకుండ
ద్రిష్టించున్నాఁడు కృష్ణుడు చెప్పినట్లు, ప్రితినికెరవేర్చుకొన్న యాభయముండు

(ఇది చూశిక)

(పిదప యథోక్తముగాఁ గృష్ణునితో నర్జునుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

అర్జు—వాసుదేవా! యాతల యెచ్చటఁబడవేయవలయునో వేగముగ నెలవిమ్మ?

క. ఒక బాణపుంఖమున నే, తొక బాణపుమునఁ దగిల్చియుంచితి నీసా
యకమయి ప్రేణికపై, నకటా! యిటు నెంతకాల మాడింతు హరి!

కృష్ణ—దీనికిఁ జేయదగినపని నీ బాణములకు పాద్యమగునది కాదు— “వీరతల యేమటి
పాటున ద్రుంపఁబడు” నని మున్నొకప్పు డింబరవాణి యానలేగా

చ. “ఎవరికరంబునుండి యిది యాయులపైఁబడు నంతఁ దచ్చిరం
బులును సహస్రఖండము” లటంచు శపింపె దపస్వి యైన నైం
ధవజనుండు తా; నిపుడతండు శమంతకపంసకంబుగా
న విచుల్కి నయ్యెడ నహారతమున్ జపించు ఫల్గువా.

కావున సమంత్రంబుగాఁ బాశుపతంబు సంధించి వృద్ధక్షత్రియుండగు నావృద్ధ
క్షత్రువోసిగిలోఁ బడవే గుము అతండు నీ యని రోసి నేలకుం ద్రోయఁ గ
లఁడు. పదపతి వానివ్రేలుపెట్టి వానికన్నే పొడిచిన ట్లగుఁగాక.

అర్జు—(అబ్బురముతో) గేవా! మంచిది. (పాశుపతము సంధించి)

గీ క్రిడి నిన్నెద నమ్మిన భృశ్యుండని, నీవు పశుపతియస్త్రంబునని దీని
సింధుపతితండ్రి దోసిరిజేర్చుమమ్మ, వసుధఁబడకుండ నోపాశుపతము! నీవు
(విడుచుచున్నాఁడు)

(తెరలో)

ఋషిబాలకులారా! ఆత్మర్య ముత్సర్యము!

గీ. మొండితల యొందు నడుమంట నుంకి యుగిరి

ఎచ్చి మనరాజఋషి సంధ్య వార్చుచుండఁ

జేతిలోఁబడ నాతఁడు ఓతికిఁదోచె

దోయఁగాఁదల చెక్కలై పోయె ఋషికి.

కృష్ణ—(విని) ఫల్గునా! యిఁక గృతకృత్యుండ వైతివి.

క. కురుబలమకాదు నేనా, సురబలములు ఎచ్చియిడి జూరఁబడినను నీ

శరీరమ్మీలోన మిడుతల, కరిణింబడి మృగ్గి బూదిగా కుండురోకో.

అర్జు—జేవా నీయనుగ్రహము నేకొనియాడుకొనుము. నన్నేలపాగఁడదవు?

ఉ. నీదయకల్మి నే గెలువ నేర్పితఁ గాక పురారితైన దో

తాదులుమాడ సింధుపతి నట్లొనరింపఁ దరంత? నీవు లో

డీది తరింపఁజేయ నెవ రెట్టిప్రతిజ్ఞను దాఁట లేదు దా

మోదర! దానర్థమున కూరిక యిట్టిపొగడ్త చెల్లునే.

కృష్ణ—అర్జునా! యట్లుగాదు. ఓడ యోటిదైనఁ జాక్క నేమిచేయఁగలదు?

ఉ. అహవదోహుండయి పురారికిరాతునిభంగి నీరణో

త్యాహము చూచునాఁ డెవరు సాయుని ఎచ్చిరి? నేపైఁగి సం

దోహము నాఁగి యిందుగ్గిఁకుఁ దోడ్పడునాఁడెవ రూఁతమైరి నీ

సాహసరైర్యశౌర్యగుణసంపద గాక ధనుష్కదగ్గిణి

ఇన్నిటికన్న నేఁడు నేను రణరంగమ్మనఁ దురిగఁబులను నీరువెట్టుటకు విశించినపు

డు పచాతివై నీహాసర్పిన యాత్మాదిరక్షణము వేయిరెట్టధిక్యుగఁ బొగడఁద

గినదనుమా? (చేతినిదేకించి) చూచితివా? కురుబలమెట్లునకించినదో?

అర్జు—(పరికించి) జేవా! ఇట్టిమిథ్యాస్తుతు లొనర్చి నన్ను సిగ్గుపఱపకుము.

తే. గీ. రాత్రి స్వప్నమిషమృత రజతభూధ, రమృతకఁ దీసికొని చని రాజహారి

చేతఁబాశుపతాస్త్రసంసిద్ధిరూఢి, పఱపకున్న; నేజేనెడిపనయుఁగలదె-

అది ముట్లండసూక్తి-

గీ. ఖరకరునిమండలంబు చక్రింబుచేత, ఆపుపాటంతకాలంబు కష్టమున్న

నాఁలం బభిమానము నాపగిల్చి, తెలివితేట లేపాటికిఁ దెలియకున్న

మలియు నుచితస్థలాపంబులాడి నమస్కరింపించుచునరదంబుఁ బ్రదక్షిణంబుగాఁ
బోనిచ్చి కిష్యవత్సలం డగు శాచార్యుచే గొంచెముగ్గిహింపఁజేసితివి.

కృష్ణ—దోసు- వాలుగుపాయంబులం బగరసాధింపవలయుఁ గాని యొక్కపాద
మంబునకు సాధ్యు లగుదురా!

ఉ- దోణునకుం బ్రదక్షిణముతోఁ దయవచ్చుగదా! యటంచు నేఁ
బ్రాణముకాదుతోడలచి పర్వునఁ చేరిటు తిప్పు చుండఁగా
బాణము లేదు మనవు చివఁలునఁ జేతులు దోయలింప వా
స్థాఃబులైన మోహము నాటఁగ శక్యమి మాతఁడల్లిఁగ

అర్జు—(రణరంగము చూచి విచారముతో) అక్కటా ! కృపాచార్య లిప్పటికిని
మూర్ఛ బెలియ నే లేదు.

మ. విలువట్టిం చె విశేషముల్ బెలిపె నీవిప్రార్తముం డక్కటా !

కలన న్నన్నెదిరించుఁగాక గురునిఁ గారింపఁగా నొప్పునే ?

కలుషాత్మండును బ్రశ్నాఘాతం మహాకష్టండు దుష్టండు ని

య్యలఘుం డధ్యవయాభిలాషి మన కయ్యాచార్యుతో పాటుగన్-

కృష్ణ—శ్లూవా ! నీవితనిం గుఱిచేసినవాఁడవు కావుకదా? యాదృచ్ఛికముగా నిది
తటస్థించినది- ఏలచివారిం చెవవు (నిరూపించి) అడుగో నతండు మూర్ఛదో
నాఁడు- ఇఁకఁబోదము- పద (పరికించింతురు)

అర్జు—కేకవా ! సుయోధను సోరికెన్నఁడురూప మంటలు వచ్చినవి ? నిమిత్త మేమో!

కృష్ణ—రణాభిలాషంజేసియు ఘోరపరిజ్ఞాభంగ భయంబునను నీవు వెనుకఁజూడ
కుండివిగాని నేనందఱిపల్కు లాలించుచు నేయుండిని- శ్రుతాముధుఁడు తన
గదచేత నే హతుఁడైనవీదప నీవు కాంభోజపతిం బెగటార్చి శ్రుతాయుర్ముఖు
లతో నమరను నేయుచుండఁ గురురా జాచార్యుని యొద్దకుం బోయి—

గీ. “ఇంధురాజును నేనురక్షింతు” ననుచు నభయమిచ్చియునిటు నేయవ్యాయమగునె
యతని దయచేత విడిచితి నంతె కాక, పల్కెచేతను జూచ్చెనే మొగ్గరంబు.

ఉ ఊగగ మేను చంపుకొనుచుంటిమి కప్పమొలుండుసామన్న
చేసె నిన్ను నన్నుకొని కింఘృసాహు; లేక యున్న నీ
సోఁకి వచ్చునే యతఁడు ! పుణ్యమొ పాపమొ సౌరుషంబొ ని
ష్పృరుషమో మతోక్కయెడఁ బాటున దాఁగిరఁ బ్రొద్దుగనికదే.

నీ యభయదానముకరణం గాని యుతఁడు పూర్వమువలెనే యాపాండవులనే శరణుఁ

జొచ్చు నేనా?" అని యేడ్చిన నయ్యాచార్యుం డిట్లుత్తరము చెప్పెను-

అర్జు—అచార్యుఁడెచ్చిన యభయము మనకు పానోయ్య మే చేసినది. తరువారత ?

కృష్ణ—తరువారత గురు "డోయీదుర్మోధవ ! సురాసురులయినఁ గిరీటిం గెలువలేర

ని నీతోఁ బలుమాటులు నుడివెలిసి- నామాటట్లుండ నీతాత నేపవ్రాసుం డెట్టి

చింతతో శరత్పల్కు నలంకరించెనో యెఱుంగుదువా?

ఉ "భండనమందు నాన నొక పాండవు లెంతటివారు శౌరి రా

కుండినః నామవిల్లొకఁడె యుక్తదశింక యున్న యక్తటా !

దండుగ జోడులేటి కరవంబులు నేటికి వాజులేలి? నే

దండయులేలి యింతకును ధర్మము నెక్క యెట్లుమానెడిక."

ఇట్లు యోజించుచుండ దేవతలయ్యనఘని "నీవీవీరకర్మము నుండి యుపరమింపుట

యుక్త" మని హెచ్చరించిరట నేనంతకన్న నధికుఁడనుగానుగదా?

ఉ పాపములాడె దేల కరువల్లభ! పోరఁగరాదె నీవు నీ

ప్రాసకర్ణుఁడుం బడుచువారలు; నే నిపుడేమి నేయుదుం

బాపఁడ వృద్ధుఁడె దురభిమానము చంపుకొనంగ లేక యీ

చాపము చేతఁ బట్టుకొని చావఁగ వచ్చినవాఁడఁ బోకికెన్-

అనియుల్లసఘఁడెను-

అర్జు—నాయందలి వాత్సల్య మే కాని యామహానుభావునియందు నే నెంతవాడను- నిజ

ముగా నమృహితుఁ డభయమే యిచ్చినచో మన మానైంధ్రపుడెసకేనివోగలు

గుదుమా? ఏదో? యాయనయొద్దికిఁ బోయియేడ్చిన లొకమాటోపాటు "మే

ముండ నీకేమిభయ"మని యోదార్చియుండును- తరువారత-

కృష్ణ—నీననినట్లే పదపడి సమంత్రకం బగునొకకవచంబొసఁగి "యీనాఁడురణంబు

న నిశ్శంకముగాఁ దిరుగు"మని యనిచె- దానన్ జేసి యాతఁడెట్టిప్రల్లదములు

నీయెదుట నుడువఁ గలిగె.

అర్జు—అదియా కారణము- ఆకవచధారణము గురువరుండుతప్ప నొరులెఱుంగరు-

అయ్యనఘకరణ నాకును నాకతన నీమేనల్లునకును నదియెఱుకపడియె (దుగిఖ

మాపుకొని స్మృతినశియించి) నేఁడు మనయుత్త మోజోయుధా మన్యు లొన

ర్చిన వికృతియు కడుశ్లాఘనీయును నుమా?

చ. కరుపతి లేకుండుట వెలగుంబడ కిర్వయ నొక్కతేరై
నటియిటి నిల్చి రాజారద మల్లనభగ్నియచేసి తేనిచే
మరిల రథబుగోలుపడి మాన్గి కైయి యస్తదంతికం
లరుల నొకిర్వరన్ గదిపి యయ్యరిమయ్యె గొక్కి యుక్కునన్.

కృష్ణ—చెప్పవలసినది? అపాంబాకు రులు నీకేకొరతులు గదా! (స్వతి
నభినయించి) అర్జునా! ధర్మజునకు ధృప్తద్యుష్టు సంరక్షకుగా నేర్పరచి తా
నయ్యనాశకప్రకారణంబున ముకుందోద్బంధున వై మధ్యమార్గంబు గ్రోలు
డొడ్డున “నిర్భయ ఎరె మత్సర్యుణింగొని పోచదవా? లేక నన్ను కలకడచి
యడకవా” య శాసారంబున “ఎంప “అర్జునుం డొకరినప్పుటి నెన్నెడును
గొనువాడుకాడు. కొనుగాక- వీడు భీముడునుమీ” యని శ్రేణించుచు
గొంతివడి పోరిపోరి- విడివిడుతుట్టగుదకు—

చ. అరయు డిగ్గి గ్రోలునికరాని కెట్టులా కిర్వ మొగ్గి య
గ్గురురథంబు వేర్చి డిన కూడగ మట్టి నొగల్ కరవ్యమున్
బరువడి బట్టి యయ్యనిలుపట్టి తటాబున చిది వైవి తే
రుణికి గురుండు కియ్యనిమహాధతి కచ్చెరుండె మెచ్చుచున్.

అని యతనిసారధి విశోకులన విని నది మెదిలు కడునక్కామగుచున్నది.

అర్జు—(మచ్చతో) ఆన్న సాహసము నరుపమానమని లోకప్రసిద్ధ మే (చూచించి)
వినన- ఈనాడీ మహారాక్షసి గర్భావలరి యవమా మించుక ముడించుట కీ
యతి సాహసమే కారణము. కానిచో భీమునియందు కర్ణుడైవడు. బావా!
మాయన్నగారికి రిథమలం కారమాత్రమునకేగాని పనివశింపపైడెల్ల నాయనకు
బాదచారిత్రమే శరణము నుమా?

కృష్ణ—అవును. సింగమునకు మారగవాహనమేల? ఇతడెసచోరుశూరుడేగాని
యీతనికే బ్రహ్మద మప్పుడప్పుడు కొండొక బాధించుచుండును.

అర్జు—నీవనినట్లే. కానిచో—

చ. తనయరదంపు గుట్టులుల ప్రాశుమ్యించి విశోకుకొంచి వి
ల్లును రథకేతువుం దునుములోపల వేటొకవింట కత్రిం
దునుమ యతింప కన్న గడుతొందరి మైదనలేరు డిగ్గి యా
రినియరదంబుపైకి నొగి చాటునె తాను గృహణపాణియై.

కృష్ణ—తనకత్తి వినరి యక్కతన నిరాయుధుండై మఱియు దాచెనట. ఆయుధ మున్నచో గర్జడ వనమానింప గలదా? (యోచించి) కత్తి చేజాపము తెగక యున్న నితని నతడు రాకుండ పారింపఁ గల్గినేమో యని యెంచితింగాని గురులియడఁ జూపినసాహస మానందియమను దీర్చినది (వచ్చి) ఆరులయంపఱ మీయన్నకు దున్నపైబడు చివకులునఁ గావునుమా బావా!

అర్జు—ఆయుధముఁ డహయకుఁడు గావున నే మీమీహాస్యవివరముల కప్పుడప్పుడవి కాళ మిచ్చుచుండును.

కృష్ణ—అహయకుఁడు గావున నే గర్జడగదమున నీ యొకటఁ దాగియున్న న య్యది గని పెట్ట నేరక పోవుటయుఁ దుద కివాసకుఁడగుటయుఁచటస్థించినది లేనిచో నీవు మున్నొనర్చినప్రతిజ్ఞనుగూడ నితఁడప్పుడు చూచువాఁడు కాఁడు నుమీ దీనికేమి “పులిమీదపుట్ట” యన్నటులెట్లో నైంధవెద ప్పతిజ్ఞను నిస్తరించితిమనుకొనుచుండఁ గర్జుతో మీయన్న కొనర్చిన యనతానమునకు బదులుచెప్పి యంతఁ బోక నుభిమన్యుఁడనుగడించి—

క ఆని నీవు చూచుచుండఁగ, దునిమెద వృష సేన సీమరుని ననిపొతినన్
జొనరించితి విద్వానిని, మనయున స్మరియిం తె! యిట్టిచాటలు ననునే.

మీయన్నకుడుపు చిల్లగఁ నిందుఁ గాలనిర్ణయముకూర్చియు చేయ మఱచితివి.

అర్జు—వాసుదేవ! జగ దేకరక్షకుఁడ వగునీయవగ్రహము గలవాకుఁ గాలనిర్ణయ మొనర్చినను నన్యుది మస్తరముకాదు (స్మరితనభియించి) బావా! దారుకుఁడు నీ రథమును స్పృధపఱచి తెచ్చెనుదా? కారణమేమి?

కృష్ణ—అర్జునా! రాత్రియట్లు చెప్పితిని. పరిపట్టినచో నేనుగూడఁగి నై యుద్ధంబొ నర్చుటకు నీశ్చయించుకొనియు యుద్ధమ- నీవు జగ దేకరక్షకుఁడవుగాన నెవ రసాయమున నక్షేపింపవైతివి- కాని సన్నద్ధపఱచి తెచ్చునందులకు భూరితని స్సుతో వనోన్యాయరథాదిపరికర మారణంబుగఁబోయియున్న నీశిష్యుఁడు సాత్యకి కిది తిఁగియుఁ గర్జుతోఁ బోరియొడిచుట కుపయోగించినది- లేనిచో సా త్యకి రథముఁ దగుకర్జుకి నోడవలసిన వాడగున-

అర్జు—అగోడీవాఁడనిర్చిన విజయములు గడించినచో నిరాయుధుఁడైకూడఁ గర్జు జయింపఁ గలుగవనియే వానిశ్చయము (పశ్చాత్తాపముతో) వాసుదేవా! నేటి

నొక యుద్ధర్థమునకు వామది కంఠించుచున్నది నుమా?

కృష్ణ—భూతశ్రీవస్తుచేయి నాకుటకేనా? నమయజ్ఞుడవు కావునుమీ? అంతపాటి యధర్మమును లేకుండ బవరను నేనువారెవ్వరు?

చ. బెదరెన్ వీయధర్మ మొక పెద్ద యొనర్చి రిపులృణంబునం
బదుగురు కూడినాడి యభిమన్యుఁ జంపఁగఁచు నేమి? దో
ర్మదనున నాతఁడెత్తి నారం బది తుంపక కంటి కామయ
పృథ మయి దొల్లసాత్యకికబంధు చూచెననా ధంజయ!

అర్జు—పోయి కృష్ణ! అంతటితో బోసిక మనసాత్యకి ప్రాయాపవేశఁబున గ్రామములు పిమ్మన మృతముకింతయు దునుగుటకేని వ్యసనపడ వలదా?

కృష్ణ—పడవలసిందే. కృపునికై వ్యసనపడి యేమిచేయగల్గితివి? భూరిశ్రవుని విషయమునఁ బూర్వజన్మగాధగూడ గలదు. అది పాపకాశముగ నీకుఁజెప్పఁగలను. అతై నీకీసందియము వోవుటయేగాక యీనాఁడు ద్రోణకర్ణాద్యనేక యోధుల నుక్కడఁచి నర్పివిధుల నిన్నును నన్నును పఱపించిన సాత్యకి కీయపక్షున మెందులకు ఘటిల్లెనోకూడఁ దెలియగలదు దీనికేమి? ఆచార్యు నెదిర్చి నవనియున్న మీ పెద్దయున్నకు నైంధవపథప్రకారంబు వినిపించి యోదార్పుదము రమ్మ. (పరికిరింతురు)

అర్జు—(స్వతంత్రులై) సాత్యకిని ద్రోశించి) సాత్యకి! ఎంతివని చేశితివి? నిన్ను నిమ్మిగదా? మాయన్న సొంటరించేసి వచ్చితిని? (ధర్మరాజు నుద్దేశించి)

క నలుగురుతమ్ముల మనిగో, పలనందియు నిన్ను గురునిబాఁడిఁ బ్రోచెం
గలపాటి కాకపోతిమి, దలితాంతర్వైకిర ధర్మకుమారా!

కృష్ణ—ఘణ్ణనా! సాత్యకి కాకపోయిన భీమనేను నొడించి నీచోత్తులు పల్కిన కర్ణు నవలించువారెవ్వరు? మనము శ్రతిజ్ఞానిర్వర్తన త్వరాచరమాణ మానసులమయి నైంధపునిఁకు మొగంబై యుండ—

చ. రిపుబలమెల్ల నొక్కఁడెదిరెన్ బెదరెంగురునాయకుం; డప
తృప్త విడనాడి పాశై యునిరాజు; సుదర్శనుఁ దాదియైన భూ
మిపతులు సోమదత్తుఁడు నిమిలితగోచను లైరి కానిచోఁ
దపతపలాడజీ ప్రియతాపమాచే మనచిత్త మర్జునా!

అర్జు—కృష్ణ! నైంధవపథోత్కర్ణామర్షంబునఁ జూచినదియు జూడనియట్లే యున్న

ఈ కారవసాధుతోడిచెలికారము పెంచినకండ్రెవ్వున
 న్నారతమాతి కట్టులవమానను నేయగఁ బోయినావురా
 మారక! నిన్ను దీనిఫలముం గుడిపింపఁగ లేకయున్న నా
 పేరు కిరీటికాడు రిపుభీముడు భీముడుకాడు పూజ్యుడున్.

కృష్ణ—(తనలో) ఓహో! యీజిహ్వానిమనంబప్పుడేకర్ణపథస్వము నన్వేషించుచున్నది. కాని యయ్యెడ కరుగుటకు ద్రోణపర్వతము దాటవలయునను విషయమేయితడు వాచినాడు. (ప్రకాశము) ఫణ్ణవా! మనయీ యుదంతము మహారాజునకు విసిరింప నేగుదము రమ్మ. (నిష్క్రమింపురు.)
 (ధర్మరాజు బోటుకుతో బ్రవేశించును)

ధర్మ—బోటుకా! తరువాత.

బో—తరువాత వారిలోవారికే పెద్దకలహము జరిగినది.

ధర్మ—ఎవరెవరికి?

బో—ద్రోణదుర్యోధనులకు

ధర్మ—ముఖ్యులగువారికే? కారణమేమి?

బో—దేవరతమ్ముడు నైంధవుని దెగటార్చుటయే కారణము. భావుకమరణంబునకు శోకించుచు మొదటఁ గురురాజు భారద్వాజకడకుంబోయి “కుంభసంభవా నాడట్లు శిఖండి నెడుటం బెట్టుకొని కాంతినవుం దెగటార్చిరి. నేడు నైంధవునిం జంపి మాటచెల్లించుకొనిరి. ఈయాలములో జలసంధసుదర్శనాది మహాయోధులు పెక్కురుమడిసిరి. నేటికి వాఁసేన సురక్షితముగానే యున్నది. మనబలం బేడవైహిణులు యావును ననది. ధనురాచార్యుండ నని పేరు పెట్టుకొని పిల్లవాడు చేయదగినపనియైనఁ జేయఁదలఁపవైతివి అన్నమాట చెల్లించుకొనలేక పోయితివి. నిగ్రహానిగ్రహములు రాజులకుఁ జెల్లుకాని బ్రాహ్మణులకుఁ జెల్లువా? కాక యిట్టికపటార్తుండ వగునీవు బ్రాహ్మణుడవా! నీవుకనుప్రకృతమనయున్న బ్రతికిపోవుము. ధురంధరండగుకర్ణుని వదలి మొదటనే నీకు నేనానాయకత్వమిచ్చినందులకుఁ దగినఫలముం గుడిచితిమి, నిన్ను “బదుగురుప్రోవైయభిమన్యుని విరఘండేసి చంపు”డని యెచ్చరించితివి. నేడు శిష్యువాల్ని యువనర్థునుని మోహరంబు చొఱచిచ్చితివి. సర్వవిధంబుల నీచేమనపోయితిమి” అనియన రాసిమాటల దూషింపగురుండరుగనశోజంబులకెనయగు కందో

యితో, నోయీ! మాధుర్యోధన! జనియంతయును నాసేనానాయకత్వమున
 కా! ఫలము? జాములోనఁ దబ్బిబ్బుపాచికలాడించినందులకుఁ గాదేమి? మ
 హానభలో ద్రాపదిపుట్టు లొల్పినందులకుఁ గాదేమి? సంధిచేయవచ్చిన వెన్ను
 నిపలుకులు విననియందులకుఁ గాదేమి? చాలుఁజాలు- పాండవపాంచాలరయంప
 గము లొకదండ నొడలు మండింప నందుపైగడియగడియకుపచ్చి నీవిట్లుడికించె
 దవేమి? చేతనైనయుద్ధముచేయును. లేదా? ధర్మరాజు శరణుజొరుము, నిక్క
 ముగాఁ బాండవుల నంతలుచేసిన కఠినాత్మనకు రణసాహాయ్యము చేయవచ్చిన
 నేను బ్రాహ్మణుడనేకాదు- అని యేమో కనలి మరలకాంతము దెచ్చుకొని కాని
 ఘ్ను. నేనీరేము పాంచాలరం జంపక కవచంబూడుదువాడఁగాను. కృపాశ్వ
 త్థామలనిట్లే యుసికింపక చని యుత్సాహంబు కల్పింపుము- నాచేతికిఁ దాఁటి
 నవారల వారలడఁగిండు” రని యోదార్చె.

ధర్మ—అక్కటా! అట్లయిన నీకఁ బాంచాలరు మనకు దక్కరుకాబోలును.
 (యోజించి) పాంచాలరంత పైపైలేరు అందులో ధృష్టద్యుమ్నుడనాధ్యుఁ
 డు. అతఁడీగురునకు బొంగువాఁడు కాఁడు.

ఉ. చిన్నతనంబునం దనకుఁ జేసినయెగ్గుఁ దలంచి కివ్వనం
 పన్నుఁడు కుంభజండు మనపార్థునిచే దుర్నిపదక్షిణిఁడునిం
 బన్నులనొందజేయ నభీమానముచే నతఁడీకువారునిన్
 బన్నునుచేసి యగురుని జంపుమిత్తయు కాంచె నహ్నిలోన్.

బకో—నడమోకాని యితఁడు దోంగిలుని బారికగ్గఱి మగ్గియు సాత్యకిచే రక్షిం
 పఁబడియె.

ధర్మ—ఒకప్పు డెంత వాఁకిని బరాధియు రావచ్చున (మెచ్చుతో) నీరిసోదరా ?
 నీలుగు మెట్లు తీర్చికొందును?

ఉ. అన్నల దమ్ములన్ గలన న్నిటఁ గాయకొనంగఁజాలి మా
 యన్నను గాచిన యనుచునర్దును దోంగిది దెప్పకుండ నా
 పన్నత దోంగిలు బారిఁ బనుపట్టునఁబార్వతుఁగాచి తీవహా!
 కృష్ణున. నిన్నుఁబోలునుపకారులు మాకెవరయ్య సాత్యకీ.

బకో—తరువాత తేడు కడ్లునియ్యిదికరిగి “ఓబుడే! మనసైంధవు మృతికిగా
రబుడయ్యే” నని దూతనారంభించ నతడు “మిశ్రిహా! అట్లనజనదు- దైవ
మే మనసైంధవుని హరించె మనకన్న నన్నివిధములఁ బాండవులు లొచ్చెనును
దైవబలమందు మిక్కిలిహెచ్చు- లేనిచో లాక్షగృహదహనాదికంబు వారల
కించుకేని గీడుఁ గల్పింపకుండునే” యని సహధానపఱచె.

ధర్మ—వీరికింత తెలిసియు సంధి నెందుకుఁ గుదురనీక చెడఁగొట్టెనో!

బకో—(తెరవంకఁజూచి) దేవరతమ్ముఁడును శ్రీకృష్ణుండును పెచ్చుచున్నారు.

ధర్మ—అట్లయిన జయలక్ష్మీతోభిగులగు వారిని చునచోగి గౌరవింతురమ్ము.

(నీవ్రమింతురు)

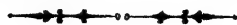
గద్య

ఇది శ్రీ...తిరుపతివేంకటేశ్వరు లావర్చన పాండవ

విజయ సునందుఁ జతుర్థాంకము.

పాండవ విజయము.

పంచమాంశము.

(తెరిలో)

శా. దీపంబుల్ వెలిగించి రెల్లెడల, హేతివాగ్ధ సందీప్తిఁ
బ్రాసయ్యెన్ నృపమూలి మాకులెనఁగెన్ భాస్వంతులై; రేయిగిన్
లోపించెన్ బగలర్యు సేవలకు; దోబుంబు చొచ్చి భీతిల్లుదున్
వేపాఁజెన్ యమనందనుండు కవిసేన్ వీరున్ గురున్ గ్రీడియున్.

(ఇది చూరిక)

ధర్మ—(ప్రవేశించి లజ్జతో) ఈవిమన చరులతప్పేమి? నేను బలాయితండనగుట
యబద్ధమా?

(మరలఁ దెరిలో)

మ. ఆను మామా! యనుమయ్య యాతులువ నేడంతంబు నొందింతు నా
ల్కను ఖండించు టదే మొమాచెదను దొల్లంజేతు శీర్షంబు, రా
జనకున్ గల్గిన యుద్ధభారమది తీర్చున్ గాక నాయస్త్రశ
స్త్రనికాయంబు వృథాపగిల్చుములు మీఱ న్నీకు మీకర్హునిన్.

ధర్మ—(వి) రామాయణములో పిడుకలవేట్లాడుట బయలుదేరినదే? కృపగురుపుత్ర
కర్ణుల కేదోయవాంతరకలహము గల్గినట్లున్నది. (సంతోషముతో) మనకీ
యంత్రశిలహములే చాలవఱకు దైవముతోపాటు తోడ్పడుచున్నవి. నిక్కము
గా నీబ్రాహ్మణత్రితయమే విశృంభించిన మనలో నెదురువారెవరు?

శా. కారవనాధుఁడుం దనకుఁ గర్ణునిబాసట గెల్పు చెందఁగాఁ

గారణ మంచు లోడలఁచుఁగాని నిజంబది పార్థవృద్ధిశే

కారణ; మాఖలుండలుల గాఱులు పేలికయున్న నెందు దు

ర్పారులు బ్రాహ్మణు ల్గింపరాబ్రాహ్మణు లెదురె మాటిమాటికిన్.

(తెరిలో)

గీ. అర్జునునితోడఁబోరినూతాత్మజుండు, విరధుఁడై యెక్కఁగృపుతేరు, వీరకఁబాధు
దాఁక నెంచుసుమోధనుదర్పధనుఁడు, దొగిణివారిం వెమిగుల గౌరవమెలర్ప-

ధర్మ—పాపము! కర్ణుడు తానోడుట కంత విచారింపడుగాని కృపాచార్యులతేరే
తనకుగతియైనందులకు లజ్జించునుగాబోలు (విని) తన్నుబ్రతికింప నెంచిన గు
రుపుత్రుని రారాజేమో చూచుచున్నాడు—

(తెరలో)

ఉ- ఘల్లుకుండన్న మితుఁ గడువత్తును తండ్రియు నీవు వానిపై
నల్లరు మీరు పాన్దతుల నాన్నుడు నేను వధింతుఁ బాధులన్
గడ్గెడుఁగాక మృత్యువో యఖండరమావిభవంబో నాకు; మీ
రల్లనుచుండుగిక కరురాజుపరాక్రమ భైర్యశౌర్యముల్
ధర్మ—వారిస్సనుకొనిన గాఁజూడ నక్కఱలేదు- నీవుసాధుకైదును నేను దో
షు పెడుటను లేక మేరఁ బనికిరాము—

(తెరలో)

గీ- కలదు పాండవులందు; బక్షమృతము, నయిన నదియుద్ధపుంబట్లనవలెకేగుఁ
జూడుపాండవసేన దూఁగాడఁజేతు, నేనుగల్గయుద్ధము నీకేల రాజు—

ధర్మ—(విని) ఓహో! ఈగురుపుత్రుడు గురుని కప్పట్లు దీసిపోవువాఁడుకాఁడు
(తెరవంజూచి) యుద్ధము కడుసంకులముగా జరుగుచున్నది. ఎవరేమిచేయు
చున్నదియు విన్నవై మగుటలేదు—

(మరలఁడెరిలో)

తే- గీ- ఇదియలంబగుతల నీకు నిలఁడుమిశ్రుఁ, డిప్పటికి దీఁగైకొనిమింతలోన
నీదుప్రాణమితునితల నీరథంబు, వైనిబడు నీధిమిది తాటిపండువగిది—

ధర్మ—(సవిమర్శముగా) ఈయలంబును మన్న రణ్యంబున యజ్ఞ సేవకిని మాకును
హనిగావింప నెంచిన జటాసురుని కొడుకు కావలెను- బకాసురుని తమ్ముడు
ను నిశేపేరివాడును నగు రక్కసుఁ డీహిడింబాసుతునిచే నింతకుమున్న మడిసె
ఆరక్కసుతల కరురాజు రథముపైఁ బడవైచి సింహనాద మొనర్చి కర్ణునిపై
కి గుమారుండరుగుచున్నాడు, ఇదిరాత్రియుద్ధమగుటచే నీరాక్షసీపుత్రు నెవ్వ
రును నెదుర్వఁజాలరు (విచారముతో) తన్నుక తనప్రాణసంరక్షణకై కర్ణుఁడెం
ద్రదగ్గలంబగుతేకి నీయనిలపాత్రునిపైఁ బ్రయోగించును గాబోలును ఆయ్యా
దైనమా! నిన్నటి పుత్రశోకముపై నిదియుకటి దెచ్చిపెట్టదలఁచినా!

చ. తీరు నగుకత్తి నేడలఘటోత్కచునై బడవైచి దానికన్
 బరు వెడలించుకన్న నిది పార్థునిపై నడరించు టొప్పువాఁ
 దొరిగిన ముద్దమే యడఁగు నుర్వియు తేనికెదకుంఁ, దక్కుభూ
 నరుఁకుఁ జావుదప్పు, మనపార్థివు నప్పును పీర్చినట్లగుకొ
 ధర్మ—(విని ఆత్రసుతో నిందింపి నడ్డకించి) నేవా పురందర!

చ. కొడుకును బ్రోవఁగాఁ గవచ కుండలముతో హరియించితివు వి
 ప్రుడఁపయి నైన్యమందుఁ దలపోయక; నే డడివిల్లు దీసి కొ
 జ్జడఁచిన భంగియయ్యె నకటా! యిపుడీవినిపిటికత్తిచే
 నడచెదనందుఁ దాఁకునట! యాలము తోపలఁ గర్ణుఁ డర్జునున్.
 హ! పార్థ! సైంధవునిం దునిమి యొకగండము దాటితి వనుకొనుచున్న నీకైయింకొ
 కగండము వేచియున్నదా! కానిప్పు- సర్వదా మన కార్తకరణ్యుండగు భగ
 వంతుఁడే దిక్కు. ఓవాగుడేవ!

ఉ కావు మటంచు నీపదయుగంబు మనంబులఁ బాఁడుకొల్పుచుం
 దేవరఁ గొల్పుచుంటిమి త్వదేశకరణ్యుల మాజిలోన మా
 యేవురప్రాణము ల్నిలుపు మే డెటులైనను సంత చింత లే
 దావిలమయ్యె వాహుదయ మానడిఁ బాపఁగదయ్యె కేకనా!

(తెరలో)

తే. గీ. ఎట్టకేలకుఁ గర్ణుఁ డయ్యిందృఢత్త, మైన శక్తిని భీమసేనాత్మజాతు
 వైఁబ్రయోగించుచున్నాఁడు బ్రతికే బాధ్యుడవని కైవసమయ్యెయమాన్ జానకు
 ధర్మ—(విచారముతో) ఆక్కటా! విమానచరులార! యేమి మీయానందము; అతఁడు
 రాక్షసీ పుత్రుఁడయైనను మాభరిత సంతతిలోని వాఁడే కదా! సహజవైరము
 చే మీరును కొరియు సంతసించినను—

గీ. బ్రతికేదప్పుండటన్న సంతరముకొంత, పడియొడప్పుని కొడుకన్నువంతికొంత
 రెండుదెసలకు వ్రాలకయుండఁ జేయ, నడుమనట్టాడుచున్నది నామనంబు.

(తెరవంకఁజూచి) ఉభయ సైన్యంబులును సనివార్థం బగునిదురమత్తునఁ దమకమవాహ
 నంబులపై విక్రమించుచున్నవి. నేనును గొండొక నిదురింతుఁగాక (నిదురనటించును.
 (తెరలోకలకలము)

ధర్మ—(ఉలికిపడిలేచి దెసలుపరికించి)

క తనవింశకు క్షీణించెడి, నమనగవున బోలె జంతుడెడల సగమై మెల్ల నదివిడిచ్రాక నిరువాఁ, గునునమరంబునకుఁ గవిసెగుంభినియవిసెన్.

(తెరలో)

చ. ద్రుపదుని జంపితి స్వరటుఁ ద్రుంచితిఁ దుష్టదనింకఁ బార్షతున్
గృపవిడనాడితిం బరకుభృచ్చయకూలవవాగ్నినైతి భూ
మిపతి “పృథానుతాత్పులరుమా” రని దూఱఁగ నేల? నేఁడు తా
ర్యపటిమ ధర్మ రాష్ట్రులన కూపజనుంబులు నిర్ణయించెదన్.

ధర్మ—(విచారముతో) హా! బంధుసముద్రులారా! విరాటపుత్రులారా! అల్లుండ్ర
కొఱకుఁగదా మీకీపాటు తట్టించినది?

ఉ అల్లునిజూడఁగా విరటుఁ డర్చిలిచేత దివంబుఁ జేరుఁగా
కల్లర పేర్చిబోవిడిచి హామీపదక్షితిపాల! నీకుఁబో
జెల్లనా! కుంభసంభవుని చేతికి లక్ష్మ్యము చేసేనే నినుం
దెల్లముగా నెఱింగియు మదింపలపోయక పార్థుడక్కటా!

జౌరా! యాదినమెంత దుర్దినము. ప్రభాతంబుననె యిట్టి బెట్టిదవువార్త! విననశ్చ్యు.
ఇంకేమి దుఃఖములు తెచ్చిపెట్టునోకదా? (కోపముతో) పరమకుత్సితుడగును
యోధనుఁడు మాటిమాటికింబోయి పురికొల్పుటంబట్టిగాని లేనిచో నయ్యనగ్గుం
డు మనయెడల నింత నిర్దయాత్ముఁడు కాఁడు. (చింతించుచుండును)

ఒక కేసకుఁడు—(ప్రవేశించి) దేవా యుద్ధిష్ఠిరమహాగాజ! కృష్ణభీమార్జునులు మిమ్మె
సారి ధనుర్బాణములు ధరియించి సమరభూమికి రమ్మనుచున్నారు-

ధర్మ—(తనలో) ఇదియేమియుపద్రవమో? గురునితో నన్ను యుద్ధము చేయుమనటకుఁ
గాదుగదా? కానమ్మ. యథాశక్తిఁ దెనఁగదుఁగాక (ప్రశాశము) ఇదిగోవచ్చు
చున్నాఁడను. అల్ల ద ధనుస్సు, దాని నిటు తెచ్చు.

సేవి—(తెచ్చియిచ్చి) దేవా! యిట్టిను (ఎదుటఁజూచి) మహారాజ! వారునువ్వురు
నేలొక సమరభూమి విడిచి యామృతీచేట్టకింద నేమేమో యాలోచించు
చున్నారు- సమీపించెదరురమ్మ. (పరికిమింతురు)

(అంతటఁ గృష్ణభీష్మార్జునులు ప్రవేశించుచున్నారు)

కృష్ణ—(ఎదురుగాని) పహరాజ! మేము నీయొద్దకు రాక నిన్ను విలువనంపినందులకు తు
మింపుము. మేమందరము నోవినకొలది రణంబున నొల్లాడుచుంటిమి. నేటికి
నీవెంటువచ్చితి. (చేత నాకసముచూపి) ఈబుధ్యాన్నూరైండులాక నూ
ర్పుకన్న మిన్నయై కుంభసంభవుం డెగిరి జేఱిచూడరాకున్నవాడు. కా
వున నతఁడూండుటకుఁ దగినయుపాయ మలోచింపుము

ధర్మ—వాసుదేవా! నీయపహాస్యమునకు నేటికిఁ బాత్రుఁడనైతివా? గురునకుజడని
యిట్లఁచూచితి నని యుత్తరించెనవాదేమి? కాని మృదటివంతులు భరియించు
మహానుభావుఁడవు నీవేయుంటివిగాదా?

భీష్మ—భాత్యవత్సల! హామితో నెన్నఁడయిన నెక్కసక్కెములాడనా?

ఉ కాలము దాపరించిన ప్రకారముగా నడఁగించె నెల్ల పాం

చాలబలంబుఁ గుంభభవచాపవినిర్గతపాణిల; నూ

కేలు ఎడంకుచున్నది చిక్కిత మేమియుఁ దోచె గోసుపీ

సాలక! దేవరం విలువఁ బంపితిమయ్య రణంబులోనీక

కావునఁ గర్తవ్యంబు వాలోచింపుము.

ధర్మ—ఓభీష్మార్జునులారా! ఓగూవాసుదేవ! గురుండట్లు కనికరంబుహాలినను మీరు
సమరనిరుత్సాహులరైనను నేనేమిచేయఁగలను? ఐనను—

ఉ ఏనెదిరింతుఁ గుంభభవు నేకరథంబునఁ బంపుఁ డట్లు కా

దేని రణంబు హరి ఐనశేతములందు సుఖిత మీదురా

కానిగళంబు ద్రోంచుకొని సారితపోధను లెల్ల కాలముక

మానులు ధర్మకాస్త్రవదనంబులసార మునప్యసించఁగ

కృష్ణ—(నవ్వుచు) బావా!

గీ. రాజు రాజుతోఁ బోరుట ర్థంబుగాని, తదితరులతోడఁ బోరుట తగదటంచు

నూపు గురుతోడఁ బోరుక మానించి, యిప్పుడగురుపైకి నిన్నెట్లుపనుతు.

నీవీరెండును జేయనక్కరలేదు- కొంచెము వాక్యాచార్యులు సేసినంబాలును-

ధర్మ—అన్యతహాకుట తప్ప మఱి యేది యేనియుం జేసెద.

కృష్ణ—నాకదియే కావలసినది. వినారిమాటలు వినిన గురుం డస్త్రసన్నాప్తముగా
వించును గావున నతనియొద్దకుబోయి “అశ్వత్థామచచ్చె” ననియనవలయును.

అతండిప్పుడు తండ్రికిఁ గనుచు టగుప్రదేశమున సమరము చేయుచున్నవాఁడు కావున నప్పుడు.

చ. అడవుల కేగిన న్విడువఁ దాగురుఁ దాపయి మీరు రాజ్యముం
గుడుతురో? కానకేగుదురో? కొండొక కార్యము సేయవచ్చు ని
ప్పుడు గలగండముం గడచిపోయినఁ జూతము మాటుల్లోఁగఁగా
నడువకు మీనఁ గాచియును నక్కలసాలానరింపఁ బాడియే.

మ చదివెం భీమగదాపహారమున నశ్వత్థామ పేరింటిదే
గద మాతంగము; దానిమీఁద నెపముం గల్పించి మందన్న పై
“నదిహస్తీంద్ర” మటన్న మెల్లఁగ; నసత్వాలాపవోషంబు నుం
డదు కార్యంబు ఫలించు నంత భవదిప్తస్రాప్తి చేకూరెడున్.

అర్జు—(నిర్విణ్ణుడై యభోముఖుడై యసమృతి నటించుచుఁ దనలో)

క. తుచ్చ మగురాజ్యమేటికి? స్వచ్ఛం బగుయశము లేనిసాఖ్యము ఘనమే?
విచ్చిన్నధర్మలైన జ, యేచ్చులు వెలియూదు రకట? యిహపరములకున్.

భీము—ఇంతకు మున్నకసారి సేమబోయి చెప్పితిని. గాని కార్యకారికాలేదు. ఈ
కారి మాటలకన్న మనకాగమములును శాస్త్రములును నెక్కుడు కావు.

ఉ బొంకలిచాఁడవౌట నినుఁబోలినమానిసి వీన యాట ని

శృంకముగా గురుండు తనుజాతునిచావెద నిశ్చయించి యీ
యంకణముం ద్యజించు నిజ మావలఁ దెల్లమకానఁ బాండవై
లాంక! స్వకార్యసిద్ధి కటు లాశితిగా? యని యల్లఁ దాతఁడున్.

ధర్మ—(చెవులుముఁగొని) నారహరా! ఎంతమాటాశితిరి? ఎంతసాహసముచేసితిరి.
కుమారుని చావు విని యాచార్యుఁడు బ్రదుకు ననుకొనుచున్నారాయేమి?

ఉ తిండికి లేకపోయి పరగేశము లేగిన వచ్చుఁగాక ఏ

పులిం దదిగాక దేశికుఁడు పూజ్యుఁడు తల్లి వచించి చంప బ్ర
హ్మాండము లన్నియుం దిరుగుబాడవే? గుచ్చులతోడిపాటు కా
కుండునె? ధర్మసంభవుఁడు నూరక యిట్లు లసత్వ మాడినన్

ఉ సత్యము చేరినే జగము సర్వము కుంగక నిల్చె సత్యమే
నిత్యము సత్యమే శుభము నీరజఃబంధువు నీరజాయున్

సత్యముచేత నీ గతు లజస్రముఁ దప్పకయున్నవారు సౌ
మత్యము సత్యముం జెడినట్లుపతి కందు జనుంబు గల్గునే!
అదియునం గాక బొంకనివాడే ననిగదా? “నీమాట గురుండు నన్ను” నని నుడివలెరి
నేనన్యతవాదివేని నా కాగారం మేల ఐచ్చును.

కా సత్యంబే విడనావినం గవాన వాసం బేలాకో? రాజ్యభా
గత్యాగంబు యేలాకో? చెలువకుం గారాని పాల్లేలాకో?
స్వత్యాసంబుగ నొక్కరాజుకడ నేనావర్తనం బేలాకో?
యిత్యాలోగన కాలు లీపలుకు లేలా! మీకుఁ జాలింపుడే.

ఉ “ఇంతపరాక్రమంబు వహించిన మేము భరింపములేము కా
సంతయనుగ్రహింపు” మని యాయన పాలకిఁ బోయి వేడి నే
కాంతుని జేతుఁ గాఁగల, ననత్యము లాడఁగఁ జాల, మన్ను నా
శంతనుపుత్ర బాహుబల సంపద పెంపున గల్గివారమే!

కృష్ణ—యథస్థిరా! నీవహితకాత్యవుడ వనుమాట నేటికిఁ దెలిసినది, ద్రోణుఁడును
భీష్ముఁడంటి వాడనుకొంటివా? భీష్ముఁడు పదియవనాటి యపరాహ్ణంబున
యుద్ధమిషమైనఁ నేరు నీయొద్దికి రానిచ్చి—

అ. వె. ధర్మరాజ! నీవు తప్పక నాదు మీ, తప్పుఁగోరనేని తడయ కిప్పుడే
వారువీరు నాక వీరులందఱు నొక్క, పెట్టఁ జాట్టి ముట్టి కొట్టుడయ్య.

ఇట్లుబోధించెఁగదా? దీనియర్థమేమి? అతఁడు నీకుఁబితామహుఁడు, నీమేలుఁ గోరు
వాఁడు అంతఃజనేని యన్యునగుండు పెనంగుటకు మేతువు కురురాజునకుఁ
దనయిచ్చినబాస వస్తుఁగాకుంటకుఁ జూచి? ఇక ద్రోణునో? నీవు కాంతుని
గావింప వారు కువీతుని గావింతురు. ద్రోణకాంతనవులకుఁ గల భేదము వీరివీరి
ప్రతివలను బుష్టియై కర్ణయిందుకొనవచ్చును. “ఎవరినో రథితులను పదివేపురను
ననుయితు” నని యతఁడుప్రతిజ్ఞచేతు నీబ్రాహ్మణుండో తనకు నేనాధిపత్య
మిచ్చెనుగదా? యని యుల్బి నిన్నేపట్టికొనటకుఁ బ్రతిజ్ఞం బొనర్చి- భీష్మం
డంతిక్ న్నుననుమరుదా? అతఁడు పూనినచో నీవుగాని నీతత్తులుగాని నేమిగాని
బ్రహ్మచారివారమేనా యోజించుకొనుము—

ఉ “నృత్యు లాడఁ గూడ దననంపవినేకము లేక కాదు నీ
యనుజులఁద్రోసినించి నులు వైనయపామును చేసినవాడ, నీ

పని నెఱవేర్చవేనిఁ జనవాడను ద్వారక కేమి లాభ? మీ
వనుజులఁ గాచికొమ్ము నిజ ముడియొ లే కన్మతంబు పల్కియో.

ఉ “ప్రాణము పోవుపట్టున నబద్ధమునకొ బడు”నందుఁ బూర్వ గీ
ర్వాణగురుండు వ్రాసె ననివార్తపరాక్రమఁ డొక్క పే ల్పడిం
ద్రోణుండు రూపుమాపు మనతోయగు; నల్ల వ విన్న ద్రోణ ని
క్వాణము లేగతిం బ్రశయగర్జితము ల్పల్లె ప్రాణుచున్నవో?

భీము—మహారాజ! ఇంద్రును మనయుపాయము గ్రోఁకొపానలంబు నల్లాలుటకుఁ
గాని ద్రోణవివాశమునకుఁ గాదుగ వా? అట్లేయకఁగాక. ఆయనను,
క గురుఁడుకొ దైవము చుట్టము, సరిసీదాత్తుండ మనకు సకలం బిపు డా
హరి నెప్పినట్లు చేసిన, దురితము వాయుటకు బదులు దురితమెనయునే.

ధర్మ—తమ్ముడా! మీరిందఱు నేకీభవించుటం జేసి యనవలయు ననుకొన్నను
నానాలుకగుడ కామాటరాదు. కావున నేసాట్లు పడియో గురుని రణరంగము
నుండి మరలించును- మీకందుకు? మిన్నకుండుండు-

కృష్ణ—(నవ్వి) ధర్మతమాధవా! నాకొఱకు జెప్పచుంటి ననుకొంటివాయేమి?

చ గురువరుమ్రాలకేగ మది గొల్పెద వక్కట! బైసి మాలి నీ
వరిగినచో మఱింత చెడుగొ నినుఁగట్టఁ బ్రశిజ్ఞ చేయఁడే
కురుపతి యొద్ద; ద్రోణునెడకుం జనుచో ధరణీంద్ర! పాండుభూ
వరుసకులంబు నిల్ప “కొకపల్కనృతం” బని గూలఁద్రోసెదే.

ధర్మ—వాసుదేవా! శాపల్కు లాలించి నన్ను మన్నింపును -

చ. పలువురఁబోలి నేను బలవంతుడనై విలుపూని బుద్ధికా
శలమున మార్తరంగెడపఁ జాలుమఁ గాని పరాక్రమింప నా
కలుకజనింప దట్టు లసమర్థుండ నయ్యు యశంబుఁ గొంటి నే
బలమున నట్టి సత్యమున బాసిన నేఁ దల యెత్త నేర్తు నే.

భీము—కృష్ణా నే నేపోయి యింకొకసారి చెప్పిచూచెదను.

(నిష్క్రమించును)

(తెరలో)

ఓహూ వాచాల! మౌరతతనయ! ఏలపదిసారులు కృతాశ్లీలము లాడెనవు?

కా విశ్వంబు ల్లక్ష్మీకిందుగాఁ బడి దిశావేదండు బ్రూరి స
ప్రాశ్నండుం గతిఁబాసి చందుఁడు ఖిలుండై తార లల్లాడియు

న్నిశ్వాసంబులు లేక లోకములు పోనీ! యెన్నఁడేఁగాని మా

యశ్వత్థామకుఁ జాని లేదు గురుఁ డీ మా లాపము ల్పన్నునే

గీ. ఆడి బొంకవివాదు నీయగ్నిభవుఁడు, ఎద్దిచెప్పిన నమ్మఁగనియ్యఁగాని

యశుతవాది పథర్థమగ్గానుసారి, వేమి చెప్పిన నమ్మ నోభీమసేన!

కృష్ణ—(విని) మహారాజ! వింటివా? నీవుపోయి నిజమని నడువకున్న భీమవేనుఁ డ

స్మృతి మాడె ననుకోపంబున మండినడు గురుమాతాశననియం దాహుతి కాఁగలఁ

డు— కావునఁ బుష్కరి బ్రదికించుకొనఁము.

ధర్మ—(నవ్వుచు) హా! భగవంతుడా! నాకెంత మాపదఁ దెచ్చి పెట్టితివి.

చ. బ్రదికిన నాల్గువాఁడు “ఋతువాది” “పథస్థిరుఁ” డన్న మేటికి

రతి గలవాఁడనై ధరఁ జరించి తుడ న్నైపుకోటి మెచ్చిదు

ర్గతిఁ గనకుండ స్వర్గమునఁ గాఁపుర ముండఁ దలంచు వాకు నీ

యతు కొనరించెదీ కటకటా! యదునందన శరమిఁదుగఁ.

(ప్రకాశముగా) కేకవా! అశుతము లాడువానివంశము లంతరించుంగాని సత్యవాది

కులంబున కెన్నఁడును గీడురారు.

కా సత్యం బింతయఁ దప్పకుండిన హరిశ్చంద్రావనీంద్రుఁడు రా

జ్యత్యాగం బొనరించెయుం దుదకు సర్వైశ్వర్యము ల్పందఁడే

దైత్యధ్వంసక ! సత్యవాక్యము సమస్త క్షేయము ల్గార్చు గో

హత్యాపాతకికైన శుద్ధియును సత్యాలాపి లోకంబునకొ.

(స్మృతినభినయించి తనలో) ఎట్లగుఁగాక— (అజలిమికించి ప్రకాశము)

చ. మొదటిదినపుయుద్ధమున మోములు వేలెగ వైచిత్ర్యములన్

మదిఁ గని “యేను భీష్మునికి మరీను బోరు త్యజింతు” నన్న “నేఁ

జది పెన మీకు మించినయసాధ్యుల” నంటివికావె దేవి! యి

య్యవనున నేదియో యొకయుపాయము చూడుమ నన్న నీడుమా.

కృష్ణ—ధర్మజా ! ధర్మజ్ఞుడనయ్యును పోరఁ బడుచున్నావు.

క ఒకంక నసృతదోషం, బొకంకఁ గులక్షయము మంచి గురుత్వా

దిక మించి చేయుమా? తా, ఒకసారి కార్యంబు వెక్కివాదము లేలా.

ధర్మ—(అర్జునునిదిక్కి కోపముతో) నీవేమియు కలుగనట్లుండి వాగుదేవుచే నా

కుఁ జెప్పించుచున్నావు కాన నామహోత్సవము వినుము.

చ. ఒడబడఁ దీప్యధాగృతనయుం డన్యతంబు వచింపఁ; బోయి కా
రడవులలోనియదిగ్రహలంఘుఁ దపంబున సర్వకాలయుం
గడపఁ గలండు గాని; భుజగర్వయు చాలిన ధార్తరాష్ట్రులం
గడపి యశోభరంబున సుఖింపుఁడు శౌరియు మీరు రాజ్యముకొ-

(లేచిపోవుచున్నాఁడు, సేవకుఁడు వెంటఁబోవును)

అర్జు—(తనలో) ఆక్కటా! అన్నగారు వామనంబు గుఱితింప లేక పోయిరే?
కృష్ణ—ఫల్గునా! మనపలుకులు ధర్మజానిమది కెక్కయ్యెను. ఇక గర్త న్యమేమి?
అర్జు—ఏనున్నది? సర్వజ్ఞాండవయ్య నన్నడుగుచుంటివా?

చ. బ్రతుకక నేగుడంచునొకొ? భండన మెవ్వరికేని “బాటి పో
యితి” మనుచుర్యతంబు మనకేటికి? రమ్యరచలబుఁ బోరి కా
యితి మొనరింపు మాగురునియేడైత చూతము చేతిగాండిపం
బు తెగకయుండువాఁక రణభూమి త్యజించుట వీరధర్మమే-

భీము—(పటాక్షపముతోఁ బ్రవేశించి పండ్లు పటపటగొలుకుచు) ఇంకను మహారా
జాచే “నశ్వత్థామ చచ్చె” నని యనిపింప కూరకున్నారేమి?

క. అనినీలలఁబు నిష్ఠాం, డవ మగు నొకక్షణము కుంభనందనబాణో

దృఢదావళీల లార్పం, దివురక మన ముఁటిమేని ధీసధులారా!

కృష్ణ—ధర్మపుణ్యం డంగీకరింపమిచే నితికర్తవ్యతామూఘులమయి యూరకుంటిమి

భీము—హా! దైతమా! మన్నిధర్మజస్వరూపమున సర్వవిధముల వేధించుచుంటివిగదా!
(ధర్మరాజు మద్దేకించుకొని హా! మహారాజా!)

ఉ. ద్రోణము గాంకరించుచు నగుండు మావిశిఖంబుబూని దృ

శోకము చెఱుబాణ రిపుకొటి గాలుసభంగి దీర్చుని

ద్రాణులఁ జేసిద్రోణుఁడు; విదారితదేహుల వైతిమేము; మా

ప్రాణము లీవ పాపఁగ దె పాలునిచేఁ బడకుండ నగ్రజా-

(తెరిలో)

క. సంకయములచే రాజక, వంశక్షయముకొ బొనర్పవచ్చునె? మానం

ద్రాలశంబకావొకొ నీ, ‘వోంకాంతిశ్శాంతి’ చినుకకుంటివొయ్యపుడుకొ

కృష్ణ—(వి) ఇవి ఋషులపలుకులు. శాంతి నుపదేశించుచున్నారు- అయినను
విరమించువాఁడు కాఁడు. ఇందుల కుపాయమిది (చెవిలోజెప్పును.)

భీము—కృష్ణ! చక్కనిదారి చూపించింది. ఇప్పుడు ముందుకు వెళ్తున్నాను. ఇప్పుడు వెళ్తున్నాను.

యన్నదిగదా! ఆమెకలన మనపని కులభముకాదు. ఇప్పుడు వెళ్తున్నాను.

హిడిం—(ప్ర)వేళింపి. హి! హిడింబభాగినేను! హి! పరిష్కారమును నిర్ణయించుకొని.

రాక్షసరాజ! మహాత్మ చ! నీమామలన్నియుఁ గర్జునియెడల మాయమయ్యి పో

యెనే? దైత్యవిరోధ యగుజేవేద్రుని యెడల నిన్నుఁ జంపుటకై కర్జుని

కాళక్తి యొసఁగియుండిను. ఓరీ! కర్జు! నీసైన్యము ప్రావేదము- నీమాంసము మె

సవెదను- (మందఁ గాచి) వీరే నాపతియు మఱియు నన్నయు నేమేమా

యోజించుచున్నారను. "రియన్" మీద నే కర్జుక జంపుదుఁగాక- (సమాపించి)

ఆర్యపుత్రి! నమస్కారము కృష్ణ! నమస్కారము.

అగ్ని—వధూనికా! నమస్కారము.

హిడిం—నుభవై చిరకాలము బ్రతుకుము- (భీమునితో) మత్తుకృమాతి యగుకర్జుం

జంపుటకు నన్నునుమతింపుము. దానంగాని నాకడుపుమంట చల్లఁబడు.

భీము—ఆందులకు నీ వెందుకు? ఇది వినుము- (చెవిలో నేమా చెప్పను)

హిడిం—(కాంతించి) ఎంతింప ఇదిగో? నాయునుచురులచే మీయభిప్రాయ నెఱవేల్పిం

చు చున్నదానను. తప్పక కర్జుని జంపించి నాశాకము తీర్తురుగదా?

(నిష్క్రమించును)

(తెరిలో)

హామారి! భరిద్వాజకులాంకురీ!

చి. ఎడముడి యెంత చెప్పిన భవన్పుతి నమకపోతిఁ గాని యి

ప్పుడు "నిజ" మందు ధర్మజుడు బొంకనినాఁడు ఎవించె నక్కటా!

కొడుక! "చిరాయు వాడు" ఎని కొండిక నాఁ డనినట్టిమిరటిచ

ప్పుడు విలియయ్యే? వెతలఁ బోయెనా? నాసుకృతింబు లన్నియుఁ.

కృష్ణ—(వి) ఫీమార్జునులారా! వింటిరా! ఇంకఁ గుంభసంభవుం డస్త్రసన్నాత

మొనర్పగలఁడు.

సాత్య—(పటాక్షిపమునఁ బ్ర)వేళించి విచారముతో)

చి. "తనయునిచావు సత్య"మని ధర్మకమాజుడు ఎచ్చి చెప్పిపో

యినతరువాత నస్త్రగురుఁడీధను వేటికి దూపు లేటి" కం

చును విడనాడి కొంతవడి నూనునికై వగఁజెంది చెంది దై
వనియతి బ్రహ్మరంధ్రమునఁ బ్రాణము వాసన యొగపడ్డతిక.
అర్జు—(దుఃఖముతో) హా! జగజ్జగదధర్మర! హాపరశ్వశాంతేవాసివియుక్త ధనుశ్వే
దశాం! హాశిష్యవత్సల! ప్రోణాచార్య!

ఈ మంచియుఁ జెట్టయుం గఱపి మాకు ధనుర్ధరు లందుఁ బేరుదె
ప్పించిన వాఁడవీవ మముఁ బెంచినవాఁడవు నీవ నిన్ను ఎం
చించి యసత్యకల్పన రచించి దురాత్ముల మైనమేము ఎం
పించితి మానుయోధనుఁడు వెట్టినపో రొక కారణంబుగక.

పాత్య—(నిరూపించితత్తిపాటుతో) అయ్యో! అయ్యో!

క. కరవాలము గైకొని కం, ధరముం తెగఁగోసి తల యదబ్బుచు మొందెం
బరదంబునుండి కిందికి, దొరలించెక వీరి నైపుదురె పార్వతునిక.

(కోపముతో పండ్లుగొఱుకుచు) ఓరీ! తిరియచందాల! పాంచాలకులకలంక!

మ. దురహంకార మడంతుఁ గాచికొను మో దుష్టాత్త! నీ! నీ! యుధి
ష్ఠిరభూపాలుఁడు విన్న నిన్నెడమముచ్చెక్ గొట్ట కట్టుండు? భూ
వరులెల్లం గని మెచ్చ ద్రొపదియు “నీపాపాత్ముఁ డెట్లయ్యె నో
దరుఁ” డందుం చల ఎంపఁ బాండవుల శంతిస్తోషము స్సంపఁగె.

(ధృష్టద్యుమ్నునిపై కుటుకతోవ భీముఁడు పట్టుకొనును)

ధృష్ట—(సంరంధముతోఁ బ్రవేశించి) పాత్యకీ! ఊరకున్నకొలది నోంకివచ్చిన క్షైలఁ
జేల్చుచుంటివి. కాని యీమహాకర్మలలో నేరమి కావంపనివాఁడవ్వఁడు?

చ. ఎదుట కెఱిండి నుంచుకొని యేసినతూపులచే జయింపఁజే
ముదుకని భీష్టు నర్జునఁడు; మూర్ఖ! యెఱుంగ మృ నామదత్తి నీ
చదివినరీతి; ధర్మజాఁ డసత్యము లాడిన నేటివార్త; మం
చి దనకయుందురె యెవరు చేసినతప్పును వారు దుర్మతి!

పాత్య—ఓరీ! బ్రహ్మహ్ను? మహాపాతకీ! ఇంకను నీతల పగులకున్నదేమి? నీనాలుక
చీలికలు గాకున్నదేమి? పీనుంగులకు దుగించిననడవీనుఁగవు నీకభిమాన మెక్కు
డిదిరా? పాండవస్యాలకుండ ఎగుటచే బ్రతికిపోయితివి. లేదని—

క. కారవులకుఁ బాండవులకు, గారవ మొనరించి భ్రాతృఁ గన్నధరాబృం
దారకునకుఁ గావించిన, నేరమికిం బ్రతుకవచ్చునే యుక్కరికిక.

అర్జు—(నిట్టార్చుచుచు) పార్థతా! శ్రుతియ్యాచితము గానిపని గావించి ప్రపద
కులముఁ గూడ నలుపు గావించితివిగదా?

చ. అన్వతము లాడి మేము భరతాన్వయమంతయు నిందపాలు చే
సినయది చాలదే యిటు లినీ! దశవాయివి నీవు చేయుదే
ఘను లగురాజు లిట్లు కష్టకంతముఁ దుగ్గించుదురయ్య! వ్రాణీయున్
జనకపరాభవంబు విన నైచునె నీతలఁ దుగ్గింప కుండునె?

భీము—అర్జునా! మునీశ్వరులు చెప్పవలసిన నీకులు చెప్పచుంటివి?

చ. “అన్వతము లాడి మేము భరతాన్వయమంతయు నిందపాలు చే
సినయది చాలదే” యునుమి న్నిలుచుంటివి పాప! మీవు; నీ
తినయునియెల్లా బెప్పసకతంబుననో తెలిపిందుకొన్న చ
చ్చినవిత వివ్వరేని లరికిలన చేసినఁ బోదు సాగునె-

వాసుదేవునెదుటఁగూడ ద్రాణీశ్లాఘనీయుఁడేమి? మీకంత యనివార్యమైనచో నతని
పరాకృమము నేను వారించెదను లెందు-

చ. ఎఱిగి యెఱుంగలేవు మదహీనపరాకృమ మొక్కజేర్చిడికే
న్నిజకడఁ గౌరవవిజయ; నాక మొనర్చెద నెల్లలోకమలో
సానిహయఁ దుగ్గింతు నయ్యఁబలు నార్చుదు సందర్శి మగ్గిందఁజేతు నీ
గురుతనయున్ వృధానుతులఁగూర్చెదు తొంకిఁగూడ నిగ్గుకన్-

ధృష్ట—(విచారముతో) అర్జునా! మీకులశీలస్వభావంబు లెఱుంగక విడ్డనిచ్చినప్పు
డే దుగ్గిపదకులంబు నలుపు గావించుకొంటిమి. దానికేమి?

ఉ. బంధుగ లంచుఁ దోడ్పడఁగ వచ్చిన బావమఱింది నెవ్వఁడో
ముందఱ రజ్జు లాడఁగఁ బ్రహేదము చెందుట కాక నిందనే
యందలకొందు రయ్య భవపన్థులు కాని! యువర్ప బోలు మీ
కందనగాయ యాకనకగర్భుడు స్నేహము లేనిరాతిచేకన్

అతియుసుంగాక—

చ. గురుతనయుండు నాశిరముఁ గూర్పఁగఁ జాలినఁ గూల్చుఁగాక నీ
వరయక యిట్లు పల్కదగునయ్య! గురుం గెడపింపఁగాదెయ్య
ధ్వరమున నన్నుఁ గాంచె దుగ్గిపదతీతిపాలుఁడు; చంప కుండునీ
దురమున ముక్కు మూసికొని దొంగజపం బొనరించుభ్రాతృకన్-

సాత్యకి భయపడినా! కన్నీటి పాత్రులూ! (విడిపించుకొనబోవును)

భృష్—రానిము, నే నొంటిచేతిభూతికృతుడను గానులే రానిము.

కృష్ణ—సాత్యకి! ఇంతమేళనకంట వివాద పెంచెదవే! (ఓపునై జేయివై
చి) దుష్పదపుత్రో! నాపదే కాలింపుము.

చ జరిగినదానికీ ప్రాంతము చర్చయైనప్పుట పాడి గాదనం
తరకరిణీయ మేమనెనో! తండ్రిని జంపింకెన్నమై ధురం
ధరుఁ డగు ప్రోకిపుత్రుఁడు వృథా మనసేతుఁ జేటుఁ దెచ్చుఁ గన్
మృతఁ డెరుఁజుకొలె; గానఁ జనుమా! పనిలేవివాద మేటికిక.

భృష్—వాసుదేవా! నీవును విరోధిగలిసి నన్నెకసక్కము లాడెదవా? ఈద్రోణ
పుత్రునకు గీతపుత్రునకును నేను జడియువాడను గాను.

తెరలో

శత్రు సమైక్యములాడి ద్రోణుని గతానుని జేసిన పాపులార! భం
డనము తొలంగి బోతుఁడు కుతారము గైకొని రాఁపిండు ద్రుం
చిన జనుదగ్గి నూతి యునఁ జీమయుఁ ద్రిక్కకయుండ ధర్మ పు
త్రునిబలమిల్ల నేనొకఁడైదుంచి యొనర్తు నపాండవంబిలకే.

కృష్ణ—(అలంకించి) పార్వతా! వింటివా! గురువధసంజాతగురుప్రధంబున నపర రు
ద్రునివలె నశ్వత్థామ సంగ్రామమున కులుకుచున్నాఁడు.

శత్రు కల్లలాడి ద్రోణుఁ గడలేర్పిరిమి గాని, చూడఁడు చిరకాలజీవి యిదిఁడు
మొనకలంగకుండ మొగియింపు మీ వేగి, తీర్చుకొంద మనల దీక్షితగవు.

(తెరలోగలకలము)

ఓకృష్ణాదునులారా ! ఓవాయునందన! మీరెక్కడికేగిరి? ప్రళయకాలముతపహ
జ్యాలాజాప్యమనం, బగుపెనుమంట రణరంగమంతయు భస్మము గావించు
చున్నది రక్షింపుడు రక్షింపుడు !

ధర్మ—(తత్తటపాటుతోఁ బ్రవేశించి)

కా. ఓయీసాత్యకి! పాతీపాక్షు తపితో: నోద్రావదీసోదరా!

కాయ మైట్టలా నిల్చుకొమ్మ చనుమీ? కాలాగఁ గాఁబోకుమీ?
యాయగ్గిం బడి మ్రగ్గిపోయెదము మేమే యాగురుకా; శేటితో
కూయాకాలత త్రెప్ప ద్రాణికతనం; బాపాత్మకుర ద్రుంగరే.

క. ఈడిలిని ద్రోణభీష్మము, హోదధి; “జయమభ్యై” నంచు నుప్పొంగితి న
యోగ దైవము! గోష్ఠపదమం, దేవంగా నొసటెనాసిలే పార్థలకుఁ.

కృష్ణ—(ధైర్యముతో) ధర్మనందనా! భయపడనక్కఱలేదు త్సణమౌసిక పెట్టుము.
(భిగ్గఱగా) ఓసేనాపగులార! పేసలార! అది గురుపుత్రప్రయుక్తమగు నారా
యణాస్తంబులనిమంట. కావున మీరందఱ డాయుధంబులు విడిచి వాచానంబు
లు డిగ్గి నటలనుటిరికి రాఁజలులై స్క్రొక్కుండు. ఇదే మేము వచ్చుచున్నార
ము. (భీమావంశతో) ఈనాయుణాస్తంబునకు నమస్కారంబు లేప్పనొండు
ప్రతికారంబులేదు. నమస్కరింపుఁడు. (ఆందలునట్లొనరింతురు)

భీమ—అర్జునా! శాపదగ్ధుత్త్రీయకులసంఘాతుం డగునీగోపాలునిమంటవొప్పన నీ
పాదము మేటఁ గట్టుకొందువా? పృథ్వీధియస్తంబునకు శరణు చొచ్చుట
పృథ్వీధిని శరణుచొచ్చుట కాదా? (భిగ్గఱగాఁ దెరవంకకుఁజూచి)

చ. అడఁచెద ద్రాణిసాయకదవానలకీలలు పేసలార! కే
ల్లుడువకుఁ డేను వచ్చితి (ధృష్టమృత్యున్నివంకఁ దిరిగి)
“నమోనమ” యందు విరోధియన్త్రుం

గడమట పాడి గాదు బలగర్వము చాలినఁ జాలుఁ జాలదే
నడఁగెద మేగుడెప్పు సమరావనికిం దుగ్రహక్షిరీపద్రాళ!

(ధృష్టమృత్యున్నిచేయివట్టి లాగుకొని పోవుచుండఁగా)

కృష్ణ—(వెంటనేంచి పట్టుకొని తిక్కఱపాటుతో) అర్జునా! అప్పుడే యస్త్రబాళల లి
తనిజాట్టు మట్టుచున్నవి లేదుపశాఁతికై వారుడాస్తంబు నడ్డంబునైచి ధర్మ
జాచులతో నీవుగూడ నిటు రిమ్ము.

క. చేతులు జోడింపింతము, వాతతనూజాతుచేత వడినిడిగాఁ; ద
జ్ఞాతనలమున భస్మీ, భూతుం డగుఁ గానిచో నిముసమునకింకఁ.

అర్జు—(అస్త్రపరిమోగము నటించి యట్లానర్చును)

భీము—(ఆందలిని విదలించుచు స్క్రొక్కుక పిసఁగును)

కృష్ణ—క. ఇదియేమి నెఱ్ఱివిన మీ, య్యచ వారింపకొ విశంబ యైనది యేగ
మదమటి స్క్రొక్కుదుమే మే, మదనెఱిగి చరింపకున్న నసువులుకలవే.

భీము—(అనాకర్ణితముగా నందఱి వీడ్చికొనిపోవుచు నిష్క్రమించును)

గద్య

ఇది శ్రీ...తిరుపతివేంకటేశ్వరు లొసర్చిన పాండవ

విజయమునందు బంచమాంకము.

శ్రీమత్సర్వదేవతామైనమః

పాండవ విజయము.

ప ప్తాం క ము.

(అంతట రథముతో శల్యుడు ప్రవేశించుచున్నాడు)

శల్య—(తనలో కటకటా! ఈదుర్యోధనుండు నారాచకొలఁపైనఁ దలంపక నారాచ విద్యయైన గణింపక సూతపుత్రునకు సారథ్యముచేయ నియమించెఁ డందులకు సేనంగీకరించువాఁడనుగానుగాని తేనివాఁడౌదుర్యును నకు లొంగిపోతిని. (సంతోషముతో) ఎల్ల రాజులును విన {‘వాసుదేవునికన్న మనుడ’} విని రారాజు ను తించుటకన్న జన్మసాఫల్యమేమిండును (స్మృతినభినయించి) మన్న మోహవచ నుండగుధర్మరాజు ‘మామ! నీకుఁగర్హ సారథ్యంబు రాఁగలయుది. నాఁడు పూర్వునిఁ గాపాడవలయుఁ జూచు’ యని పలికినపలుకులు యథార్థంబులయ్యె. నేను బాండవపక్షపాతి నై సమరంబునకుఁ దోడుపడుటకై ఇచ్చుతటి మధ్యమార్గంబు ననేవకాకారంబుతో మచితాతిథ్యంబు గావించునెవంబున నన్ను వంచించి తన వానిఁగాఁ జేసికొనిన రారాజును వంచించినను దుష్కృతంబులేదు, కర్ణున తేరు నడపునపుడు సమరోత్సాహంబు పెంచుటకు మారనుచితంబులాడి కుంచించెద ను. ఇదిగోఁగర్ణునిపటుతీరము? (సరిక)మించి) ఎవడుగాయకడ? రారాజు పంపున మద్రపతి రథచోదకుండై సర్వోపస్కరసంయుతం బగునరదంబుతో మొగసాల నిలిచియున్నాఁడని చెప్పును

కర్ణ—(ప్రవేశించి సంతోషముతో) మద్రక్షరా! ఏమి నాసుకృతియు ఇంక మిత్ర కార్యంబు సర్వరించుటకు సందేహమేమి? (కాగలించుకొని)

చ. నలువ పురారిస్యందనమున న్నొగ లెక్కినచెంద మొప్పు మా

తలి దివిమర్కలాధిపురథంబునఁ బోదకుఁ డైనరీతిఁగా

జలజిల్లోచనుండు తనసారిధిగా నని నేయుఫల్యముం

దలఁపడఁ బోవుకర్ణనరదంబునఁ జేయుచు సూతకృత్యమున్.

గీ. ఏనుమూర్ఖాభిషిక్తుఁడ, నితఁడుసూతి, కులమువాఁడనుమదిరోక్షకుముమహీంద్ర
సూతకృత్యంబు చేయుటచేత నేడు, కలుపుకొంటిమి చుట్టటికంబు మనము.

చ. వారివలె నీవు నశ్యహృదయజ్ఞాడవై నొగిల్గియుండ సం
గరమునఁ గప్పడించొడరఁగా నెక సందియమేల వాకు; గు
ర్భరభుజవిక్రమంబుఁ బరిపఁథికులం బడఁగిఁతు మద్రీభూ
వర! నరపాలగౌరవ మవంధ్య సేవనర్హితి వింత యొప్పడే!

—(పైకి సంతోషము వడించుచు) రాధేయ! నీవు నుడివినపగిది మనకును మహా
త్తులగువారిని బింబపత్రిబింబభావమొక్కడిది? రిధాకోవాకత్వరథచోదకత్వ
రూపధర్మలబుల నుపమ వచ్చిన రాఁచునేమో.

కర్ణ—(నవ్వుచు) మంద్రీసోదరా! దేవతలమాటలుంచును- కృష్ణార్జునులకైన సాటి
రాకులదుమా!

శల్య—కృష్ణార్జునుల కాదేవతలుసాటియనుటకే నాకుసందేహము- ఇంక మనమా?

కర్ణ—(లేనిసౌహార్దమతో) సఖా! ఆభిమానవంతు లగునీపంటివారి కిట్లు ముద్దురంబెద్ద
గావించి పొగడుట తగవుగాదు.

గీ. చండభుజగర్వమున నవ్యసాచివోలె, నేను సమరంబుఁగావింపలేనో నీవు
తోనుజాక్షునివలెఁదరుతోలలేనో, నములమెటు కామువారికోశల్యమనము?

శల్య—నూతపుత్రీ! తోనుజాక్షునివలెనో యంతికెక్కుడుగనో నేన రథంబుఁ గడ
పుదు సేమికాని యా యర్జునువలె నీవు సమరంబు చేయుటమాత్రీయు కల్ల.

కర్ణ—మద్రీశ్వరా! నాభుజబలము నేను బొగడఁకొనుట కాదు- మాచెదవుకదా?
కొండంతలు పలికి గోరంతలైనఁ జేమక గలించిన భీష్మద్రోణు లనుకొం
టివాయేమి?

శల్య—(ఎకసక్కెముగా) మాడకేమి? ఇప్పుడినంబులనుండియుఁ జూచుచుంటిని.

కర్ణ—చ. దుష్టవశీలజాలము నిదానమునందు వనాఘమెల్లఁగా

త్తువరుస నే మహాహాయిలో దివినుండి సుపర్యు రెల్ల సం

స్తవ సేవనరింప నొక్కవరుసం గడికండలు గాఁగ నేడు పాం

డవలమెల్లఁ దుగ్గింతుఁ గురునాథుడు పెంచినయప్పు దీఁగెక

శల్య—కర్ణ! ఏల నోరికివచ్చినట్లెల్లఁ బ్రగల్భంబు లాడెదవు జయించనక్కఱలేదు

ము. గదచేతం గొని భీమసేనఁడు మహోగ్రహ్నార్తిమై దాఁకుచో

నుదితార్కప్రభ కన్నులం చొలఁక మన్యుత్పాల దీపింప నీ

నును రాకప్పడి వాడితూపుగములకొ గుప్పించి నొప్పించుచో
నెమరై నిర్వినుజులు నెల యిపు డిస్సే! యిట్టి యాలాపముల్.

కర్ణ—(తనలో) ఇతఁ డేలా? మొదటిమండియు ననంబధాలాపములే మొదలిడి
యెను. మందేయపకృతి గావింపనున్నాడో? (ప్రకాశముగా కోపముతో)
శల్యా! నాకు సారథివై వచ్చి చేయఁజెసిన యువశత మిదిమా! నిన్న నీతిర
సారధ్యంబునం బెక్కఁడు! మహారథులను జయింపలేదా? ఇంతి దుష్టుబుద్ధి
వని యెఱుంగక రాజు సూతకృత్యులనకు నిన్ను నియమించుటంజేసి బ్రతికి
పోతివి. లేదని—

క. ఈశ్వరవాలముఁ గైకొని, నీకంతయుఁ దునుమకుంచునే? మాలములో
నాకరదము గడపుచు రిపు, లోకము నుతియించునంతిలోఁ గడటాత్త!
ఇతఁ నోరుమెదపక తేరు వోనిచ్చు. కాదనిఁ బ్రాణంబులకుం జేడదవు.

కర్ణ—రాధేయా! నేనానర్పన మానఁగేమి? సారథికి రథికిహితాహితోపదేశంబు క
రణీయంబు గావున నుడివితి. నీవు కపితుండ వైనంతఁ గలదలు కలుపుటకు
మోతువా యేమి? కలుపకున్ననన్న లోకము నిందింపదా? ఇంతమాత్రమునకే
యింతికినదికవు నేనికను మాంసకాక్షియోపాఖ్యానాదికములు పెక్కులుగా
ధలుపన్ననంచి నీకు హితయు చెప్పివలసియున్నదే? దానికెంత కనలెదనోకదా!
కాంతింపుము కాంతింపుము.

ఉ. ఉంటివో లేవో నీవు నరుడొంటిరియై పసులకొ మరల్చి నీ
కంటికడక భవత్సరాజుఁ గ్రావినయప్పుడు; ఘోషయాత్రీ వె
న్నంటినచిత్రీ కేనునకు నర్పణఁజేసితి జ్ఞప్తి యున్నదే?
గంటి రిపుకొ నృపాలు బ్రతికించెఁ గృపాకుండు క్రిడియేకదా?

ఉ. ఫణ్ణున సాయాకాగ్ని శలభంబవు కాకుము సూతపుత్ర! నీ
వర్జిన నింద్రయాత్రీకి భయంబినుమంతయు లే దిఁకాతఁడే
యాగ్నిన నీకుఁదప్పదు భయం బపుథాతనయంబుఁ జేయఁగా
కీర్లఁగఁ బోరుడేని జను మేనిదిగో నరదంబుఁ దోలెదక

కర్ణ—(పలకించి తనలో) మనశ్శల్యాయమానంబు లగునీతని ప్రతిహేల వచనంబు లకు
వోడు మరుత్పాతంబు బుప్పలిల్లుచున్నయవి. (ప్రకాశము)

మ. హీతమంచుం బరుపోత్త బాడెదవనీ ! యీనాడు సారాయి త్రై
నితిలో? మీకది తప్పగాదు పతి నీవిశ్వాసము న్నమ్మి ప
న్నతివంచు న్నిను త్తగ్గ గాఁ బనుప నన్నద్వై గాండాడుమం
గతుకం బంతయుఁ గూలఁ ద్రోసెదవుగా? కుచ్చెక్కలో బామవై

ఉ. ఆహవమందు నేనొరులయక్కుఁ గొరను మద్రీరాజ! క్రూ
రాహిళిరం బొకంట జనుదగ్ని గుతాస్త్ర మొకంటఁ గృష్ణులం
దేహము బాఁయఁజేయుచును నిశ్చితమీయెది; యెంతగా నిరు
త్సాహునిఁ జేసెదో బరవసంబునఁ జేయుము పల్కురెటిక

బృ—(కోపముతో) వెలవచ్చినఁ గులకాంతలను గూడ వికృతించుకొను ప్రజల
చరిత్ర వై యంగ నక మేలునూతాధముండవు నన్నుఁ గల్లుత్రావితి విని యధిక్షే
పించినంత నాపరువుపోవునా? వేపురు కర్ణులు వేయి నాగ బాణంబులు విడిచి
నను గిరీటికి భయములేదు- ఈయనమర్థాలాపములవలనఁ బ్రియోజనయేమి? ప
ర్యవసానం బే నెఱుంగుదును- చెప్పెదవినుము.

గీ. రథము దిగఁబడద బవరంబు నేయు, నెడల బ్రాస్తాణకాపంబు గడవఁదగు నె
కలదు భార్గవాస్త్రంబని కులుకుచుంటి, వాపరకురామ కాప మే మానొ కర్ణ.

బృ—(తనలో నిర్వేదముతో) అర్జునపరాక్రమప్రకాశంకు వెఱవనుగాని నిక్కముగ
బ్రాస్తాణగురుకాపంబులకు వెఱచుచుంటిని- (ప్రకాశముగా) కల్యా! నీభయో
క్తులచే జడియువానిని భయ పెట్టుము- ఇదిగో మదీయతివ్యాప్తంబు “లర్జునం
డర్జునం”డని నాలుకలుక్రొయుచున్న వింకనోరు విప్పక యర్జునుడైన కరదం
బుదోలుము (ఎలుఁగెత్తి) ఓపమాపతులార ! ఓసైనికులార !

గీ. డాగియున్నా రుక్మిష్టవాండవులుజడిసి, సూత సూతిపరాక్రమస్ఫూర్తి కిపుడు
వారుగలతావు చూపిని వారి కేసు, పాయనముగా నొసంగెద బహుళధనము.

కల్య—రాధేయా! నీకింత యపాత్రదాని మేల! కృష్ణార్జునుల నొకరుచూపవలయునా?
గాండీవిముక్త కరపరంపరయే వా రున్నతావు తెలుపునది- రమ్మపోదము.

(పరిక్రమింతురు)

(తెరలో)

క. నాయందలియభిక్షానం, బీయడఁ బ్రకటింప నెంచె దేనియు నీనాఁ
డీయవనీపతిపలుకుల, కై యలుగకుమయ్య పేర్చి నాఁయుమయ్య!

-(స్మృతినభినయించి విగ్గఱగా) మిత్రమా! యధ్యుద్ధాదరం బగుచిత్రమున నొక్కొక విస్తృతికన్గినను నీపలుకుచే జ్ఞప్తికిఁబచ్చినది. ఇక నితః డేమిచ్చును నేను గోపింపను- ఇదే కృష్ణార్జునులఁగించి వచ్చుచున్నాఁడను

(నిష్క్రమింతురు)

(పిదప గృష్ణార్జునులు పరివేళింతురు)

అర్జు—బావా! గురువుకుఁడు మనముగూడ సమస్తి మనియేతలఁచెనుజామి?

ఉ. నొచ్చె శరీరమంతయుఁ దనూరునాకూపములెల్ల విచ్చె నా

కచ్చెరు ఎయ్యో బచ్చిరి మహారథులందఱు; నేనపాఱఁగాఁ

బొచ్చెభయంబునం; గడుపు చుచ్చులువారఁ దొడంగె నున్నదై

వచ్చినార్థచేత మనపార్థివుఁ డెట్టివిపత్తుఁ జెందెనో.

కృష్ణ—కీటి! ధర్మపుత్రుని శమియభయములేదు. కొంచెము విక్రమించియే మనము

కర్ణ నెదిరింతము అందాఁక భీమసేనాదులారనితోఁ బోరుచుండురు.

అర్జు—(లేనినంతో)మముతో) బావా! గురుతనయ పరాక్రమితశయంబున కర్ణవాదం

బుగా ముచ్చటించితి నేగాని నీదయయు గాండీపంబు నున్నంతివఱకు వివ్వచ్చు

నకు విశ్రాంతియేల?

చ. అరదము నాగనిచ్చు తునుమాడెద హరి మసంగినట్లు నూ

ర్జురబలంబుఁ బట్టుకలతో; గడలేరైనదఁ గర్ణ; దంతిపై

కుఱ్ఱక మాను నే యలసి యుండియు సింగము; నేటియగ్ధమే

చిరుముగఁ గోరుచున్నదియుఁ జేతికిఁ బండువు నోకీసుతా.

(చేయెత్తి) ఓచాండవసేనానలార! కర్ణసమతోత్సాహదోహలభుజం డగువిష్ణుచ్చుం

డు ఎచ్చుచున్నాఁడు- తొలంగకుఁడు (ఎలుగెత్తి) ఓకాంతేయమధ్యమ! ఓ

వాయుకుమారి! ఓభీమసేన! ధర్మతనయుం డెచట? నీవు కాలినడకం జనుటెం

చుటకుఁ గతిమేమి? (చెవియొగ్గి) ధర్మతనయుండు రాధేయకృతపరాభవంబు

నం జెన్నుమాని శివీరమువంక కరిగె. మేమును రథాశ్వసూతికేతనంబులు గో

ల్పోయి డీల్పడియున్నట్టో వెనంగుచున్నారే వనుచున్నారా? (తలపంకించి)

వాసుదేవా! పగ్గంబులు నడల విడువుము.

కృష్ణ—నుంచిది. ఇదిగో రథమతిత్పరితంబుగఁ దోలుచున్నాను (అట్లొనర్చును)

అర్జు—(సమరభూమిఁ చేటిపాఱఁజూచి యాశ్చర్యముతో)

చ. గతవజ్రేశేయుడుండె గణకంబుడు చిచ్చుకన్న విప్పి యా

గతిఁ జనఁదెంచెనో యనగఁ గర్ణునిఁజూచితివే మకుంద! నే

డతని జయింపలేదు మనకార్యముం గడలేకుండఁగా

బ్రతికిన రవటం బడయవచ్చు జయ మ్మరదంబు దిగివ్వనూ?

కృష్ణ—హరహరా! (చేపులుమూసికొని) అర్జునా! నీనోటనుండి యెన్నఁడును వెలుప

డని మాటలు వెలువడుచున్నవి. రేపుమాటికి మీకర్థుఁ డెచుగును.

అర్జు—అట్లు కాదు. నేఁడు కర్ణుడు వరపరిసాదిగా నాకంటికిం దోచుచున్నాఁడు

గీ. మట్టమథ్యాన్నమందున్న వెట్ట సర్వ, కాలములయందుఁ గల్గునే ఖరకరునకు

మరలఁజనుదెంత మొక్క. యామంబుగఁడనీ, తేరుమరలింపుమోవాగుడెవఁ యిపుడు.

కృష్ణ—అటులేని గర్లకృతగురుపరాభవంబున ఎందుడుధర్మ పుత్రులందఁడీ దుష్ట నె

పంబునం బోయి కించిత్కాలము విశ్రాంతియు రమ్మ. (పరికిమింతురు)

(వీరపఁ బరాభవక్షేపమనుభవించుచు ధర్మరాజు పగిలేడు)

అర్జు—ఎఁడురా యక్కడ అన్నగారితోఁ గృష్ణార్జునులు వచ్చిరని తెలుసు

ధర్మ—(విని తినునో) నూతన్ముఁడాజన్మపొండవద్దేసి యగుకర్ణునిఁ దెగటార్చి నామ

నోవ్యధదీర్ప రానోపు (సంబరముతో నెదుర్కొని కాలిలించి పరాకాశము)

ఉ. ఎన్నఁడు కర్ణుడీల్ల! మనకెన్నఁడు యుద్ధభరంబు తీఱి! నా

కెన్నఁడు సంతసంబు భుజియుండు నీకెన్నఁడీకెన్నఁడందు నా

పన్నుండవై మరారిపదపద్మము లాఱనిభక్తిఁ గొల్పనా

చెన్నఁటి నేటికిం దెగుట చేతులెనయ్య యనుంగుడెప్పుడూ.

కృష్ణ—ధర్మపుత్రా! వాఁడెన్నఁడు మీనోఁ బగగొనెనో నాఁడేగతానుడెయ్యెను.

ధర్మ—(నిట్టార్చునించి) వాసుదేవా! వాఁడునన్నుఁ బఱచినఫాల్గు మఱచెనన్నను

మఱపురాకున్నవి. జాన మాడిందుట ద్రౌపదిని భంగపఱచుట మొదలగునెల్ల

లటుండనిప్పు—

౧. మీరెడ యైనకాలమున మీఁదికి వచ్చి సిఙ్గంబుఁద్రొంచి నా

తేరును సారథిండునిమి దీప్తశరంబులఁ గాయ మత్యస్య

గౌరవు గాఱుగాయములుగా నొనరించియుఁ జంప కెన్నియో

నోరికి వచ్చినట్టులని నోవిడచెం బలుపల్కు లేటికి.

అర్జు—(దుఃఖముతో) కడచినవనికె విగచిన ఫలమేమి? మేమిందఱు మున్నను దమకుఁ
బరాధవంటి రాకుండఁ జేయ లేకపోతిమి.

చ. కరుపతియొద్ద నిన్ను గయిశోగఁ బ్రీతిజ్ఞయొనర్చినట్టియా
గురుఁడు పరాధవించు ననుకొంటిమి నాడని యీగి తెట్లా పా
గరములు పెద్దయేలులును గాల్యలు బోదెలుదాటి యింటిమం
దటిచిలుగోతిలోఁ బడిన నావిజయందము వచ్చె నక్కటా!

కృష్ణ—నిధి దురతికృమణీశులందఱు యొక్కొక్క తటి నిట్లే తలఁప రానియవస్థలు
తటస్థించుచుండును.

ధర్మ—కృష్ణార్జునులారా! ఏల యప్రస్తుతివిచారియి? ఏల గతజలసేనుబంధనము

చ. అలయుదు మోశరీరమినుమంతయుఁ కూలిని. గ్రేణిసేయునా
కులుప బలంబునం గెలుపు దుర్లభ; మేగతి వాడుచచ్చెనో
బలుడుడు నాదువీనులకుఁ బండువు సేయుఁడు. పానిగూపు క
న్నులనిదె వేలుచున్నది మనోధృతి చాలనిభీతి పెంపునకా.

అర్జు—(తనలో) ఈయనఘండు కర్ణుడు తెగటారి ననియే తలంచుచున్నాఁడు.
(ప్రకాశముగా వినుచునుతో) అగ్నిజా! మీకు భీమసేనుఁడేలప్పుడు. కాని
సేనుగాను. గురువధజరితద్విగుణీకృత క్రోధాతిశయంబున మొన్నటి నుండియు
నశ్వత్థామ మండిపడుచుఁ దలచు నన్నుంబాఁకుచుండును. నేఁడెట్టకేలకు నత
నిఁ గడచి భవవశ్యేషులంబు గావించుతటి భీముండు మీపడినపాటు దెలుప
జేవరసేమం బరసి పోదునని వచ్చితిని. నాతప్పు సైరింపవలయును.

చ. సెలవిడి పంపినం గదన సేమకుఁ గోయి విరోధిధర్మయం
గలఁచి కురుక్షేత్రించు సముఖమునఁ గర్లుని నేడు సెలకుం
బలియుడి సూర్యుఁ డస్తగిరిఘటనున కేగి మున్నమీపదం
బులు విలసత్కిరీటుమణిపుంజము చేత నలంకరించెనకా

ధర్మ—(దుఃఖముతో) తప్పుఁడా! కర్ణుడు భీమాదులసేనాక నన్ను గూడ బరాధవిం
చెనని వినియు నానిం జంపక నాసేమం బరయ వచ్చితివా?

చ. సమరమనలను శత్రువులఁ జంపక శత్రులచేతఁ జాక జీ
వము ధరియించి త్రిమృదుకవం బగుక్షత్రియజాతివానిసే

మ మడుగ నేలకేళత్రజనమరగర్తనబద్ధకంఠ

క్రిము లగువారిమేమ మడుగం దగుఁ గాక ధవర్విదగ్గరికి.

గీ. రాధకొడుకట్టునన్నుఁ బరాధవించి, నందుఁకు నేను దూఖంబుఁజెందవకట!

చేతఁ జిక్కినవన్ను హింపింపకుండ, పదలేవందుల కేనిక విగవలయు.

కృష్ణ—ధర్మశ్రుత! ఏల వృథాప్రసంగంబు నావించుకొనెదవు. నేను మరయవచ్చుటయుఁ బట్టాయెవాయేమి?

ఉ. ద్రాక్షిశరత్తులంబుల భరంపడి యుంటిమి కాన సైనిక

త్రాణమునర్ప నీయనుఁగుఁదమ్ముని భీమునిఁ బించి నీపరి

త్రాణమింటిగి నేదటి పదంపడి యేగఁ దలంచి వార మీ

ప్రాణముఁ గాచుకొందలఁచివచ్చినవారము కాము పార్థివా!

చ. ఆలంక గొంటి మేము పదియాఱుదినంబులనుండి కత్తుగో

ర్బలమునఁగాఢి! కర్ణుఁ డొకపట్టున ని స్తులయించినంత నే

క కవిశాటుతో నొరులకప్తమఖంబులు చూడవైతి నే

డలఁతిగఁ జచ్చునమ్య వివిధాస్త్రధురంధరుఁ డాతఁ డబ్బుఁడే.

ధర్మ—కృష్ణ! నమయోచితము లగుమాటలతో నేమిరే. కర్ణుఁ డలంతిగఁ జచ్చువాఁడును గాఁడు. ఈయర్జునుఁ డతని జంజంపఁ దగినవాఁడును గాఁడు.

చ. అని యొనరింపఁ బోవునమయంబునఁ “గర్జుని గల్పువారి లీ

మొన నావ” రించు నే నడుగ మోసము చేసె నితండు “నేను నే”

నని నను; లేకయున్న విహింతరథమామికి ఎచ్చి తాఁక నే

ర్బున? నిశితాంబకంబులును సూతకులీనుని పోటుఝటలుక.

చ. కొడుకులనిర్బరక గనియెఁ నుంతి ముఱక; బయి కాను పక్కటా!

పడుచుయి పుట్టి కేల మగవాఁడయి పుట్టెనొ పుట్టుఁగాక ము

న్నడఁగినపుంస్త్వ మేటికి బయల్పడెనో? పడుఁగాక యూర కి

బడుగు కరంబు గాండివము పట్టెగ నేటికిఁ జెప్ప మచ్చుతా!

హా! పితృవత్సలులార! అభిమన్యు మహోత్కమలార!

మ. పినతండ్రికొ సహజేవునికొ నమఁబనికొ తెల్లంద్రాని న్నన్న దు

ర్జనమార్ద్రస్యదు కర్ణుఁ డట్టులు ధనిర్జ్ఞానంధనోవృంధ వా

ఘనవిభావములకా గలంచి బ్రతుకంగా నేర్చునే? యితడ
స్కను మీరిర్చుట యొక్క యోగం తుదకు సంగ్రామమునం మండినకా.

—మహారాజా! సర్వధర్మము లెఱిగిన తమరే యీలీల నశ్శిల్పములు పలికినగా
దన జాలువా రెవరు?

1. చంద్రునినంటే, జంపెద విశాంపతు లందఱు చూచుచుండగా

బంపుడు మమ్ము, భీమునకు భార మగుచు గదనంబు, చాలు మీ

లెంపును జంపు, జానునకు దెల్పెద మద్భుజవిక్రమంబు, మ

న్నింపుడు తమ్ములందు దయ నింపుడు తెల్లంపుడు కోపవల్లకా.

—అర్జునా! మరల నామం దేటికి మగవీరము లాడదవు.

2. కుంభభవుండు నీవలనఁ గూలెవా? భీష్మఁ గూల్చి విక్రమో

త్తంభన మానిరించితివా? తామరి సాక్షునితోడులేక యా

శంభువరప్రసాది మగు సైంధవుఁ దున్నితొ నీవు సంగరా

రంభమునుండి యిందనుక వచ్చినశూరులపేరు దెల్పుమా

10 బహుటచే గాంధీమంబుపరువును నీకు సారథియగుటచే హరిమర్మాదయుఁ
గూడ యావు మాననవి—

• రథియై తామరసాక్షుండు, ప్రభవము గావించు గాంధీవంశసగుము నా
రథివై నడపుము శేరీ, విధమునఁ గర్ణుండు కుంగు వీరపుష్పా!

—(కోపముతో వాఱుటెఱికి) కృష్ణా! ఇందుల శే మందువు?

• మాలిమి మాలి యితఁ డనుమాటలకన్నటి కింతసేపు నే

దాలిమి: బూముంటి నీకఁ దన్నుడఁగా నితిఁ డన్న గాడు వి

శ్శేల “శరాసనం బొరుల కి” వ్వును నెవ్వఁడు; వానికంగ మీ

వాఱునఁ దుగ్గంఘఁగాఁ బ్రతిన్ పట్టితిఁ గావునఁ దుగ్గంకు నీతనికా.

(ధర్మరాజుమీది కుటుకబోవును)

—(నవ్వి) పాగ్గా! ధర్మపుక్కునిం జూచి కర్ణుఁ డనుకొంటివా యేమి?

• అన్న జగత్ప్రసిద్ధుండు మహాత్ముండు ధర్మపరుండు సత్యసం

పన్నుండు దారమానసుండు వైరిపరాభవభిన్నుఁ డౌచు ని

న్నన్నవి సాటిగాఁ దలఁతు రమ్మ! ప్రితిజ్ఞ విరోధిమీఁదఁగా

కెన్నక యన్నదమ్ములపయి న్నెలవేర్తురటయ్య! ఘట్టనా?

అందును నూత్నధర్మ మలోచింపుము. హింసావిషయక ప్రితిజ్ఞ గణవేర్పకున్నను
నాతకంబు రా నేరను- అదియునుగాక శ్రోణవధోపాయోపన్యాసంబున మ
న మయ్యనఘున కుపదేశించిన పలుకు లప్పుడే వ జచితివా?

అర్జు— (యోజించి) కృష్ణ! నే నేమితప్పు చేసినన నా గాండిసం బొరుల చేత కిమ్మ నను
(ధర్మ రాజుం జేయెత్తి పాడుచుచు)

ఉ. న్యూతిములోన రాజ్యము సుయోధనుపా లానరించి కానన
వ్రాతము లేల బోయిని రాసవు నీ వని కేగ నేల? రా
ధాతనయాశుగోత్కరవిదాగితవిగ్రహతాగ్రిహంబునక
నీతి దూరంగ నేల? నను నెట్టక దిట్టక నేల? ధర్మరాజ!

నీ. నీమూలమునగదా నెలలెత్తుక గొల్బులో గారానియిట్టింది కలిగె నాడు
నీమూలమునగదా నిన్న మొన్నటిదాకక బడరానియిట్టి పడితిమేము
నీమూలమునగదా నిలువ నీడయులేక గొంతినూర్చురయింట గడువవలసె
నీమూలమునగదా నేలబాసితొలంగ పదివదాతేండ్లు వెంబడినకొడుకు
భరితికుల గౌరవలబును బాండురాజ, గౌరవంబును దమ్ములగౌరవంబు
వో నడచెనార! నీపాటుబోశుతనము, దళితనిజయోధులతేజ! ధర్మరాజ.

కృష్ణ—ధనంజయ! భ్రాతృవధోత్సాహమింక బాలింపుము, నీపంతము చెల్లెగదా.

క. అక్కసునన జంపెననని, నిక్కముగా బంతమిడియు నిందించినచో
జక్కాడుట యే యగు నని, వక్కాణించెనరు పెద్దవారు కిరీటి.

ధర్మ—గోవిందా! నీల వారిం చెదవు? కత్తిరూపునిప్పు- కంఠము దునుమనిప్పు-

గీ. సోదరుల బాధపఱచిన సూడుకాడు, పాతకుడుధర్మ రా జేలబిరుకవలయుఁ
“గర్లుకుఁబాల కన్న నే కకిమనంగె, బలిర!” యని పిరుపడుతనీ బావమఱచి

అర్జు—(వశ్యాత్మాపహాతో) కృష్ణ! యేనిప్పు డగ్రజుం గినిన పలికినయప్రియంబులకు
ను నింపనుకక గర్లునిం జంపకుండుటకును దగినప్రాయశ్చిత్తంబుగా నాగొంతు
కోసికొనియొనను- (కోసికొనబోవును)

కృష్ణ—(వారించి) విజయ! మతిభోంశమాయె నా! గ్రహగ్రస్తుండవైతివా? లేక
కర్ణు నెదిరించుటకు జంతువుంటివా?

అర్జు—అయ్య! తిగ్రహులపాణి యగుశంకరుండు వచ్చినను నేజడియేవాడగాననియె
‘జింగియు నప్పు నెల్లిదము నేయుచున్నావా? యాగార్థం బగునాయంబుతో

సప్తద్వీపాక్రాంతం బగుభూతకృంబంతయుఁ దిరిగి యాధర్వనందనునిచే రాజు నూయంబు చేయించినవారెవరు? ఈమహారణంబునంగిందిదళిష్టంబుగాఁ ద్రిగర్త సేననంతయుఁ జిందఱునందఱు గావించిన వారెవరు? మున్నుశ్తరగోగ్రహణ కాలంబున ద్రోణకృపాశ్వత్థామకర్ణదుశ్యోధనదుశ్శాసనప్రముఖమహారథికులయు స్త్రీషంబులు తెగఁగోసి యుత్తరకు బాహుపాతి కలకై తెచ్చింబుచ్చినవారెవరు? మదీయగాండివ ప్రయుక్త శరధారచేఁ గురుసేనయెట్లు పీనుఁగు పెంటలై యున్నదో కన్నులున్న వానికిఁ దెలియఁగలదు- కానీ యీమాతాపిజానీం దునిమిన పిదపనే ప్రాయశ్చిత్తంబుఁ గావించుకొనెదను (ధర్మరాజు దిక్కు) శేవా!

చ. కలువలదాయ యస్తగిరి గహ్వరమున్ జొరకుండఁ గర్ణునిం
బలుగురలోనఁ జంపి మురవైరి కొనంగెన గాండివంబు; నా
వలుకులు విశ్వసింపుము సభాజనయోగ్యుని నిన్నుఁ గిన్నఁమై
దెలియకఁ కొన్ని కార్జుణచితిం గరుణింపుము నీకుమౌక్తికదఁ.

కృష్ణ—(చిలునవ్వుతో) ఆర్జునా! కర్ణవధయే యవిశిష్టయైనది యాత్మహత్యనిప్పుడే జరపితివి- ఆత్మస్తుతి యాత్మహత్యతో సమానమయినదేగదా!

ధర్మ—ఆర్జునా! నేఁ గరుణించుటకు నీచేసినయపరాధమేమి? నీనుడివినపనులలో నేను జేయనివేది? ఎన్నతప్పులేనియు నాయండకలపు-

ఈ ఏనసమర్థుడెడఁ ధరణి యేలఁగఁ జాలఁ దపోనియాధీశై
కాననసీమకున్ జనదఁ గర్ణునిఁ దుగ్రింతువా? కర్ణుచేతనే
ప్రాణము గోలుపోయెదవా? భండనభూమిఁ బరిత్యజింతువా?
పూనినమానసున్ విడిచి పోయి సుయోధను నాశ్రయింతువా?
(దిగ్గున లేచి పోవును)

కృష్ణ—(పట్టుకొని) ధర్మపుత్రా! ఎవరిమీఁద నీయాగ్రహము? నిజముగా రాజ్యమే యట కంగీకరింప వేసి—

చ. అనుజాలచేత శత్రువుల నందఱినిం గెలిపించి వాయునం
దను నవనీందునిఁ జేసి విపినంబుల శ్రేగుము సంగరంబు కొ
రి నడుమ మాన్వఁగాఁ దలఁతురే నృపవీరులు! రాజు లేచి పో
యినఁ బగజొరకొ విజయమే యిఁకఁదక్కురు పోర నటికొ.

ధర్మ—వాసుదేవా! నీసంగరంబు మాన్పుట కిది యేనుబ్బివర్తింపఁ జేసినదా?

ప ప్తాంకము.

చ. సంధియైనర్తు మన్నను దిసంకులు గొట్టినవారు లేరే? గ

ర్నాంధులు నీ వెఱుంగ వె? జనూపజనుంబులు నావి కావు ని

ర్నాంధులు చేతగాదె సమరంబునకుం దల యూచె వీరిదో

ర్నాంధుడు ధర్మరాజు కృపాకపి భునానుడ. బంధు కోటిలోక

అర్జు—(సిగ్గుచే దలచుచుకొనును)

కృష్ణ—నిర్నాంధులుచేతనే సేటి కీపయనము మానుము. ఈతప్పులన్నియు నావిగాదలంచి ద మాంతుకర్తలంబున నన్ని జూడుము. నీ కివే పదివేలవందనములు. (మొక్కుచు)

ధర్మ—(లేనదీసి పృశ్నపిత్తో) కర్ణకరాహతుల కాహతు లగనవయవంబులవలని వికారంబునం గలుపితిహృదయంజడ నగటం జేసి—

క. అన రాసమాట లనితి, ముని నిన్నుంగలచి నింద మెవీతి నాచే

నిన సేరియు నీ నేపున, యున మఱుంగవలయు నిక్కముగమహితాత్మా!

కృష్ణ—అర్జునా! తలయెక్కు మింకను విషాదపడెయెదలవేల? మీయన్న గారినుఖిప్రి సన్నభావ మోకోంపును. (చిలునవ్వుతో) నాపుణ్యము కలింబున మీయన్న దములిరువురును బృతికితిరి.

అర్జు—(సలహుత్తి) అగ్రా! నాతిప్పులు వైరింపుము (కన్నీటితో మ్రొక్కును)

ధర్మ—(లేనదీసి) తప్పురా! నన్నుమన్నింపును. (కన్నీటితోఁ గాగిలిండును)

కృష్ణ—(నవ్వుచు) నావలారా! యిక నేడ్పు బుడిగి కర్తవ్యమాలోచింపుడు (ఇరువురను విడదీయును)

ధర్మ—(చేరదీసి) తప్పురా! భరతవంశోద్ధీపక! నామా ట్టులు బుందును.

గీ. ఒడలు గడు నొచ్చెరయ్య! సుయోధనుండు

పొడుపుమనఁ బోలు నన్నుఁ గర్ణుడు పొడిచిన

వింటి పోటుల; నింక నాకంటినీరు

సుమనఁ దగుఁజుమి కర్ణుఁడు ముని నేడు" అని కడగొట్టెత్తుడును—

“గీ. వెంటఁబడి వింటి నాకంతమంటఁబూర్చి, వెక్కిళ్ దీసి వుదరులువేయవడ

పొచ్చుమొ దిక్కుగల్గిరపాంత, కప్పుడ య్యధముఁజంపి నాతాపహర్షమయ్య”

అని పెద్దకర్ణుడును నానుఖియు నన్నుఁ బ్రోయించుచున్నారు.

చ. పడముడి నాల్క... గోయఁ జని వానిఁ వాఁ డొనరించినట్టి యా
గడమున కన్నిరాట్టా పృథికారము చేసికొనక నమర్థుఁ డా
తఁడు నిమఁ నోలె; మాముగురి లాపము వాపఁగదయ్య; పేర్చిని
పుడ చని వానిఁ దుర్గించి; నిను మ్రొక్కగఁ రా దివ కొప్పు దీవనల్.

అర్జు—అన్నా! యొక్కరని విత్కాడింప నేల? మన మేగరమును వానియవమానము
నంతో యింతో పొందినవార మే (కొధముతో) కేవా! నీపాదములతోడ
నేడు కర్ణుని మనుషకున్న మాతాశిర్మగ తులకుం దప్పవాడఁ (వివయముతో)
నన్న దీవింపుము.

ధర్మ—(సంతోషముతో) కృష్ణార్జునులార! మీకు జయ మగుఁగాక.

క విజయుఁ డనునీదువామం, బజయుఁ డగుకర్ణు నిపుడ యనిఁబుచ్చించి జయ
ధ్వజ మెత్తించి నవస్త, ప్రజకును మాకును మహోత్సవపద మగుఁగాక.

కృష్ణ—పోయి ఎత్తయు రమ్మ. (కొంతపల కరిగి) ధర్మనందనా! నీవిటనండి చూచు
చుండులు. మీరాకకై పడముడి వేచుచున్నాఁడు (నిష్క్రమింతురు)

ధర్మ—(తెరలో) ఏమగునో? జనాపజయులు దైవాధీనముగదా!

ఉ. అస్తులహర్షునందలీరయంబున, లాఘవమంపు, బాహుద
రమ్మున, నస్త్రశస్త్రముల, ఫల్గునుక గయికోడు వాఁ; డిక్క
దమ్మరివంకఁ గృష్ణునిసుతారము, కర్ణునివంక బహుళ
పమ్మను నామదిం దిగులు వాపుచునున్న వికార్యసిద్ధికై.

(తెరలో)

క. ఒక్కరుడ యయ్యుపడముడి, జక్కడఁ డొడంగ నేనఁ; జంపుడితనితో
నుక్కడఁగుదు రప్పొండపు, లక్కడికి వేగ మేగ నగు మనమెల్లక.

ధర్మ—(విని) రాజా పురికొల్ప శకుని వృకోదరుం దాఁచుచున్నాఁడు (నిరూపించి)
ద్యూతం బుగ్గడించి తమ్మఁడు విజృంభించిన నుక్కడఁగి తేరుపై నొరిగినాఁడు
“న్యాసకొగ్గహనానాయ” యని వీనిచేతనే ధృతరాష్ట్రుఁకొంపకీగతి వచ్చినది
వీనికి జక్కని ప్రాయశ్చిత్తము జరిగినది.

(తెరలో)

ఉ. ఉమ్మలికమ్మఁ డీర్చుకొనుచుండఁ గటా! పవమాన నూతి రా
తమ్మనితోమ్మఁ జీరి బెడిదమ్ముగ వెచ్చని నల్ల ద్రావుచుం

బొమ్మల పోలికం గడలఁ బొంచెనరేల నరేందురీ! బార! నీ
నమ్మక మంతయుం బెల్లినవా? యిక తీసి! నూతనంపవా!
ధర్మ—(సంతోషముతో) కర్ణుడు చూచుచుండగ నే పెద్దతమ్ముడు కృతకృత్యుండ
య్యో- విఁకఁ జిన్నతమ్ముడుమాత్ర మేలకాకుండును? నేటికి దుశ్యోధన మా
యాభివ్యక్తయం నొకకో డూడినది.

(దృష్టినించి యేవముతో)

ఉ. ఆక్కసుదీఱి రాససతి నంతలుచేసిన వానివత్సయుం
జెక్కలుచేసిన నృగలు జెల్లదు గాని తదీయతాంసయుం
గుక్కలు నక్కలుం దినపు శ్రోలరు నిక్కము వానిరక్తముతో
రక్కను; లక్కటా! యెటులఁ ద్రావితీ నేవము లేక తమ్ముడా!
(మఱియొకవంకఁజూచి) పిన్నతమ్ముడు కర్ణుడు చూచుచుండఁగనే వృషసేనని తల
దొల్ల నేసి (యోజించి) ఈంధ కర్ణపథాంతరము కాఁదగినది.
తే. గీ. ఉన్న రేనేడుక్రికి మొన్న సింధు, రాజు నడఁచినయంత పరాక్రమంబు
యోగిక్రెనను బంధువియోగదుఃఖి, జనిత తాపంబు కోపంబు బెనుచుఁగాదె.

(తెరలోఁ గలకలము)

ధర్మ—పుత్రవిధజనితాదుర్మయునఁ గర్ణుడా గ్నేయాద్యస్త్రమ్ము లుపయోగింపఁ ద
మ్ముడవలీలగాఁ బ్రిత్యస్త్రప్రయోగంబున వారిండుచున్నాడు.

(తెరలో)

ఉ. ఎందుల కీదురాళ; మనమిందఱుతో గన దుస్ససేను న
స్పందితుండై విచిత్రవిధ నల్ప బళాః; యతండు చూడఁద
న్నందహః డీల్గటా, విసేను నానుడిఁ గర్ణుడుఁగూడ; నిప్పుడే
నిం దగదే యమాత్తజాని నెయ్యుఁ దియ్యు రాజనందనా!

ధర్మ—(విని) అన్నప్పుడన్నను గురునందనుడు మిగుల దయాళుఁడు ఈతులువమిడికీ
పథ్యవాక్యము లెక్కత్ర.

(తెరలో)

క. మామయు నీవును బ్రదుకుండు, నేమయుగా; జాపులేని చిరజీవులుగా?
హుమాట కేమి చత్తుమో! యేమగుచుమో! దైవలిఖిత మెట్లున్నదియో.

ధర్మ—(విని) ఆ! నే ననుకొన్నటులే జరిగినది.

(తెరలో)

గీ. మేటివిలుకాడవమ్ము సూచినప్పి, యస్త్రసంగాన మొనరించి తనయలైన
యమరులదేశవృత్తువన్నావారహిశరంబు, పరువుకోగొట్టెదెట్లైన యరనివిడుము
ధర్మ—(విచారముతో) మరేక్కరూ! సత్యసంధుడవుగాన నీవన్నచొప్పున నాయము
నర్చుచున్నావు- మాయవృత్త మెట్లున్నచో? (సంతోషముతో), బ్రతికితిమి-
చక్రియేదోయుపాయము చేసియుండును లేనిచో గిరిటము ముత్రమే పొంది
యూరకుండునా? నీ డింద్రదత్తుచుకుశక్తి నేనాటి కానాడు తమ్మునై
బ్రహ్మగింతునని మురొధనతో జిహ్వయు ముచిపొవు వాడట- ఇది యం
తయు వాసుదేవుననుగ్రహమే (విచారముతో) ఈ కిరిటరాజమా!

చ. గొనలు పుట్టిం జేసె ననసూరినాన మొసంగి యింద్రుడ
ర్చుచును నీకు; దాని పడఁ ద్రోవె పాపపుర బాపబుద్ధి, తే
ల్లనితిల పాగింజ్జునె విలాసచలన్న పరత్తు కాంతివ
ల్లన పునస్కరీటసహకారము కల్గిన క్రీడిమాధుర్యం

(శత్రుగణముతో) ఏరూ! యానాపపుర బాపబుద్ధులంతులను విడుచుస్వరగుండు
తెమరల దేశవక్తు విజృంభించుచున్న నే? ఇది యిట్టిద కావున నీ పురుషులను
పై దీరిం బడవేయక తమ్మునికై దాచిపెట్టివాడు- ఇదిగాక యాశక్తి యిం
ద్రదత్తుం బగుటకాడ నీనికి సంజేహకారణము కాకపోదు- పాపము శాంతించు
గాక- ఇక నిది యేమిచేయగలను (నిరూపించి) దీరికైతమ్ముని కాటుకొడ్డ
నారసములు వ్యయమైనవి- (నొజించి) కర్ణుడు భాగవత్త్రయపయోగింప
లేనేమో! పాపము! శాపోపహతుడెట్లు పరమోగింపగలను- (స్మృతిసభి
యించి) బ్రహ్మరాజ మేమయ్యెనో? (అకసమున)

క. అరదంపుర జక్రిమది భూ, సుర శాపముకలనఁ గురింగుసురసాధసుతుం
డతలేక పసికీర్నము, ననుకంగలనాడు వాఁచినారాదములక.

ధర్మ—(వి) ఇక వీనిభయము లేకమేల నాకుండదు- గాన దరికరిగి నీవిధ కన్న
లారం గాంచెదగాక- (నిష్క్రమించును)

(అంతః గృహస్థులును గగ్గితలును బ్రవేశింతురు-)

కన్య—(భుజుమతో జక్రియనెత్తుచు) పాగా! మహారాష్ట్రము శరపర్యయోగ నుపును-

చ. అరము నేలఁ గ్రుంగి రథమం దొక రొక్కరు నేలమీద నం
గర మొరింతు రెట్లు! త్వరగా రథవక్రము తెస్తుకొందు. వీ

ష ష్ఠాంకము.

తరఘనితోడఁ బోరుట యధర్మము కావునఁ జెప్పవలసిఁ గా

ని రథము లేక పోయినను నీకును శాంతి జంకి కాదుమా

కృష్ణ—ఏమి రాధేయా ! విన్నవాఁడు చదివిన ధర్మశాస్త్రము నేటికాదకువచ్చెనా

గీ. ధర్మమరులైన మాపాండులనయులేవు, రికుతుభంబగు మీకందఱకునగీడు

వచ్చు ! వచ్చునుగాక కప్పడికిఁ గరుణ, వచ్చునే దయ మృగ్యుశేషతకుఁ గర్ణ!

కర్ణ—కృష్ణ! ఇందుకు భావభంబుల ప్రిస్తావన మేమున్నది. రణధర్మము కావున ను

డివితని. నిలిచిన నిలువుఁడు. లేదని మీరును గిండ్రికి దిగుఁడు. గదాయుధము

చేయునను.

కృష్ణ—కర్ణ! నీజేపాటిరణధర్మము లనుష్ఠించితివి! సిగ్గులేక ధర్మముఘటలపెట్టె

దవు మాకు మారణధర్మంబులు తప్ప మీరణధర్మంబులతోఁ బనిలేదు.

ఉ. పెల్చిన చాలకాలమునఁ బెక్కురు గూడి ధనంజయౌత్సాహం

గూల్చుట ధర్మమ! కొడుకుఁగజ్జలఁ గొంతని లక్కయింటిలోఁ

గాల్చుట ధర్మమ! కనులు గానక ద్రాపదిచీరలెల్ల నాఁ

దొల్చుట ధర్మమ! యలమశోదరమందలి గెల్పుధర్మమ !

కర్ణ—(లజ్జించుచుఁ దనలో) హేదై ఐమా ! వాయునర్జిత సుకృతములన్నియు నెడట

దాఁచితివి! కర్ణ నీరీతిఁ బొరుషము లేనిచావు చంపెదవా? (కన్నీరు తుడుచు

కొనుచు ప్రికాశముగా పారథితో) మదీశ్వరా ! ఆరదనుమీఁది గదాదండ

మందిన్ను?

మహాసౌగ్ధ—తలఁగుం దిగ్గంతులెల్లం; దలఁకుఁ గులగిరు; ల్పారలల్లాడు; బృధ్వీ

తలమెల్లంగుంగుఁ; గాశోదరపతియును మత్స్యాఘాతంబుచేతఁ

దలలెల్లన్వంచు; నీశాత్రుఁబలములు భీతంబులై పాటు; వాధుర్

గలఁగుం; గర్జుఁడు కేలంగదఁగొని సమశోత్కంఠమై బోరువేళఁ

కల్య—అంగరాజా ! నీగదాయుధప్రళంస యుగైత్తి చెప్పకును భీముండు విమను

ఉ. “నాగశరంబు నూటిపెడె నావనినంబులునమ్ము” నుంచునే

మోగఁగవింటివే? యింక నరుం బరిమాల్చుట కేదిదిక్కు? నీ

యాగడ మింతచేసె బొలుపారఁగ కేర్చినవింటి వివ్రయే

యీగతి నుండఁగాఁ దెలియు మేమగునో గదచేతఁ బట్టినక.

కర్ణ—శల్యా? ఎన్నడును గొఱగాని పట్కలేపలికితివి. మణి యనికొని యగ్నికణ
ముం గేలదాల్చిన నాకుందగిన కాసి చేయుచుంటివి రోగగగ్నిస్తునకుఁ బెదవి
విడిచిన వైద్యునివలె దిగులు వెలకొల్పుచుంటివి.

శల్య—విమగ్నిస్తునకు విభీతకఫలంబులు మధురంబు లగుఁగతి నీకప్రీయవాక్యంబులు
గాని రుచింపవు. కానిచో నావీయోపదేశంబు నీకు వెగటగునా?

కర్ణ—ఆది పరస్పరసమాగమకాలప్రభావము గాని వేఱుగాదు, ఇఁక నేని యిట్టికొఱ
గాని యూపదేశంబు లొనకంపక గద నాచేతికందిమ్ము.

శల్య—అంగపతీ ! నాపలుకులు విశ్వసింపును. నీవు గదాపరిశ్రమ మొనంగవు.
తేరు పెకలించుకొనును. పీనును సహాయపడెను.

కర్ణ—(తనలో) కటకటా! ఈపాపాత్మకంమారకుండఁడు! (భుజులు కూపి రథవక్ర
ము వైకత్తుచు) ఇదియేమిమింత! నగరాంశ్యపట్టణ సముద్రంబులతోఁ బుడమి
యెగయుచున్నది గాని రథచక్రంబులు కదలవు. కాలక్షాసన్నమైనదని తోఁ
చుచున్నది. హమరోధన ! నీకుఁజేయఁదగిన యంతయుపకారము చేసితిని.
నన్ను చున్నింపుము. దైవప్రాతిహత్యంబున మడియుచున్నాఁడు గాని కర్ణఁడు
మనుష్యప్రయత్నమున మడియువాఁడు కాఁడు.

(తెరలో)

ఉ. ఓగురుపుత్ర! యోక్యపుడ! యోక్యతవర్మఁడ! రండు కర్ణఁడా
లాగున జన్మియుం దనబలంబునఁ గురింగిన స్వంద నాంగయ
లాగిన రాక కన్తపడులాగు గనుంగొను చూఁకుందుర

యో! గతిమాలువాఁడగునొక? యిఁక తేఁడు హినుండు కుంగుట

కృష్ణ—ఘల్లునా ! వింటివా గుయోధమనిపలుకులు ! తడయక పీఠిరంబిపుడెక్కుంప
వలయును. లేదేని వారడ్డమువత్తురు.

ఉ. ఓదము తల్లివ్వి కాచుకొని యెద్దకుఁ జేరిన మత్తుటేనగుం

బాదలి మేవ్వఁడేని నవిపాతినానంబడఁ ద్రోయకుండునే

సాదుతనంబు చూపెద నసాధ్యుఁడు పీడగు తేపు; చాలు నో

హా ! దయ; పొద్దుగ్రుంకువడుచున్నది కంతము దున్మువర్జనా.

(తెరలో)

ఉ. ఏనిదె పోయి యాచురదమెత్తెద మొత్తెదఁ బార్థకృష్ణుల

నామ మధైర్యముం జూపరిమా నకు మెక్కటిపోరు పోరుటే

వానితలంపు గానఁబయివారముగా నిటు యారకుంటి మీ
దానినింతఁగా దిగులు దాల్చుట బీరమె కారవేళ్ళరా.

(ఆశ్చర్యము ఖడ్గపాణియై బ్రవేశించి చేయెత్తి)

చ- జడియకుమోయి కర్ణ ! రథచక్రము నెమ్మియి నెత్తికొమ్ము వెం
బడిఁ జనుదెమ్ము నీపడెడుపాటుఁదలంచి విభుండు 'పొమ్ము' నా
వుడుఁ జనుదెంచి నాఁడ నినుశ్రోయటకై; నినివిక్రమింపు మే
నడఁచెదఁ బార్థకృష్ణుల రణాటామికత్వ భువావలేపయల్-

అర్జు—(కృష్ణునితో) దేవా! ఆధగృయధ మొనర్చుటకుఁ జేతుఁడవున్నవి- మది
యొప్పుదు. నేనేయి చేయుచు?

కృష్ణ—కానిమ్ము ఆశ్చర్యమకర్ణుల సంభాషణము విందము. గురుపుత్రసంవర్తజలధ
రంబునకుఁ గర్ణుని వాక్యంబులు జంఘామాదురింబులు కాకపోవు.

కర్ణ—(కిగ్గవడుచు మరలఁ జక్రమెత్తఁబోవును)

అశ్వ—కర్ణ! ఏల పృథావ్రయాసహ! క్రొవ్వి తెచ్చుకొనిన విప్రకాపంబు రిత్తవోవు
నా! పుడమియైనఁ గదలుఁగాని యారథచక్రములు కదలవు- దైవోపహతుండ
వగునిన్ను నేఁడు దూఱుటపాడిగాదు.

గీ. పయవుపోయిన మరలరావచ్చుఁగాని, నాకేమొందిన మరలఁబ్రాణములురావు
తలఁగునీమీఁద భారమంతయునుమోపి, ధరణియేలఁగనున్నాఁడుకురువిభుండు
కర్ణ—(క్రోధముతో రథచక్రము విడిచి) గురుతనయా! వెంగలి యగుసుయోధమండు
నిన్నునివిన ననుచుఁగాత. నీచేతఁ బ్రోవఁబడువాఁ డెవ్వఁడు?

ఉ- ఇచ్చితి నర్థికోపకి మనీషులు మెచ్చిగ వాంఛితంబు, లం
దిచ్చితి మేటింగులు మహీశ్వరుచేతికి; నెనుగాంచితిం;
జూచ్చితి సంగరంబున ననుప్రకరంబు తృణీకరించుచుం
జచ్చెదఁగాక బ్రాహ్మణులనాయముఁ గోరుదు నీ రణంబునన్-

అశ్వ—రాధే నా! “చింతెవిరిగినను బులుసు విఱగలే” దనురీతి నేటికిని నీకున్న ప
ట్టుదలకు సంశోషించుచుఁటిలి- కురురాజున కుపకారము చేయుటయే నార
లంపుగాని నిన్ను బ్రదికించుటగాదు- కానీ నీవువిచ్చిన వెనుకనే వచ్చెదనులే.

(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

అర్జు—నూతపుత్ర! పొద్దుగ్రంథుచున్నది- నీకోరినవిధంబున మహార్థకాలంబు గ
డచినది. సంగరంబునకు వచ్చెదవా? తొలంగిపోయెదవా?

కర్ణ—(రోషముతో రథముమీదిగద లాగుకొనుచున్నాడు)

శబ్ద—(గదను మరల లాగుకొనుచు) కర్ణ! నీకింతలో మానహాని రానేరదు. తొలగి చనుచు.

కర్ణ—ఛీ ! మద్రేశ్వరా ! నీవంటి కుచ్చరాజులు చేయదగిన పనిగాని శాబోటి పోటు మానిసులు చేయదగిన పనిగాదు. (గదపుచ్చుకొని అర్జునునితో) ఫల్గువా! సమస్థలంబున గదచేర నే పోరెదను రమ్మ. (నిష్క్రమించును)

కృష్ణ—అర్జునా! తడయక వీనికిరంబు నెనువెంటనే వాడితూపున దునుయును.

అర్జు—మంచిది. అట్లనే చేసెదను. రథంబుటపోనిగ్ము (నిష్క్రమించుదురు)

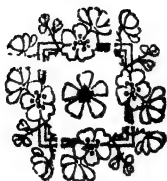
శబ్ద—(నిరూపించి) కర్ణుడిప్పటికిని కెట్లు కెనఁగదన్నాడో (పెదవివలచి) ఈ యస్త్రము తప్పక కర్ణుని మస్తకమును దునుచుక గూనుచు. (అశ్వర్యముతో) ఔరా! యారథచక్రము కర్ణుకిరంబుతోడన పైకినుటుకుచున్నది. (విచారముతో)

ఆ.వె. కర్ణుచావుమాడఁగాఁ జాలకక్కట !, రాజరాజమొగయు లేజమెడలి దుఃఖిసాగరమునఁద్రోయంగఁబడియై ధైర్యంబుచెప్పి యరుల నడఁతుగాక. (రథముతో నిష్క్రమించును)

గద్య

ఇది శ్రీ...తిరుపతివేంకటేశ్వరు లానర్చిన పాండవ

విజయ సందమ వస్తాంకము.

శ్రీమత్సరదేవతాయై నమః
పాండవ విజయము.

సప్తమాంశము.

(తెరలో)

ఉ. అజులలోఁతునీటికొల నక్కట! పూచిన లమ్మికిఁ విధి
పీరిణ రాలిపోయినవి తేకులు తొంబదితొమ్మిది ; దిప్పు గా
నీరజనుండు దా మిగులువే యొకరే , కటు లుండె బో! యలం
కారము లొనె యా కొలనుగాని సరోజముగాని భూమికిన్

దుర్యోధ—(రక్తసిక్తాంగుడై తత్త అపాటుగాఁ బ్రవేశించి విని తనలో) ఎవరో నా
తండ్రిని నన్నును నెత్తిపొడుచుచున్నట్లులున్నది. కానిమ్ము. లోకము నోరెవఁ
డు కట్టఁగలఁడు? (యోజించి) ఈమాటలు నాకు ద్వైపాయనహృదయమునకు
దారి చూపుచున్నయవి (పరుగిడి ద్వైపాయనహృదయం జేరును)

(తెరిలో)

ఉ. తాతలనాటనుండి కడు ధర్మముగా నిల యేలుకారవ
వ్రాతము రూపుమా నెగదరా ! భృతరాష్ట్రనిబావనైన నీ
మాకులతాపభ్రామమున మాన్యులు పల్కెడు “నర్వనాకళో
మఃకుల” యన్నవాక్య మనమంజస మానె తలంచి చూచినకొ.

దుర్యోధ—(విని) అక్కటా ! శస్త్రవ్రణంబులకన్నను ఈమాటలు వేదనాపాదకము
లగుచున్నవే? ఇయ్యవి యెవ్వరివై యుండనోపు (యోజించి) మఱివ్వరివి
యుఁగావు నాకై యడలుచు నన్ను ఏడలేక వెంబడించుచున్న నారాజ్యాధి
జేవతవైయుండును.

(తెరిలో)

తే. గీ. ఒక్కండె గల్వజాలిన యుక్కండీడు, నేటికేనియునట్టిద్రాణినిఁబరాభ
వింతురే ! నీచరిత్రలు వింత లేను, హాసు మొనరించిరో చీకుటాలు మగలు.

దుర్యోధ—(దీనముగా) అమ్మా ! సకలమును నెఱిగియు నీవుఁగూడ నట్లధిక్షేపించెద
వేమి? కర్ణునికేమి? శల్యునికేమి? నేను గురుతనయుని యనుజ్ఞచొప్పుననేక దా

నేనాధిపత్య మిచ్చియుంటిని. (మోజించి) అవును వాడిగోపమే, నేను “అధిపత్య మెవరికిమ్మందు” నని యతని నడుగుటచే ననకిమ్మనుట కితడు సంజయించి యుండును పదపడి గోతుకిట్టి యనునానము కల్గినది. అప్పు యిప్పుడేని నీగూఢా శిరసావహించి యమ్మహామహాని నేనాధిపతిం గావించి నీయడలుడిపి నన్ను స్థాపింపఁగలను నన్ను క్షమింపుము.

(తెరలో)

ఉ. కాకులఁ జేతులుండెగిన నొప్పలముం గని వారునువ్వురుం

గాలము దూఱుకొందుఁ జనఁగ వెనుకన్ మనలూజు “సంగరిం

బే”లని కాల్యాలందఁ బరువైఁగఁటా! యి కి మూఁపుపై గదం

దాచిది ; కాలకర్మములు తిప్పవుగా ! భువి నెంతవాంకిన

దుర్యోధ—(విని సంతయుతో) ఈకంఠధ్వని వెనుకటివానకన్న భిన్నముగా నున్నదే (పరికించి) ఓహో ! ఇతఁడు స్వసర్వనాశముకై యడలుచు నాపరిచారకుఁడు కంఠాశకునితో నన్నునుసరింప నరుదెంచుచున్న సంజయుఁడు (నిరూపించి) మడుగునొడ్డునకు వచ్చితిని. కాన నిట్లనిలిచి యితనివలనఁ గొన్నిసంగతులు వినుట కొంతయవసరము (లజ్జాదెన్వయముతో) ఈయవస్థలో నేను విరిలముగ మెట్లు చూడఁగలను ? ఓహో దైవమా !

క. నతులై యునుగరలూసఁగెడు, తీతిపాలురచేతఁ గొల్పఁజేసియుండునకుక
గతి లేనివానిఁ గావించితివేరారాజు ! నెంతచేసితి వెకటా !

సంజయకంఠాశకులు—(ప్రవేశించి దైన్యముతో ననుస్మరించి) మహారాజా!
జయము జయము.

దుర్యోధ—(లేని తెచ్చితో) సంజనూ ! నేను రణము వదలిన పిదప విశేషము తెల్పివి?

సంజ—మహారా ! నీ మిత్రేష్వులకు ? మనస్కంధావారము కాలిపోయిన యూరిన నె సర్వమాన్యమైనది కృపాశ్శత్రుమ కృతివర్తలు నాత్రీ మెటకోచరి. వారి బలమున నిప్పటికి రెండువేల రిథంబులును, నేమహర్ష చంతావగంబులును, స దివేల కాప్పలమును, అయిదువేల ఘోటకమ్మలును, యయుశ్శుండుచుధ్వస్త ద్యుశ్శుండుచు శింకియు ద్రావదేయలేగురుచు కృష్ణపాత్యకులును పంపిపాం డవులును మిగిలిరి సదపడి యంజిపురస్త్రీలయడలు విఁబాలక యయుశ్శుండు చు ధగ్మజననుచుగొని పాలికలననుండివారలను బురంబునమఁదీరికొనిచనియె

దుర్యో—(తలపంకించి) కానియ్య, పిరుసాల్లి మింకెంచికాలము మిగులుదురో చూచెదరాక? (కన్నీరునించి) వేనెంత బలసంపన్నుడ నయినను విపరీతదైవమున కేమిచేయుదు? తక్కినవన్నియు నట్లుంచును. అక్కటా! శత్రునంత వాడు ధర్మరాజుచే వధింపఁబడువాడా!

క- యమతనయుండితఁడని, కృమటంచుం దెలియఁ జేయఁగడఁగి మహాయుధము గావించెను నేటికి ది ననున నొకఁడు సురలునుషునంగనుఁగొనఁగన్.

సంజ—కుమారా! అట్లు వలదు? అపాశిత్రుడనమృతఁడనుకొంటివా! నిక్కముగా నతిఁడే యుద్ధి నహో గ్రీవముంచుకు? ఁడయిడియే?

దుర్యో—(పెడఁచుచు, బెట్టి) పరే! మీరెందుల కిటు వచ్చితి?

సంజ—నేనాధర్మము కావున నేకావశాత్తేహిణిపతి వెఱసి వొంటిఁ జనుచుంటివను నగవున నవనరింప వచ్చితిమి.

దుర్యో—పాండవులవలన మీ కేయిగ్గును గలుగ లేదుకదా?

సంజ—వారివలన జరుగకున్న శత్రువిజయసంభ్రమమున నొడలెలుంగక కాబోలు సాశ్వతి? నన్నునుండలవెట్టి నలుకఁదోవునంత వ్యాసభగవానులు వచ్చి వారించి బలికించిరి.

దుర్యో—(కోపముతో) హా! మర్నార్థ లనపరాధిఁగునిన్నుఁగూడఁజంపనుంకించిరిగా? కానియ్య సాశ్వత్యము వినుము.

క. కొండొక యావడువున నే, నుండి శ్రమముదీర్చుకొని రణోర్వికఁ జని వాయుండు రథికత్రియము రాఁ, బాండవసాతకులను బట్టి బరిహరింతున్.

నీవరిగిమృతంకిరికి నకలయ్యును దెబ్బదుపుగాక. (నిష్క్రమించును)

సంజ—కంకాళకా! చూచితివా? ఇంకను వారి నేమోచేయుదుననియె యహంకరించుచున్నాడు ఇప్పుడేసి ధర్మజునితరణన్న నతఁడు పోవనివాడు కాదు సుమా? కానియ్య, వృథారాజుకడ కరుగునమురన్న. (నిష్క్రమించుదురు)

(రథికత్రియము పరిశీలించును)

కృపా—కుమారా! అతఁడు జలస్థంభున మెఱిగినవాడు. తప్పక యింటి యుండును

అశ్వ—అట్లునున విధిచిహితమురయ్య. (నిగ్గుటగా) మహారాజ దుర్యోధన మేము కృపాశ్వుఁడౌమకృతవర్మలను నిన్నుఁగొను వచ్చితిమి.

చ- భయమున దాగియుంట పరువా! పెరివాటికి మాత్ర మేమిటం

జనులు లభించె మద్రాపతి చచ్చినమాత్రాన పోరు మనీ తే

మి యనుమ నిన్ను; కెప్పు రణమేదిసికిం జనుదెప్పు మార్తు ర

ప్రియములు సేతుకుండగ భరించెద నేను సమీకభారమున్-

కృపా—కారవేశ్వరి! హతవిధి నీయట్టిగానిచే దుద కెట్టివిపద్ధతి యనుభవింపజే

యమన్నాదు? ప్రాణాశ కలవాడవేని నానుడువు లాలికింపుము-

చ- తలపతుమయ్య తోగడ గతంబు; గతంబు దలంప జోకు మీ

యులకతనంబు; ధర్మజానియొద్దకు బోయి భగంతుమన్న వా

యలుకుడి విన్న బోగలం దాతడు సీసకపాలాసంగి; యా

వలసకలంబు గల్గును భవత్సహవర్గము కారవేశ్వరా!

దుర్యో—(మడుగునుండివచ్చి) కారవ్యాతా! నీవలుకులు నిన్న నే దత్తోత్తిరంబులయ్యె

నీవు నాహితంబు గోరినవాడ వని యెఱుంగుదు- వనసు—

చ- చలము బలంబు మానము యశంబును మాయగల బోయి పొందువు

క్రొల శరణందుగాక దయతో నను బ్రోతురుగాక ప్రోచింప

గలుగుదు రాజబిడ్డలటుగాక సహోపరు లేగుదెందుకో?

కలకల నవ్వుకర్ణుని మొగంబు గనుంగొనుభాగ్య మబ్బునో?

కృపా—(ఎకసక్కముగ) రాజా ! నీకుగర్జుని మొగ మే చూడవలయు ననియున్న

స్వర్గమునందే చూడవలయును- అదియునుగాక (అనునన్తోక్తిలో)

అశ్వ—తూమా ! యిది పురస్కారమునకు సమయముగాని తిరస్కారమునకుఁ గాదు-

మహారాజా మిగుల వాపదపాలై డస్సియున్నవాడు- ఇంకఁ గలిమిపహించు

ననుట కలగనివార్త-

ఉ- కొమ్ము గాలిచేవిఱుంగఁ గంకటివే రసియాడఁ జెట్టుపొం

కమైడఁబాసియున్న సహకారము లేయని కాపు కామనో

కమ్మని పూతపూచునో ! కికసముఖద్విజపాలిచేతఁజ

త్తమ్మున కింపుఁగూర్చునో ! సదా తెరువర్లకు నీడ యిచ్చునో-

పదునొకం డక్షేహింబులకు మనసు మువ్వరము గదా ! మిగిలితిమి ఇప్పుడతివేని

పోరితమున కాయిత మ్మగునము- లేగేని గిరిముఖంబులకరిగి యునివృత్తి సలుపు

కొందము- అంతియకాని రాజుందూఱవాడుట యనునీతము- సంధిసేయుమను

ట యంతకంటె ననుచితము-

కృత—అచార్యునందన ! లెస్సపలుకు పలికితివి.

ఉ. లేవరదంబులుం; గరులు లేవు, మనఃస్వలులేరు; గుట్టులు
లేవు, సహాగరుం డొకఁడులేడు, మయోధనుఁడాబిలోపలం
జావక మేనుదాచుకొని సంధికొడంబడినం బ్రతిష్ఠయుం
జేవయుఁ బోవుఁగాని తనజీవుఁ డాల్చిన లాభమున్నదే.

అయినను మహారాజులంపు గట్టిగాఁ గనుగొందము. (రాజుతో) అయ్యా! ఇందు
ల కేమనియుదవు?

మర్యా—నన్ను వృథాఁజవితోక గలవానినిగా దలంపకుఁడు. పృతిష్ఠాపృతిష్ఠలుతప్ప
నిష్ఠాదేవరు శెల్చినను బ్రాముకొనునదిలేదు. కులక్షయంబునకు పగనంకాని గాం
గేయుని గడవిన కింకంకి యొకఁడును మరుపథమహాపాతకంబున కొధిగట్టిన
పాంచాలకులకలంకంబును బాండవులంకూరంబు లగుద్రావదేయు లేవురును
బ్రదికియున్నందులకు వెచ్చుచుంటిని.

చ. అరిసితిఁగాని మూరిభులు లచ్చటఁ గన్నడవయ్యె నొచ్చె మేనీ
దురగముపోయె; నేనొకఁడనుం జనుదెంచితి విశ్రమింప నాఁ
డరదపుఁజక్రిమిత్తుకొను నెప్పుడు చంపిరి కర్ణునందు; నీ
తిరమగునేని నాహృదయతాపము వాపును ద్రోణనందనా!

ఉ. పోటుదనంబునం దుడుకుఁబోకఁబురోవుఁడు “గూడ” దన్నుమీ
మాట నిరాకరించితిఁ గుమారుల నందఱఁ గోలుపోతి నా
చేటున కేమి యాయుసలిచీకుల కక్కట ! బుద్ధిహీనతం
గూటికిఁ గాటికిం బరులకొంపకుఁ జేరునెప్పుడెచ్చితికా.

ఉ. కాలము చేరువయ్యెఁ గలకాలము రాజ్యము చేసి రేధరా
పాలురు? కాలకర్మఫలిపాకము దాటఁవరంబె ! కంత మీ
నాయన దుగించి నాకుఁదిద్దిదివంబునఁ జూపుము వారిసెల్ల; జం
దాలుఁడు భీముఁడేల కురునాథునిఁ జంపవలెకొ ద్దివోత్తమా !

అశ్వ—మహారాజా ! కడచినపనికి వెగవనేల ! నామేనంబ్రాణము లున్నంతవఱకు
నిన్ను భీమమేనుబాగుమంకి కాపాడెదను-

ఉ. మించి పరాక్రిమిచెద, సమీకము నేటి కపాండవంబుఁగా
వించెద, నేడు నీకుఁ గనిపించె నాభుజవిక్రిమంబు, మ

స్పించెద, సూతమాతి మఱపించెద నీమది; నీకురాజ్యము
 స్పించెద, బాండువంశము శపించెద ; నన్నుము కారవాధిసా
 (తెరఱఁజెడ్డకలకలము)

కృత—(తేటిపాఱఁజూచి) ఎట్లు తెలిసినో కాని పాండవులు వచ్చుచున్నారు. మన
 కుఁ గర్తవ్యమేది?

దుర్యో—నేనిప్పుడు యుద్ధము సేయఁజాలను.

చ. ఒడలు పృథాకుమారచటులోగృశరాపాతి డస్సి మండఁగాఁ
 వొడఁగఁ బ్రతీకసంధులు విఘాతములయ్యెఁ గదల్పజాల లో
 దడ జనియించె గుండెలు యథాయథలయ్యెఁ జలించి ప్రాణము
 బుప్పిపడె గాన నీమడుగులోపలఁ గొండొక విశ్రమించెదన్.

అశ్వ—మహారాజ! మేమిప్పుటి కటకేనిబోయి మరల నిటకు వచ్చెదము. నీవందాక
 నీమడుగులో నిశ్చింతగా నుండుము.

కృత—వారేమన్నను వెడలిరాకుము. మేమపోయివత్తుము. (నిష్క్రమించుకురు)

దుర్యో—హాళకుని ! హామక్కాసన ! హాకర్ణ ! హాశల్య ! హానరేంద్రులార !

ఉ. “ అందనిస్మృతపం” డని మహాత్ములుచెప్పిన శిక్కిరించి మి

వృందటి ఘోరయుద్ధమున కాయితపెట్టి సహనగంబుగా
 మృందఁగఁ జేసియుం దుదకుఁ బ్రాణము మానముకంటె హెచ్చుగాఁ
 బంద సుయోధనుండు వృషసాంసులుఁ డక్కట! నీట దాగెడున్.

(మడుగులోదాగును)

(పిదపఁ బాండవపంచకంబును గృష్ణుండును గిరాతుండును బ్రవేశించుచున్నారు)

ధర్మ—(చేతఁజూచి) ఓరీకిరాత ! ఇదియేనా నీవు వారినిజూచినమడుగు.

కిరా—ఇదియే నేవర ! అవిలివై పుననుండి మాటలాడినారు.

ధర్మ—(అనై పునఁబోయి) కృష్ణా! ఇవిగో హలకులికధ్వజప్రముఖరేఖాంకితంబులగు
 పాదంబులకాడ లీచెచ్చు నేలఁ గనబడుచున్నవి. చూడుము. ఇవి దుర్యోధనుని
 పాదములేకా?

కృష్ణ—ఓరీ! దుర్యోధన మహారాజును నీకెఱుంగుదువురా?

కిరా—దేవరా! యెఱుంగలేమి?

కృష్ణ—అతని నెట్లుగుర్తునట్టితివి?

కిరా—మారాజుగారిచేతిలోని గదవంటిగద యొకటి కలదు. కిరీటునున్నది. కిరీరము నిండ 7త్తురు చాటికులున్నవి.

ధర్మ—అయ్యా! యేలసంజేహపడెదవు. ఆతఁడు జలస్తంభన విద్యయెఱిగినవాఁడు. తప్పక యీమడుగులలో గాఁగియున్నావాఁడు. కాదని నడవిలోనుండు జడ దారులకుఁగాని కిరాతులకుఁగాని పాదములయందెట్లు గున్నవ్వములగు భాగ్యరేఖ లందునా?

కృష్ణ—అయిన నిపుడు మనము చెయ్యవలసినదేమి?

భీము—నేనీమడుగులలో డిగి కరికలభయ కలంచినట్లు కలచినై చెదను.

కృష్ణ—కాదుకాదు, ఈమడుగుగాథమైనది. పాతాళగంగకును, దీనికిని ద్వారము కలదనివిందును.

భీము—అటులేని పోటుమాటలతో నెత్తిపొడిచెనను. అభిమానధనఁ దగువాఁడు బయలు పడక మౌనఁడు.

కృష్ణ—నీవుకాదు. నీయన్న ధర్మనందనునిచే ననిపించు (ధర్మజునితో) ధర్మవా! నీవు సిఱావును.

ధర్మ—(మడుగు సమీపించి బిగ్గఱగా)

మ. చతురంభోధిపరీత మైనధరశీచక్రింబు కాసించి ఘా
పతివర్గంబరిగాపురై కొలువ నేనానమృరాజేంద్రుమా
లితలాలంకృతిరత్న దీధితిసహోరీనుండ నై యుండునీ
ధితి యానీతిగ నేటికిం బరిగమించెం గాదె దుహ్యధనా!

ఉ. చచ్చిరి సోదరు బురులు చచ్చిరి చచ్చిరి రాజారెల్ల, కీ
కచ్చెకు మూలకంద మగుకర్ణుడు మామయుఁ జచ్చి రీగతిం
బచ్చుకొంప మాపితివి బాపురె! కారవనాథ నీసగం
బిచ్చెద జీవితేన్దు గల జేసి బయల్పడు మయ్య! గృహ్మనన్.

దుర్యో—(తనలో) అభిమానమా కొంతకాలము నామనంబునఁ బ్రవేశింపకును. ఛీ! మాధదుర్యోధన! అభిమానముకంటెఁ బ్రాణము హెచ్చని తలఁచుచున్నావా? బయల్పడును. (అలోచించి) నాకుపకారకం బగురథికత్రీయంబు నన్ను మడుపు వెడలకుమని చెప్పిపోయితి. హా! భగవంతుడా! నాకెట్టి యిక్కట్లు సంభవింపఁజేసితివి! ఓమహా! తొలసరపడకుము!

చ. మడువునదాగఁబొమ్మనుచు! మార్పురసుండుఁ హెచ్చరించి నా
కడలు జనింపఁజేసితి ఁహా! యిపు డీవు “జలంబునుండి వే
నెడలు” మటందుఁ దెల్పెదు వివేకము సుంకయుఁగాని యున్న నే
చెడుగుతునంబ! నీకుఁ; బరిశీలన చేయకపోతి నక్కటా!

భీము—ఓయీ! దుర్యోధనమహారాజ! మడుగులోనుండి దయచేయును.

ఉ. దంభము పన్ని సంకరపదంబు తొలంగి హృదంబునన్ జల
స్తంభనవిద్య దాగినను జూపక యుందువె మూఢుఁడా! లో
జ్ఞస్తంభణఁజేసి జాలరులు చేపలఁ బట్టివీరీతిగా దురా
లంభునినిన్ను నాభుజబలంబున నేఁ డెటులేని బట్టెవన్.

నకు—దుర్యోధనా! ఏల కష్టమౌజాపు చచ్చెదవు? తుత్రియోచితంబుగ మచీసిని ని
వాపరంబులు రెండును గలవు.

ఉ. కౌరవులందుఁ బట్టియు నఖండగమాదిభవంబు పట్టియుం
బోరనిఁ గీర్తిగట్టియు నపూర్వగజారణయందు జెట్టివై
బోరి రణంబులోపల రిపుప్రకరంబున కోడిపోయి కా
సారముఁ జొచ్చితి తిని ప్రిజ స్మిని నవ్వుదురే ముగంబునన్.

సహ—సుయోధనా! గాంధారరాజుడెహితి!

ఉ. మునిని ద్రోపది వృలుప ముసినదానిఁ బరాభవించుచోఁ
గానల కేగునప్పు డోడికారముమై మును విందనేయుచోఁ
బూనినపౌరుషంబుఁ దలపోయుచువే? త్రిప లేక పోయె నే
మానసమందు; నీమరభిమానము కల్గునితోడఁ బోయెనే.

అర్జు—ఉ. శాంతనవుండు దోఁబుండు విశంపతులందఱు నీనిమిత్తమై
యంతఁ డెంది రంగపతి మంతటిమిత్రశ్రమండు చచ్చె నీ
పంతము లొచ్చిపోమేఁ బరిపంధికులంబులుంబు హెచ్చె నీ
నింతటి ముండిదైర్యము వహించుటకుం గత మేమి తెల్పుమా!

కృష్ణ—కాంవేంద్ర! నాడు సభాముఖంబున “బ్రతినిష్నాభ్యు రారాజు ననిపించు
కొనకల”నని వినియెత్తుతోఁ బలికిన పలుకులు జ్ఞప్తికై దెచ్చుకొనును.

ల. వె. మడుగు వెడలిపచ్చి మంతోడ నెదిరించి, లేఁజేరునియ నీర్లుదాక
తీయున్న నిన్ను లోకంబు పాటుచో తినుదుఁబిలుచుఁదప్ప దనియునీకు

దుర్యో—పాండునందనులారా! ఏల గూతురాలాపములు! ధర్మనందనా!

ఉ. ఏలుము రాజ్య మైతివి మహిమృదే; వేసు బరిత్యజించితిం
గాలము చేరు వౌదమకఁ గానలలోఁ దపఘోషరీంతు నే
నాల మొనర్పఁగా! దగిన యాయుధము ల్లిరి లేవు యుద్ధ మిం
శేల భిషక్తునోరథము లేనొడఁగూర్చుచు నుండ నితఃటిక.

ధర్మ—దుర్యోధనా! దానపూర్వకముగా గ్రహించుటకు మేము బ్రాహ్మణులము కా
ము- నిన్నుఁగడలేర్పటయే మామనోరథము గాని రాజ్యమేలుటయఁగాదు
కావునఁ దడయుక వెడలిరమ్ము.

దుర్యో—(తనలో) ఈదురాబ్రులు వెడలింపకమానరు- ఓవనదేవతలారా! దైవపాయ
నివ్రదపావనోదకంబులారా!

గీ. ఆనుఁగునెచ్చెలి! నీవుచేసినప్రతిష్ఠ తిప్పకుండఁగ నెఱవేర్పఁదలఁపుచుయ్య
పాండవులచారిఁ బడఁద్రోచెఁబట్టుపట్టి, నన్నుఁజంఁదాలదురభిమానగ్రహంబు.

అనివానాటలుగా గురునందనునకు విన్నవించుట (ప్రకాశముగ) ధర్మతనూజ!

గీ. ఆరదమైనను లేదు నిరాయుధుండ, నెడిరి మీతోడఁ బోరుట యెట్లటంచుఁ
బల్కి-తినిగాని మీరుతప్పదనిరెని, గదలి వనుజెంచుచున్నాఁడఁగాదికొనుఁడు
(చదువునుండి వెడలిపెచ్చుచున్నాఁడు)

ధర్మ—(చూచి) కరునాధా! ఆయుధంబులు లేవనియు నేకాకిననియు పంతుఁజెందకు
ను- ఇవిగో! నీయిచ్చపచ్చిన యాయుధములు గైకొని మా యేవురలో నీకుభి
మతంబగువానితోఁ గయ్య నొనర్చును.

ఉ- ఈపురిఁబంబునం గలిచెనేని జయంబు పొంది యేలు మీ
భూనిలయంబు మేము వినిభూనుల కేగెద మట్లు గాక నీ
వేసడిసన్ ధరాభరణ మేము పొందుము రాజరాజ! నీ
చావును వానకుండుటయు సజ్జన గణ్యముగా నొనర్చుమా.

దుర్యో—(తనలో) ఔరా! యాధర్మపురుషివ్యాకూఠిశయము! తన్నొ, కపలనో
విన్విచ్చునో, గదాయుధమునకుఁ బోసిన నాకు గెలుపు ములభముగాదా! ఓ!
నేనెల వారిచేరుల తల పెట్టెదను? చెచ్చిన భీమునిచేత నే చావలయును కడలే
ర్పవనానీ కడలేర్పవలయును (ప్రకాశముగ) కాంతేయాగ్రజ! నీధర్మవర్తన

మునకు సంతసించితిని- కవచశిరస్త్రాణాదులుమాత్రము కైకొందును నీయాయుధములతోఁ బనిలేదు-

గీ. యమగదాదండమున కుపాధ్యాయమైన
నాగదాదండ మిదిగో యున్నయదికేల
నెవరు ఎచ్చినరండు మీయేగురండు
నాలముని రాజరాజులమానగొనడు.

(కవచాదిధారణ మొనర్చును)

భీము—అన్నదమ్మలారా! అట్లేని నన్నె యుధము చేయునందు-

మ. యమరాజక్షత్రజామృతోదనముచే నూర్చు స్వలంబైన యీ
పవనానాత్మజవామబాహుశిఖరస్ఫూయ్యదాదండ నా
హవమం దీధృతరాష్ట్రవిభాగిణి జక్కాడంగటాక్షింపుడి
సవనంబే దుదయట్టఁ జేసెద మదు త్పాహంబుఁ జెల్లింపుడి

దుర్యోధను—భీమసేనా రారమ్మ- నాకును మనోరథ మట్లేయున్నది? (స్మరించి)

మ. బలరాయం బలరాయ దేశికునిఁ బ్రార్థించి చేకొన్నది
ధ్యులుగావే! ఖరదీగదారణము; లాభవ్యాఘ్రు పేరైననుం
దలఁపం జెల్లదె? రాజరాజ భవనస్యప్రాణియైర్దం గదా
బలయుర జూపి కలంకుఁ దెచ్చునె ప్పలంబ ఘోషస్థలత్పి. ర్తికిన్.

(తెరవా)

కవచదారులారా! ఏనుఁబ్రహ్మరాత్ర్యవోష నివారణంబునకై తీర్థగాత్రులు సేవింపఁబోయి మరల ఎచ్చిన బలరాయఁడను- దైవ యనప్రదంబునకుందారిచావుడు దానియందుఁగూడఁ గృతాపగానానుండనై హస్తినాపురంబునకుదుర్యోధనాదులగు బంధుగులంజూడఁబోయెదను ఏమచుచున్నారు! ఇంకను దుర్యోధనాదులెక్కడననినా! పాండవులచే జనవారందఱుఁగూల సేకాకియై దుర్యోధనం జెడ్చటితో పాటిపోయెనా! జౌరా! విధిప్రాతికూల్యము! ఎంతలో నెంత మాతీనది? కానిండు- సేనువేగముపోయి రారాజును నిదకించి వారిరాజ్యము వానికిప్పించెదను- మందిది! యీకదంబవృక్షవాటికకు దక్షిణభాగమునందున్న యేకపదిం బట్టి పోవలయునా! (ప్రవేశించుచున్నాడు)

కృష్ణ—(విని యర్జునుతో) ఫల్గువా! నీవియ్యంకుడు బలభద్రుడు సుయోధనుని య
దృష్టుచేఁ గాఁబోలు నిచటికి వచ్చుచున్నాఁడు—

అర్జు—(విచారముతో) కృష్ణ! ఇక్కనక్కడివియ్యంకుడు. తొల్లింటి బాంధవ్యమే
మిగిలెనుగదా— నేనతని మొగమెట్లు చూడఁగలను—

చ. “అనుపమవికృమకృమసమన్విత లోగురు జీవవంతు ల
య్యును శక్తిరేఖకుం బలివియోగ దశానుభవంబుఁ దెచ్చిరే
యని మొగిడింప నేల విలయంబునకై యిటు” లంచు రిత్తవో
యినమదితోడ నీనుసలి యెట్టిదురాగ్రహముం గృహించునో.

కృష్ణ—ఫల్గువా! దైవగతికి వసు మేమిచేయుదును. నేను దానికనలేదు. ఈజరగఁ
బోవు భీముర్యోధనగ దియుద్ధముమాత్రమితిఁడు చూడఁదగినదికాదు.

బల—(అశ్చర్యముతో) ఎరె కురుపాండవియోధసకులు! అందఱురిచ్చట నె యున్నా
రు! (అలాచించి) జలస్తంభనవిద్యచే డాఁగియున్న దుర్యోధనుని బయలు
పఱచుటకై వచ్చిరనకొనియొదను. హా! కురురాజకంఠీరవా! పాండవులు నీకం
విపదక తేచ్చిరి! (సమాపించుచున్నాఁడు)

దుర్యో—(చూచివిస్మయపరముతో) కొరవేశ్శ్రీయస్కామా! బలరామ!

చ. కొడుకులఁ దమ్ములం గదనకొవిదుఁ బ్రాసమానుఁ గర్ణ పృ
థ్ధుఁ డయినయాప గాతనయు వోణునిఁ దక్కినయుక్కడిండ్రొన
ప్పడు పోలియించి తా మిగిలె బాపభరంబునఁ జావకుండ నొ
క్కఁడగుదు; నాసుయోధనుఁడు కైకొనమా! కడసారి మ్రొక్కడున్.

భీము—(సంతోషముతో) బావా! హోహుపీయ!

ఉ. ద్రౌపదికట్టుచీరలు సదస్సున డుల్పినయన్నదమ్ములం
బాపులఁ జంపఁగాఁ బ్రీతిసంపత్తి సహోదరు ముందుఁ జంపి సం
తాపము కొంత దీర్చుకొని న్యాయముగాఁ బఱవనిజీవముం
బాపఁ దలంచుపావనినమస్కృతిఁ గైకొను మమ్యతాగృహ!

అర్జు—(కన్నీటితో ననుస్కరించి) బావా! నీకు మఱవరానిదుఃఖముఁ దెచ్చిపెట్టిన
యోపాండవులతప్పు క్షమింపును.

ఉ. నూరుఘటోత్కమండు పెనమాదు సృజించి విరోధులం దృఢ
ప్రాయులఁగా విడల్పుచు వినాహు చేసినచేత కిప్పు డ

య్యా యని కుండఁగా నలసె నోయదుభూషణ! తొల్లి దగ్గభ

శ్రీయుల మైనయిర్వరము చేసినపాపఫలంబు లెట్టివో.

కృష్ణ—వెట్టియెద్దనా! లక్ష్మణునకే యిచ్చిమనకొనును- ఈరేఖ! వ్రాతరత్ననా!

బల—ఏమి! అభిమన్యుడు మడిచెనా! హనుభద్రాకుమార! ఈకురుపాండవయుద్ధము

సీమృతికొఱకే తటస్థించెనా! కాకున్న నంతగందరగోళము జరిగినపెండ్లి యె

ట్లకొఱకు నయ్యను! ఓపాండవపీరులారా!

గీ. పెద్ద లరిగినపిమ్మటఁ బిన్నవాండుగి, బలర మొనరింపఁ బోవుట పాడిగాని

కలఁజెయిందును ముందుగంగరములందుఁ; జంటివాండ్రను బంపించిచంపుకొనుట

కృష్ణ—అగగి! దానికే దగినంతకారణము లేకపోలేదు- పాపకాళముగ నివేదించు

కొందుము ఇత్తును సీకిమ్మ లిరువురకుగదా యుద్ధము కాకున్నది- మనమిందుఁ

గూర్చుండి యాచేడుకఁ గనుగొందము.

బల—ఈఘోరయుద్ధమున కాదికర్తవై ప నీలిది వేడుకగానుండదా! నీవొనరించిన క

పటోపాయంబులంగాక జగదేవీరులగు దొంగభీష్ములు మడియుదురా!

గీ. సంధికావించ వందువే చగురుపాము, మల నెఱిగిన బుద్ధికాళము గలవు

ఉత్తవైరంబుఁ జెంచితి రిత్తలనేలఁ గలభరించి సుఖించునే ధర్మరాజు

కృష్ణ—అన్నయ్యా! నామీద లేనియపవాద మోసిన నేనేనుంచును- అద్దమున్నది

మొగమున్నది దుర్యోధనునే యడుగరాదా! “అయిదుగిచ్చిఁ బాండవులకుఁ

జాలు” నని నేబలికూలితి నో లేదో! కడచినవానికేమి- నేడునీవు కూకలిడి

సంధిచేయింపును- పాండవుల నే నొప్పించెనను.

బల—సర్వసూన్యమైనపిదప సంధికావించిన నేమి కావించకున్న నేమి?

గీ. ఇరువురొకరూప నాకు నిండెవరియందుఁ, గానికొంచినధర్మంబు కానిపించె

నేని జూచుచు నేను సహింపఁజాల, నెవరికర్మము వారిదే నేగవాడ.

ధర్మ—బావా! నీ వ్రపదగిష్టవై యుండ నట్లేల జరుగును? ఇందు నీయానతి ముల్లం

ఘించు వారెవరు?

ఉ. ప్రాణభయంబునం జెదటి పాటి సుయోధనుఁ డీహ్రుగర బను

ప్రణయగా మొఱంగిన కథావిధము న్నివి యేమి ఐచ్చి “ నీ

రాణి యిటున్నదీ ” యని యురాలము లాడ సహింపలేక యు

ద్రీణతమై సమీక మొనఁచుట తప్ప దటంచు వెల్పడెన్.

తరువాత రణపా మగిరి లేక యేకాకిన్లు యున్నయతనిలో—

“క. ఏమాయుధంబుగోరిన, నాయాయుధ మొకగువార మనికొడగడగఁజూ-

నూయేగురయందెప్పరి, నోయొకరిని జేరుకొనుము యుద్ధంబునకు.”

వానింగల్పితవేనిజనుము నీపక్షముగా నంగీకరింతు” మని పల్కితి.

బల—బలేధర్మరాజా! నీబుద్ధికి సంతసించితి. కావున నీధర్మయుద్ధమును గనుగొని
యే యేగెనను.

కృష్ణ—(జనాంతికముగ నర్జునునితో) ఈధర్మనందనుండు పోవుచున్నవానిని బలా
త్కారముగ నాపుచున్నాడు. భవితవ్యమెట్లున్నదో.

ఉ. న్యాయముగా గదారణ మొనర్చిన భీముడు కారవేశ్యరుం
ద్రోయుట దుర్లభం బొకనితో రణమే కద? నిర్ణయించె న
న్యాయ మొకింతయుం జరిగినం గని సైపఁడు నీరపాణి; యిం
కాయనతోడ మీకుఁగలబాంబు ఘటిల్లుట నిక్క మర్దునా?

అర్జు—మాయన్న గారొనర్చు పనులన్నియు నేమిపాపమా మనకపకారముగనే పరి
ణమించుచున్నయవి కానిమ్ము. భవితవ్య మెట్లును గాకనూకడు.

ధర్మ—మనమందఱ మీస్త్రదళుట్టఁబునం గూర్చుండమురండు. (కూర్చుండురు)

భీము—(పరికరము బంధించి గద నుద్దేశించి)

ఉ. కమ్మని బాగువారుఁబుగంటలు గట్టి యహర్నిశంబు నే
మమ్మునఁబూజ చేయుచు నమస్సు లొసర్చుచుఁ గొల్పుచుంటిఁ జి
త్తమ్మన నెన్ను నమ్మితిఁ గదమ్మ మయోధను తోడి నేటిక
య్యమ్మనఁ జేరు నిల్వఁగఁగదమ్మ! మదంబ గదావఠంసమా

దుర్యో—చేతిలావును బుద్ధికౌశలమును నుండవలయుఁగాని పూజాపురస్కారములతో
గదారణకొనిమండఁ జగుదువా! చాలునీస్తోలిపాఠములు రారమ్ము.

అర్జు—(కృష్ణునితో జనాంతికముగా) గదాగ్రా! బుద్ధికౌశలంబున రారాజానకుభీమ
నేనుండును జేతిలావున భీమనేనునకు రారాజాను జాల రనుకొనియెదను. నీయ
భిప్రాయ మేమి?

కృష్ణ—చేతిలావున భీమఁడెక్కుడైనను జరతరాభ్యాస పాటవమందును నేర్పునందు
ను మయోధనుడే ఘనుడు.

గీ. అప్పుడప్పుడు వేడి మదగ్గిజాతు, వలనవత్తద్రోహస్యము లైరిసికొనుచు
సలిపెనితఁడు గదాపరిశ్రమయుమీరు, ఐనఁనుందున్న పండ్రెండువత్సరములు
భీము—(క్రోధహాసములతో) దుర్యోధనా! ప్రాణభీతింజేసి నీట డాగిననీతోరణ మొ
నర్చుటకే నాకు సిగ్గుచున్నది— కాని రణసత్రిము మగియమింజేసి చంపదగి
న వాడవైతిని.

చ. “ అవని సదుస్త మేలుకొనుమయ్య! రణంబికనే నొనర్చ మా
నివరులతో నరణ్యమున నిత్యసుఖాప్తి మొంది జరింతు న
య్య విడువు”మంచు వేడఁగ దయామతి నీపయి రాక పోయె ధ
ర్మవిభునకే దురాత్మ! పవహ్ననతనూజాన కింకవచ్చునే.

దుర్యోధ—ఓహవాచాల! వృధాన్యార్థసంభావక ! పొండుకుమార! (నాలుక కలుచు
కొని) కాదు కాదు, వాయుకుమార!

చ. ఎందఱు రాజు లీధరణి యెలఁగ రోసి పరిత్యజించి మా
నీందులతోడిచెల్లి కయి యేగిరి కానల; కల్ల సౌఖ్యము
ల్పొందినవాడ నాటఁ బరిలోక ముఖంబున కంటిఁగాక మీ
కుం దిట వేది యంటి ననుకొంటి నె మూర్ఖులవశంసమా!

బల—ఓభీమదుర్యోధనులార! మీకుంబరస్పరజాగుష్పావచనంబులతోఁ బని లేదు— ఈ
ప్రళయ క్రమంతపంచకములోనిది కాదు— కావున స్వర్గాపవర్తిప్రదంబును బా
వనంబును నగుపొలికలనికిం బోదము రండు మీయాధ్యుగూడ నయ్యెడనే య
గుట ప్రళంసనీయుము.

(నిష్క్రమింతురు)

గద్య

ఇది శ్రీ...తిరుపతి వేంకటేశ్వరు లొనర్చిన పాండవ

విజయమునందు సప్తమాంకము.

శ్రీమత్పరమహంసాచార్యుని పాండవ విజయము.

అష్ట మాంశము.

(పాండవచతుష్టయమును కృష్ణబలరాములును ప్రవేశింతురు)

నకు—సహదేవా ! యీ దైవ్యులొ దుర్యోధనునితల చెక్కలుగాక తూనదు. చూడు
మా మనభీముని చూపునందలి యొడుపు.

క. బరిమీడి యారగ మొడుపుగఁ, గఱచుటకుం దిరుగుకరణిఁ గౌరవనాథ
స్ఫురదురుగ దాహతులకుం, దొరకక తగునమయముం గనుంగొనుచుండెన్.
పసా—అగ్రహా! అరణి! ఆదుర్యోధనుఁ డా దైవ్య నెంతకులుపుగాఁ దప్పించుకొనెనో
చూచితివా?

గీ. తద్దదాఘాతముల కొర్చి తగిననందు, వేచి గుఱిచేసి తలమీఁదవిసరినట్టి
యన్నగారిపవంబోలు నన్నగారి, గదకు గుఱియయ్యెనకట నైకతలంబు.
అర్జు—కృష్ణ! ఈకురురాజు కరీరలాఘవంబున అక్కలున్న పక్షివలె నెంతదూర మె
గురుచున్నాఁడో చూడుము.

ఉ. గాలిపటంబు లీలదివి గన్పడు నొక్కొకమాటు అక్కలం
గ్రాబుధరాధరేంద్రును ప్రకారముగాఁ దనరారు నొక్కడం
దూలక నిల్చు నొక్కపరి దూలము గాలికిఁ దూగులీల గాఁ
దూలు మఱొక్కపారిగద దూలముపోలికఁ గేల నొప్పగకన్.

కృష్ణ—అర్జునా ! నేనేమంటిని ! వీనింగడలేర్చుట కొక్కయొసూయము కలదుగాని
ప్రళయకాలరుద్రుం డగు నేమోయని మదగ్గిజంజాచి వెనుదీయుచుంటిని.

ఉ. పాములవానిచేఁ బడిన పన్నగమట్లు కరంబు డప్పె న
య్యా! మనభీమనేనుఁ గనుమోయి కపిధ్వజ! దీనతాన్వదం
బై మదహీన మైనమొగ మంతట నల్లవడెం జగ్గిమర్దనో
ద్దామము లైనబాహులు మదంబుజీవేళిగఁ జొచ్చెడున్ గటా!

అర్జు—(అత్యయితో) ఈపారి గదాఘాతముతో మనప్రాయత్నము లన్నియు విఫ
లంబు లగుచున్నవి తోచుచున్న దేమిగతి!

చ. అన్యతములాడి ద్రోణుని గతానునిఁ జేయుటకన్నఁ బాడి నూ
లిపని యున్నదయ్య ! యవలల నొసర్పితి మట్టికార్య నూ
మెనక హలాయుధు న్నతులు వెట్టి ప్రసన్నునిఁ జేకొంద మీ
యన పడకుండఁగాఁగల దుసాయ మటంటివి తెల్పు మయ్యతా.

కృష్ణ—లెస్సపలుకు పలికితివి.

మ. “విఱుగఁ గొట్టెద నారయుగ్గ” మని యుక్తవీరుండు మీయున్న కో
పరసావిష్టుఁడు ఎల్కె నాభికి నధఃప్రాంతమునకొ గొట్టుటూ
పృథు తామెందు గదారణజ్ఞు; లివుడీ పాపాత్మునాయాగతికొ
బోరిగోతున్న నితండ మీకినుఁడుగాఁబోవుకొ ధ్ధుఁపంబర్జుచా!

అర్జు—(భీమునిఁగ నుపడునట్లు తనతోడపై జరచుకొనును)

బల—(లేచి కోపముతో) ఓరీ ! పాపాత్మా ! వృకోదర ! బలరాముఁడున్నాడనియైన
భయంబులేక గదారణంబున నాభికిందఁ గొట్టఁగూడదని యెఱింగియుఁ దా
డలమీఁదఁ గొట్టితివేమిరా ! నిలువు నిలువును ! ఈముసలంబునకు నీతల బలి
యొసంగెదను. (భీమునిమీదికి పోఁబోవును)

కృష్ణ—(అన్నను బట్టుకొని) అన్నయ్యా ! ఏమిది వట్టికోపము ! ఆదెబ్బతొడల మీఁ
దఁదగిలెనోనడుముపైఁ దగిలెనో చూడకుండఁ గోపించెదవేల !

బల—నడుము మీఁదనా ? గదాచిత్రేప మెఱుంగనివానికి బోధించినట్లు బోధించుచుం
టివి ? అయినను జూరియు పద. (అందరును బరికృమింతురు)

(తెనెత్తుదురు; తొడలు విరిగిన దుశ్యోధనుఁడు కన్నవట్టును)

బల—(సమీపించి) కారవేంద్ర ! కాశ్యూడి నిజవును ?

దుశ్యో—(కగరుచుచూడలు చూపించి మూర్ఛపోవును)

బల—కృష్ణ ! దీని కేమందువు ? (పరికించి) ఆదురాత్ముఁడేడి, కానరాఁడు ?

భీము—(సంరంభముతోఁ బ్రవేశించి) ఓరీదురాత్త ! కారవజ్రమున్న !

కా. “కాతర్యంబు వహించె దోసి పతువా ! కాన్మిఁకొక్కండు నీ
పాతివ్రాత్యము పోవునె”, యని నభం బాంచారి నన్నట్టిని
బూతుంగూతల కీఫలంబు గలిగెంబో ! యిది మాధర్మ్యభూ
తేతం బెట్టిన పాట్లకుఁ ఫలము కానీ పాపదుశ్యోధనా !

(ఎడమకాలితోఁ గిరిటముఁ దన్నును)

ధర్మ—అ! అ! భీమనే! ఎంత తెలివిమాలినపని గావించితివి! ఉడుగు మడుగుము
బల—(మండిపడి) కృష్ణా! ఇంకను నీనీడుకట్టు త్వమిందును?

చ. కసిగల నీని బాహుబల గర్వముచేఁ గురురాజు నాజిలోఁ

గనిమనగింతు గాక కొఱగాక గదారణమందుఁ బాడి లే

క నముఖమం దొకండు శతకార్య మొనర్పినఁ జాచి రాముఁ డీ

ముసలముచేత వానితల ముక్కులు చేయక యూరకుండునే.

కృష్ణ—అగ్రీవా! దీన భీమనియందుఁ దప్పేమి? బంధుత్వమటుంచును- ద్రావదియొ
క సామాన్యవినితయే యనుకొందము.

గీ. నిండుఁగొల్పున దుక్కాసనుండు, విలువ, లొల్పఁగాఁజూచి నీపూరకొందునోటు
కురువు మాపవచ్చునే! కూరుచుండు, మనుచుఁగుల కాంతికిఁగుయోధనుఁడుచెవుమ
నాఁడు ధర్మజనిగ శబద్ధం బగుభీమమత్తగజంబు కదలలేక, “ఓరీ! దురాత్మ! రణంబు
న నిన్నుఁ దొడలు విటుగ నడచెద”నని వాచాకూరత్వముమాత్రము చూపించె
ను- నేడది నెఱవేర్చికొనెను.

బల—దొడలు విటుఁగఁగొట్టుట యొకతప్పు- దాని నటుంచును- తలదన్నుటయెంత
నీచవుఁబని- దానికేమందువు?

కృష్ణ—ఇదితప్పిద మేకాదున్ననుగాని యిదియును నతనిప్రతిజ్ఞలోనిదియేయై యుండ
నోవు- కాకపోవుఁగాక- ఈతఁడొనర్చినదొసఁగులలో నిది శతాంశమును గాదు
గదా! అదిగా; ఇదికలియంగము ధర్మము నాలుగుపాదముల నడచునా! కాం
తింది యనుగ్రహింపుము.

బల—కృష్ణా! కురురాజమాత్రియు ధర్మశిలుడంటినా! మీరొనర్చిన యధర్మము రె
న్నయోవారొనర్చిన తప్పు రెన్నియో నేను జూచితివా! (ధర్మకాదికై) ధ
ర్మరాజ! పోవువాని నన్నాపిఁ యాదుధర్మముఁ జూపించితిగదా?

ఉ. “కారవనాధునుందొడలు గాడఁగ నేసి కిరంబు దన్నె న
మృతులి మధ్యవర్తి యగుమాబలరాముడు చూచుచుండఁగా
నార?” యటంచు ధర్మనిధులందఱు దూఱఁగ నెల్లకాల మీ
దారుణ మైనదుర్మళముఁ దాలించి నేడలయెత్త నేడునే.

కృష్ణ—సహోదరా! ఇందు దుర్మళ మేమన్నది? మేనర్తకాడుకల కపకారముచేసె
నందురు.

బల—చాణుజాలు కపటోపాయములకు మూలకందమై నీవుచేయుదుంటివి చాలదా?
ఇందు బలరాయుడు కూడఁ గలియవలెనా? (విచారముతో) హా! ధర్మోధన!
గీ. ఎన్ని దుష్కపటంబులు పన్ని నీదు, బలముబరిహర్చికోగదా పాండుకుతులు,
దైవవిధి యేర్పకైనను దప్పదిప్పు, డెదుటనుండియు బలరాయుడేమిచేసె.
(కోపముతో) ఛీ ! యీపాపాత్ములమొగముఁ జూడరాదు. పాపస్యకోదర ! నీన్నీ ము
సలమునకు బలియిచ్చి నాయుపగతిష్ట తీర్చుకోవలయును.

భీమ—క. గడవిడ యేటిక నీవడ, ముడికింగదలేదా? నీకు ముసలమున్నక

“నొడలనిలోపల విలుగం, బొడిచెద” నని నుడివి రిన్ని వోదునె ముసలీ.

బల—ఏమీ ! నాకు ముసల మున్న నీకు గదకలదా ! నిలువు నిలువును నాయుసలితన
ముఁజూపించెదను. (వీరద కుటుకఁబోఁగా)

కృష్ణ—(అసీ ముర్జునుతోజనాంతికము) ఫల్గునా! ఈభీముడూరకున్న వానిమరలఁ
గది వె. ఈబలరాయుసలఘాతమున కితఁ డెంతవాఁడు ? (జనాంతికముగ)
భీమనేనా! శాంతింపఁగదోయి, మీయన్న గారి కాలతమునకును నీకోపమునకు
బ్రతుక లేకున్నారను.

అ. పెండుటఁ బోవువానిపదముల కర్ణ్యపా, ద్యములిచ్చి నీలిపెధర్తరాజు
నేఁడు పోవువాని నిటలభ్రుకుటిచేత, నిల్పఁదలకు హర ! నీలచేలు.

బల—(కోపావేశముతో) మంచిమాట చెప్పితివి. అవును మీవంగతి నులు తెలుఁగక
ఈపాపపుసభలో నిల్పుట నాదేతప్పు. (నిష్క్రమించును)

దుశ్యో—(మూర్ఛితైరి) హాబలదేవ! నీవుండియు నెట్టియన్యాయమున కొడిగిట్టితివా.
నీతమ్ముని మాయమాటలకు లోబడితివా!

గీ. మధ్యవర్తివిరణధర్తమయఁడవీవు, కలవకుమఁ గాక నేమార్థకాయమునకుఁ
గాపుదల చేసికొనియధఃకాయమునకుఁ, జేసికోలేనె యకట! పంచితుడనైతి.

భీమ—(కోపముతో మరల దుశ్యోధనునితల దన్నఁబోగా)

ధర్త—(వారించి విచారముతో)

గీ. మంచియొ చెడ్డయొ పదిమందిచేత, మమ్ముగాంచుకొ లేదా భవచ్చరి
మించిపోయెఁ బ్రతిజ్ఞ చెల్లించుకొంటి, విట్టియగడత్రంబని యే యిపుడు.

మ. ఇతిరస్రాణి కలభ్యమైనశివే నేకాదకామహిణీ

పతియై సర్వవిధంబులం తెడి దురాపం బైనదైన్యంబుచే

నతిశోద్యత్వముఁ జెందుఁగాక మన దానూదుఁడు నీవింత హీ

నతగాఁ జూతుమి! రాజరా జితనిఁ దన్నఁ బావిత్రే మార్చిపై.

గీ. కాలుమును గిర్తమును రెండుగలిసి యిటులు, దైవిధిచేత మనకు నింతలుజుంచె

కాని నీ కీతఁడెవ్వఁడు? కలదె నాకు, నీతనికి భేద ముపంతయేని భీమ!

భీమ—(కాంతించి) ధర్మనందన! ఈదురాస్సు నేమిచేసినను బాపములేదు- కలదుగాక

నరకమునకే పోవుదును. ఓపంచభూతములారా! ఓమూర్త్యచంద్రులారా!

ఉ. పయ్యెద లాక నేచెఁటి “ బంధకినీ ” యని సాధ్వి నేఖలుం

డొయ్యన సన్న చేసెఁ బనఁగూరుపులందు వినింపు మందు నే

నియ్యెడ వానిఁ గూలిచి మదీశ్వితము న్నెఱవేర్చుకొంటి న

న్యాయ్యమి న్యాయ్యమో నరక మైనను నా కది స్వర్గలోక మే

ధర్మ—(దుశ్యోధనుని సమీపించి కాఁగిలింపుకొని)

గీ. నేఁడు భీముఁడు చేసిననింద్యకర్త, మును సహింపఁగదన్న! తప్పులుక్షమింపు

మన్న! మదిసిగ్గుఁజెందకుమన్న! పూర్వ, కృతముఁదప్పింపఁజేయఁగానేరితరము.

క. ఏలా ఎగచెద ఎకటా! నీలోభము నీమదంబు నీచిన్నతనం

నీలాగు పరిణమించెను, గాలముఁ గర్తంబుఁ గడవఁగలరే మనుజుల్.

అర్జు—దుశ్యోధనా! విచారింపకును- తత్త్వ మరసిన నీవే కుకృతివి-

ఉ. బందుగు లెవ్వరుం దిననిభాగ్యము భాగ్యమే! ధర్మహీనలై

కుందుదు మీకిశక్తియులు గొల్లు మనం గనుఁగొంచు దూఱఁగాఁ

గొందలమందుమం గెలుచుకొన్న ధరానరకంబుకంటె ని

ర్లిందితసౌఖ్యవాశి యగు నిర్జరలోకము మేలుగారావో!

కృష్ణ—ధర్మ జాద్దనులారా! ఎందుల కీయప్రస్తుతనిర్వేదము?

ఉ. కోరి సమస్తముం గెలుచుకొంటిరి బందుగు లెల్లఁ బావ కే

పోరును లేక నత్తురె రిపుల్! చనుదెంచునె రాజ్యలక్ష్మీ మీ

కోరినరీతి! ధైర్యమెవఁ గూర్చుఁడు నేటికిఁ దీటిపోయె మీ

వేరము; లేకుపు ల్పాదలు పెట్టితి రక్కట! నవ్వువేళలక.

దుశ్యో—(కృష్ణునివంకఁ జూచుటఁ జూచుచు)

క. పాపము చేసియుఁ బశ్చా, త్రాపంపడుపాండవుల నదల్పుచు నీ యో

పాపాత్త! యేలాకా సం, లాపము చెందెదవు కంసదాసకుమారా

నీవు పాపపుణ్యంతో బాటయూ విజయండు తోడమీదఁ జూచుకొంటయ్య నేను జాడక పోలేదు.

మ. ఎటులైనా ధర్మధర్మపుత్రికనిచే నేలింపఁగానంటి మ
త్పటుక క్రిం బవమానమానుడు గతప్రాబండు గాని భవ
కుటటలత్వంబు న నూయయుఁ దెలిసె నో గొవింద ! కీర్త్యామ్మ లీ
వెటు లాడించిన నట్టు లాడుదురు గాదే పార్థ లీయేపురుష.

లజ్జాపరిత్యాగముఁ గావించిన వన్నే కాదు. ముల్లోకములు జయింపవచ్చును. శిఖండి నె
దుటఁ బెట్టుకొని పితామహుని జంపించితివి. “చక్రంబుఁ బాల్చు” నని ప్రితి
నట్టియుఁజేపట్టితివి. ధర్మరాజుచే ననత్యహాడించి కుంభసంభవుం బఁటార్పితివి
సిగ్గుహులి పార్షతుండు శివకంఠము నొకవారుడ నీ వాఁడెవలెకపోయితివి. సూర
మునుండి భూధీశ్రవస్సుచేయి నజింపించితివి. కర్ణుఁడంప ధర్మభీతిచే ననుదీయు
నర్జునునకు దురుపదేశం బొనర్చి పాపము గట్టికొంటివి. తుట్టకుదకొంటినైన
నన్నుఁగూడ ఋజుహుగ్ధంబునఁ జంపింపలేకపోతివి. ఛీ! సిగ్గులేక తగవులాడ
వచ్చితివి. నీయితివృత్తం బెవ్వరెఱుఁగరు?

కృష్ణ—దుర్యోధన! నీకక్షికాలది దుష్కృతులు నీవును జేసితివి.

క. నీకర్తవ్యున కాపి తో, యోర్తలు! వాసుదేవుఁ డెవ్వఁ డొనర్పక
బాకారితనఁ బాపం, బాకారమునం గులక్షయం బొనరించుకొ.

భీమునకు విషము పెట్టింది, పాములుఁగజపించి, నీటఁద్రోయించితివి. కుమారులతోడఁ
గుంతిని లక్ష్మియింట గాల్పించితివి. పాంచాలరాజపుత్రికి నభిరౌఁ గట్టువలువ
లాగిపించితివి. చేతఁ గాని ధర్మరాజునకును బాయద్యూతవికారదుం డగు నీ
మేనమామకును దురొదరంబుఁ గల్పించితివి. నీబామహుఁడచే వనంబున ద్రౌపది
ని బరాభవింపఁ జేసితివి. నన్నుం గట్ట నుంపించితివి. పదిమందిరథికుల నొక్క
బాలునిమీదికిఁ బరికొల్పి చంపితివి.

క. దుండగములు మాకంటెను, రెండింతలు గలవు మౌచ్చరించిన విను మెం
దుండును ధర్మము జయ మం, దుండుననుచు నెవ్వరెఱుఁగ రోయదురాత్మా!
దుర్యో—గోపాలా ! యదిధర్మమునకుఁ గాలము గాదు. కలికాలము వచ్చినది. కప
టోపాయ లేనివారికి జయము లేదనుము. ఇది వినుము.

వీ. చదివినాడను వేదశాస్త్రంబు లర్థుల కిచ్చినాడను మనోభీష్మితమ్ము
 తలినాడను భూమి యేకాతపశ్రీంబు పృజలను సంతోషపఱచినాడఁ
 జరిపినాడను పెక్కుజన్మము బుత్తులఁగఁచితఁ జున్నరకంబు వాడు
 మెచ్చించినాడ సుమిత్రుల వార్జించి పొందినాడను సర్వభోగములను
 క్షత్రియులచేతమిగులఁ బొగడ్తగన్న, కదనమరణంబుగఁటివాకంఁజెభాగ్య
 కాలిసుకృతివదాన్యుండు చతురమతియుఁ, బండితుం డెవ్వఁడెమిలోపంబునాకు
 గీ. బందుగులులేక నైవ్యసంపదలులేక, సంతసములేక తగినవంశంబులేక
 బహుళదుఃఖాకరిం బగురాడు నేల, యాయుధిస్థిరు చేత మోయింపుమయ్య.

(గెరబోగో-నాలము, దివినుండి పున్ననర్మను గతియును)

ధర్మ—(స్వగతోదనలో) ఔరా ! ఈసురలీతని పల్కుతెల్లు పొగడుచున్నారో?
 (తలపంకించి) ఔను ఇతఁడు వనయెడల నెట్టివాడైనను రాజ్యపాలనాదుల
 యంతెంచును దుర్మార్గుఁ డనిపించుకొన్నవాఁడు కాఁడు (యోజించి)

ఉ. ఆములపొన్నమీఁదఁ దననుతన చావడలంచి మానుటా
 సమ్మును గోరి తాత దివసంబులు లెక్కిడుకొంచు నున్నవాఁ
 “దెమైయి రాజరాజును జయించితి నీ” వన నెట్లు లీమధ
 ర్మము వచింతు, పృథ్వీరురాజా నికేతగతి నూఱింపెదన్.

చ. మడసిరి బంధుజాలము సమస్తగా; రాజ్యముఁ బ్రోవఁజాలు నే
 కొడు కనుకొంటిమీ యరిఁదఁ గూలెను ముండితమార్థయైన యీ
 పుడమిఁ బునర్భువు న్వయసుపొడిమి నోయిన నేను సంతసం
 పడుచుఁబరిగ్రహించుటకుఁ బాల్పడఁ జేసెనె దైవ మక్కటా !

కృష్ణ—ఉ. ఇంటికేబోద మేల పదునెన్నిదినాళ్ళుగతించె నీకిం
 గంటికి నిద్రలే దుదయకాలము వాఁడను బోదు ప్రాణమీ
 కుంటు; కంత నే సిరినితో శవబాగరణంబు, రిండు మీ
 బంటులు మీరు చేతు లెదపై నిడి స్వస్థత విశ్రమింపఁగన్.

ధర్మ—మంచిది (అందఱితోఁబరికృమించి) బావా ! ఎదుడేవనందన !

క. పరమపతివీర గాంధా, రరాజన్యపత్రుత్రి మదిఁ గరంబును శోకం
 జొరిసి మనల శపియించెడి, సుదురాజా నధర్మగీతిఁ గూర్చితిమనుచున్.

కృష్ణ—అమెను మీ పెద్దతండ్రినిం గూడ నే నిప్పుడ చని తగువిధమున నోదార్చి
కాంతులక జేసి వచ్చెదను. రండు పోదము (నిమ్మ)మిలతురు)

(తెరలో మంట కన్నట్టును)

దుర్యో—(తేటిపాఠజూచి తనలో) ఏమో అర్జునుని తేరట్లు మండుచున్నది. వట్టి తేరు
మండిన నేమిలాభము (ప్రళాశయగా) ఎవరురా! అక్కడ (యోజించి) ఛీ!
మూఢదుర్బోధన! ఇంకను నీవుప్పివలె బలుకుచు వలెదు ?

సంజ—(ముఖములో బ్రవేశించి) దేవా! నేను సంజయుడను. నేనిక్కడనే కనిపె
ట్టుకొని యున్నవాడను.

దుర్యో—(కాగలిండుకొని కన్నీటితో) సంజయా! పాండవు లాచరించు యధర్మము
ను గన్నులారా గాంచితివిగారా! గురువుకునితో నిడియెల్ల జెప్పి—

క. కడపార తెల్లిదండుగల, యడుగులకై నాపనూరు నంజలి యిడిచా
రండలకయుండు నుపాయము, కడువడిగరిపురికి నరిగి కావించు మిఠకన్.

సంజ—ఇట్టిస్థితిలో నిన్నంటిగ పించి యరుగి నాకెట్లు కాళ్ళాడును.

దుర్యో—ఇంతకన్న నాకు నిప్పుడు కావలసినప్రయోజనము వేటొందులేదు. పొమ్ము.
(నిగూపించి) నాకై కుండుమఁ బౌరులెల్ల నిటవచ్చుచున్నారు. వారి నోదా
ర్చి పురంబున కంపుము (సంజయుడు కన్నీటితో నిమ్మ)మించును.

దుర్యో—(తెరవంకఁ దిరిగి

అ. వె. పౌరులార! ఎగవలె బలలేము నాకునై, చనుడు ధర్మశాతు శరణునుఁడు
యశమునాది వారల వ్యాయవర్తులై, యపయశంబుగొనిరి హరికతమును.

(దేవబుపరికించి తనలో) హీ! దైవమా! క్రూరసత్యభయంకరిం బగువిప్రుహరణ్యంబున
నన్నీరాత్రీ యెట్లుగడఁకువు! ప్రాణనాయువులారా! గంపంతిబలగము వద
లిపోయినను భగ్నోరువగు నీశరీరమును పడలలేకున్నారా! హీ! సర్వలోకబాం
ధవా! అందఱుబండుగులవలె నీవుగూడ నాపైదయ విడచి దణదనా! నీపో
వుట వ్యాయుగాదు. ఇప్పుడు మనమిరువురము సహన లేజనతోబలకాంతు
లు కలవారము. కుల్యవ్యసనులము.

కా. మండేహాభిధరాక్షసక్షతజరమృంబయ్యెనీమేను; నా
కుంధ్యప్రాంగదాహోహరణనితక్రూరాహతిక రక్షమ

య్యెంగేహంబు; విపత్సముద్రమున నుండే మన్గితి శ్నేను; ము
న్గదాపైతివి నీవు; తుల్యులము కానక దేవి? నీవాగుమా.

కటకటా! బాస్కరదేవి! నారోదన మరణ్యరోదనము చేయుచున్నావా! నీకు నేనే
మియెక్కఁ గావించితిని. (యోజించి) అవును!

ఉ. "పాండవులందు నాకుఁగడుఁ బక్షము ధర్మతినాభవుండు ము
న్నండవుటకొ ద్వదీయమరణంబు హితంబు" యటంచు లోకబం
ధుండవు నీవు నాకభిమతుండవు గాకీపు డేగుచుంటె! మి
తుండవు కష్టవేళ నసిరో! యిటుదోడ్పడకుంట పాడయే.

కొండొక కాల మస్తమింపకును ఇంతలో నారిభిక్షత్రయము విచ్చి నామనోరథముఁ
దీర్చుగలదేమి? (అల్పానించి) మాధబుద్ధి! దుర్యోధన! గురుపరాభవాభిభూ
తుండవై నీవిట్లనుచుంటివే కాని సూర్యనంద్రులగతి యాగునా! (విగ్ధుగా)
హా అశ్వీథామ! ఏను గతప్రాణుండనైనను నీవినప్రతినమాత్రము చెల్లించవల
యును కామా! (మార్చిల్లును) (రథిక్షత్రయము పంజేరించును)

అశ్వ—(కన్నీటితో సమీపించి) హా! దుర్యోధనమహారాజ!

క. నిన్ను నధర్మపుయుద్ధము, నన్నీతనికిఁ దొరగి యిట్లానర్పిరనడి వా
రశ్నేను వింటి విచ్చితి, జన్నేయింక మిన్నకుంట కత్తఁడనయ్యుకొ.

దుశ్శ్యూ—(మార్చితెలిసి)

చ. గురుతనయుండ! నిన్నుఁగనుఁగో ననువుబ్ధిగఁబట్టియుంటి న
త్వరముగ రాగదయ్య! బలవత్తర మైనవిధిం దరింప నె
న్వరితర మీద్రకారపునవస్థకు లోనయితిం దురాస్త్రు లా
మురహరభీమఫల్గునలమూలమున నిద్రిసెంబు లోపలకొ.

(కాగిలించుకొని)

క. నుడుల నుడికించి నన్ను, న్నడలించిరి నీటనుండి నెడలించిననుకొ

జదుపేమి గదారణునఁ, దొడలు వియ్యగొట్టి రకట! దుర్మతిమయ్యి.

అశ్వ—(కోపముతోఁ దలపంకించి) ఏమీ దురాత్ము లగుపాండవు లిట్లాంటివానింజేసి
నిన్ను భంకపఱచిరా! చూడు నేడు నీమనోరథము దీర్చి భానుమతీజీవితో
ద్రౌపదింగూడ సమాన దుఃఖభాజనంగావించెద. దైవానుగ్రహమున నంతదను

క నీప్రాణములు సలిచెనేని మరల వచ్చి నీకావ్యతాంతమును వినిపించెదను, ;
స్పృహిషేకించి యనువును.

కృపా—(జనాంతికము) అబ్బాయీ! అడుగుద్రొక్కనేల కాలుగడుగనేల? భవదీ
యవిజృంభణంబు పాండవుల కపకారము గావచ్చుగాని యానుయోధనునకు
మాత్ర ముపకారంబు గానేరదు కావున నీ దుర్వ్యవసాయ ముడుగును. పం
కచ్చేదము చేయరాదు నుమీ!

అశ్వ—మామ! ఆటలేనిది విత్పక్ష్యసి యగుపాంచాలపక్షువును జంపకుండుమనెదవా?

పాండవంకచ్చేదము నేడు వేటుగఁ జేయ నక్కరలేదు
మ. జగదాచార్యుడు శస్త్రము ల్విడిచి స్వేచ్ఛం బ్రాణబంధంబు వా
యగ మరార్చుడు గత్తి చేకొని రిదీయగ్రీవ స్థలజ్ఞ
దెగఁగోయం గని రెప్పుడో యువుడె పో! నిర్మూలితం బయ్యె; నా
పగ పాధింప నిమిత్త మాత్ర! మిపు డశ్వధామ కారద్యతా-

అదియునుగాక పాండవులు నాకు సుయోధ నామిత్రులగుటచే క్రతువు లనుకొంటివే
నా! కాదుకాదు గురుక్షేపియగుపార్థునిచేతులు నతిఁపకపోవుటచేతఁజూపి

మ. అకటా! నామమటండి యంచుఁ ద్రిజగత్యాచార్యుఁ డా నోజ్ఞకు
న్నికృతిం జేసిన నీచుఁ గాకుఁగొ! యంతేవాసులే పాండువు
త్రకు! లీరీతి బరాధవంబు తనయంతం జూపగా మన్నతా
తకుఁ జేయంతురె గొంతుకోత! పరమాశ్చర్యోహు లోహుతులూ.

భీ! వారిష్టుల తలంపకుము తండ్రికిని గురువునకును భేదమున్నచా! (అహించించి) కా
లటేరులకుఁ దండ్రిమొదలఁ గారవ మననట్టిది? భూమియందంద తెండఁజో
రాజులండ వైధవేయుల నాశ్రయించినగురున కిట్టియవివాదము వచ్చుట య
బ్బురముగాదు (లిగఁజగా)

గీ కర్ణుడెను వేర్వీణాసీన కారవేండ్లు, పట్టుదల యీప్రకారము పండెఁగాక
నాఁడు కావొళి! ద్రాడినేనానియే న, పరి యపాంచాలయాదక పాండవంబు.

దుర్యో—అచార్యనందవ! నాయుపరాధము లన్నియు నహింపుము.

ఉ. శాంకివవుండు పోరుదివనంబులఁ గర్ణుడు లేమి దా నతం
డంతయుఁ జెందువాఁక సమరావని కీ బొకభంగి యటల సెం

గీ. తనయులను నూర్చురసఁగురంధ్రులఁగనియు, బాపమతియగునొక్క నామము.

మనలితనమనఁ బగయింటిభోజనంబు, విధవకూతురు దిక్కట విధి గిభించె.
ఒనిద్రాదేవి! నీకైన నాపై దయలేకపోయెనా! (కన్నులుమాసికొనికట్టనూలించి) రథ
ధ్వనివలె నున్నది! రథకత్రియము పచ్చయన్నదేవా! (అకాశమువంకజూచి)
రాత్రి యాచుమాత్రాశీప్తము కావచ్చినది.

క. పలపలని వెన్నెలలు ది, క్కులకుఁ బర్వంగ పజికుండలతోభా

కలితిమయిచంద్రబింబము, సులగఁ బ్రాచీపురఁగి చెవికొనయందుకా.

అశ్వ—(కృపకృతవర్తలతోఁ బలివేలించి) ఓమహారాజ! బలికియుంటివారేదా!

క. మామయుఁ గృతవర్తయిఁదో, దైమది కుల్లాసపలుప నరుల నడఁచి నీ

కాట్టుట దెలుప నశ్వ, లోమ దరికి వచ్చె ద్రోణతనయు నెఱుఁగుదే!

పాటిపోయిన పాండవపంచకంబును నీతిముఁడు యుయుక్తుండును గృష్ణసాత్యకతులు
దప్పుఁ దక్కినబలమంతయును నామావశిష్టము గావించితిని.

దుశ్య—(విని యల్పస్వరముతో) గురునందనా! యీవైపునకు రమ్ము

గీ. నిన్ను ముదమునఁగ నుఁగొని నీ మొగంబు, గాన పాండవమును విని మేనువాయఁ

బ్రాణములు నిట్టుకొంటినోద్రోణతనయ, యిమ్ముకడసరియొల్లేమఁగయునాకు.

అశ్వ—(సమాపించి) మహారాజా! నీపరివారమునం దెల్ల మేమే విశ్వాసహీనులము.

గీ. అందఱాత్రియులను మునుముందఁబంపి, కదలుచున్నావు స్వర్గలోకమునకిపు

లేక పోయెను నీలోడిలోకమునకు, మాకుఁజనుకొంచుపుణ్యమొనానవేంద్ర!

ఉ. “నీకు విరోధియైన జననింద్యచరితునిఁ జంపె బార్హత్యుఁ

నీకొడు” కందుఁ దెల్పు మవినిధవి ద్రోణునిలోడఁ; బాండవా

నీకము నెల్ల నేడు స్తరణియగుగా నొనరించె వయ స్వ

ల్లోకమునందు దేవతలలోపల నీయక ముగ్ధడింపఁగఁ.

కృత—మహారాజా! ఇదిసంభాషణ మని తలంపక దేవేంద్రునిఁ బోలి స్వర్గమేలును

గీ. పాండవులకోడి నీవుద్వైషాయుస్తా, దమునదాఁగితివనుటకా దపయకంబు

ద్రోణపుతుని కోడి వారును బలాయ్, ఘోషులైరిగదా! యభిఘ్న ముడిగి.

భీష్మ—కారవేళ్ళరా! నీవువారికంటె సర్వవిధంబుల ముక్కుతాత్పరఁడవు.

గీ. బాంధవులతోడ సకలసంపదలతోడఁ, ద్విదివమున కేగుదువు జగ్గదితకీర్తి

మా లేక తగినసంపదలలేక, వారుజీవన్మయంబు లై నారు నేడు.

116

అట్టే నంతటియప్పట్టు నే మును నోరెత్తె నా
నూతి మాపుకొంటి సహజపుల నందగి గోలుపోయితిన్.

కృప

—మహారాజ! ఎందు కింతోడ్చుటయు! నేడైన మృదువుతర సేకగా నిర్ణయముకొని యిక్కరికి దహధిపత్య బాసంగును.

శ్యా—ఎ చురాయక్కడ! పావనోపకంబులు తెప్పింపును (అగోచిం) హా! మూ శ్యాధ! ఈ యుడమండలావిపత్యంబు గావించియు విరిచిన బుధులు లేకుండ జేకొని యువర విరిచెనపు నీవేతెప్పింపు.

అశ్వు

—(కృప నోరే బాసకకుండెచ్చి) నా! యివిగోలరమపవిత్రంబులగు నీకంబులు తడవుగ గురువందన వభిషేకింపు.

శ్యా—(అపేక్షి దుదు) మదీయసేనాధిపత్యంబు వహింపును (యోజించి) సేనాధిపత్యమేకాను. రాక్షసే యేలుకొను.

మ మతిమ గు గురుకావారి ను దుర్భర బునుజేసి య

ర్పితుఁ గావింపక సూత్రుత్వరక్షణ సేనాధిపత్యంబు నొసంగ

అది

గిరి నాచుగ్గవహింపు మన్న! నీ కీర్తిగంటఁ గాపాడు మ

న్న! తగ్గ దీర్పఁగదన్న! నామెడ దయ న్నాకోర్కిగ్రోహితృజా!

శ్యా—మహారాజ! మేలు పోయినట్టెవరు. (నిష్క్రమింతురు)

శ్యా—(పరుండి)

గీ. కదలుచున్నాడు వీడికిఁగలమప్రాణ, దునుచు నక్కలు దూరమునందనియఁ
గటికిసేలబరుగు నే కారివేందుఁ, డంపబావులు బగబగచునుచుండ.

శ్చ

! అశ్వశామ! శీవుగావి మరపాండవలు విమటకు నే నోరేఱుంటి గాఁబోలు
మూఁదల్కితా! పా డవంశ మంతరి చిర నీకేమిలాభము! కాకిపోయిన నీ
పేరుగ్గభమకేరింపు దీర్పువారెవరు! హా! దుశ్శసనాదిసహోదరులారా!
సోమహర్త భగవత్తాదిమూర్తాభిషిక్తులారా! హాప్రాణప్రియ! రాధేయ! మిత్రం
దలుఁ ద్రిదివిలు నాకై నిరీక్షించుచున్నారా! మీసరికివచ్చుచారి నాకులేకు
న్నది. హా! ఆనూన్యంపత్య! లక్ష్మణమాత! భానుమతీ!

గీ. “నిండు కేసోలగంబున నీమగండు, చలువలొల్పించెగాదెవ్రోది” కటక

దురి

ఆంధ్రనాటకములు.

[illegible]

వలయునారు—

సరస్వతీబుక్ డిపో,
బెజవాడ, కృష్ణాజిల్లా.

న ర స్వ తీ బు క్ డి పో వారి

స్వంత ప్రచురణములు.

నావికములు.

న వ ల లు.

పూర్వమహాభారతము	1-4
సైరి. కె. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి	1-0-0
పుర్రవిజయము ఇ॥య॥	1-0-0
జానీతావ్ సింగ్ డిటో	1-0-0
తానరుద్రీయము సో॥రా॥	1-4-0
గావతగణము డిటో	1-4-0
పూర్వభస్మనరిత్ర	1-4-0
డిటో డిటో	1-4-0
జోమహల్ డిటో	1-4-0
బాబా	0-12-0
అననూయ సో॥రా॥	1-0-0
ధాన్యవైశాలి కం॥జే॥	0-12-0
వ్యతివాహము గో॥జే॥	0-12-0
కతాగ ము॥చం॥	0-12-0
క్రీస్తుగీత కొ॥స॥	1-0-0
మానంద దో॥సీ॥	1-0-0
గోప్తము గూ॥కో॥	0-12-0
దుకా పట్టాభిషేకం కొ॥స॥	1-0-0
మదాను రా॥వా॥	1-0-0
లవరం కంపనీవాచిచే ప్రదర్శించబడు	
కలికిరిన	1-0-0
ప్రదీప వస్త్రానివహరణముచ॥య॥	1-0-0
ప్రదీప వస్త్రానివహరణము సో॥అ॥	1-0-0
యోపాధ్యాయము చి॥ల॥	0-8-0

వనరుము	
తపోవనము	
గజదంక	
వాత్యావిహరము	
వేములవాడ భీమకవిచరిత్రం	
కలికాలచర్య	
నాటికముల ఫార్ములు	
భక్తిరసమైనవి	
భగవద్గీత	
భాగవతరత్నములు	
వేమనరత్నములు	
దండకరత్నములు	
అధ్యాత్మికీకరణము	
వైష్ణవగ్రంథములు.	
నవాదేవ పశువైద్యము	
వైద్యరహస్య దీపిక	
గృహవైద్య చికిత్సాత్మకము	
డి॥ రెండవభాగము	
డి॥	
మూలి సుబ్బారావుపాటలు	
డి॥ రెండవభాగము	
వేమన రెండవపాటలు	
మహిమ వనోరంజనీపాటలు	
సీతారామలపాటలు	

వలయువారు.

న ర స్వ తీ బు క్ డి పో ,

జెజవాడ. శృష్టి

14756